

πολιτιστικά δρώμενα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ Αρ. Έκδοσης 10

απρίλιος - μάιος - ιούνιος '95

ΕΚΔΟΣΗ ΔΕ.ΤΟ.ΠΟ.ΚΑ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΔΕ.ΤΟ.ΠΟ.ΚΑ.

Κόλβατζης Κυριαζής, Πρόεδρος
Ουσουλτζόγλου - Γεωργιάδου Χαρούλα, Αντιπρόεδρος
Βαφείδης Κων/νος, Αντιδήμαρχος
Κουρουζίδης Γιάννης, Μέλος
Σοφιανίδης Εμμανουήλ, Μέλος
Χιονίδης Γεώργιος, Μέλος
Ταρατσίδης Δημήτριος, Μέλος
Δραγκόλας Παύλος, Μέλος
Αναστασίου Νίκος, Μέλος

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Καμπούρης Γιάννης, Διευθυντής
Ταρατσίδης Δημήτρης, Λογιστήριο
Στάντζος Αθανάσιος, Γραμματέας
Νικολόπουλος Νίκος, Τεχνική Υποστήριξη
Βέρρος Δημήτρης, Γενικών Καθηκόντων
Μηνάς Κοντολέων, Γενικών Καθηκόντων
Κότσαλου Βούλα, Βιβλιοθηκονόμος
Στεργιόπουλος Δημήτρης, Μηθητικό Κέντρο

Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού Δήμου Βέροιας

- Διεύθυνση - Γραμματεία
Εάνθης 5, 59 100 ΒΕΡΟΙΑ, τηλ. (0331) 22.967 - 62.548, FAX (0331) 27.914
- Αντωνιάδεις Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, Εάνθης 5, τηλ. 62.548
- Δημοτική Βιβλιοθήκη "Θ. Ζωγιοπούλου", Θ. Ζωγιοπούλου 3, τηλ. 24.879
- Κέντρο Νεολαίας, Αντ. Καμάρα 9, τηλ. 28.277
- Μαθητικό Κέντρο, Κωτουνίου 16, τηλ. 66.380

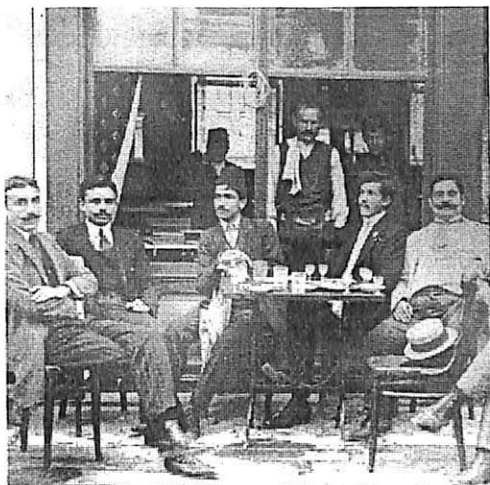
Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Βέροιας

- Διεύθυνση - Γραμματεία
Εάνθης 5, 59 100 ΒΕΡΟΙΑ, τηλ. (0331) 29.295, FAX (0331) 27.914

Ετήσια συνδρομή (4 τεύχη): 3.000 δρχ. Νομικά πρόσωπα, Οργανισμοί
: 1.500 δρχ. Φυσικά πρόσωπα
Τιμή τεύχους: 500 δρχ.

πολιτιστικά δρώμενα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ Αρ. Έκδοσης 10

απρίλιος - μάϊος - ιούνιος '95

ΕΚΔΟΣΗ ΔΕΤΟΠΟΚΑ

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Βέροια. 1912. Καφενείο - Ξενοδοχείο
"ΟΛΥΜΠΟΣ". (αρχείο Ιστορικού Αρχείου Βέροιας)

πολιτιστικά δρώμενα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ Αρ. Έκδοσης 10

απρίλιος - μάϊος - ιούνιος '95

Υπεύθυνες Σύνταξης:

Τυφοξύλου Ευθαλία

Λάμπρη Χαρά

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΧΟΛΙΑ.....	σελ. 5
ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ	
Ε. Σκουτέρη-Διδασκάλου: Λαογραφικά μουσεία, Πολιτισμική ταυτότητα και ιστορική μνήμη: Οροι και επιστημάνσεις.....	6-15
Α. Κυριακίδου-Νέστορος: Σκέψεις για ένα τοπικό λαογραφικό μουσείο Τι απιπροσωπεύει και σε τι χρησιμεύει.....	16-18
Ι. Καμπούρης: Λαογραφικό μουσείο Σαράφογλου. Ένας χώρος σύνθεσης.....	19
Θ. Γαβριηλίδης: Κειμήλια και παραδόσεις της Βέροιας.....	20-24
Γ. Αλεξιάδης: Πανόραμα επαγγελματιών.....	25-27
Γ. Μελετίδης: Μέσα από τις διηγήσεις: Οι σπηλιές του Τριπόταμου.....	28-29
Λύκειο Ελληνίδων Παράρτημα Βέροιας: Βεροιώτικη φορεσιά.....	30
Μ. Αδαλόγλου: Λαογραφικά θέματα λατρευτικής ψυχολογίας και Βεροιώτικες Πασχαλινές θύμισες.....	31-33
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	
Θ. Αγγέλογλου: Το πρώτο πέταγμα.....	34
Β. Κότσαλου - Πάπαρη: Όταν ένα μουσείο πηγαίνει στο σχολείο. Εκπαιδευτικά προγράμματα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη "Θ. Ζωγιοπούλου".....	35-36
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ.....	37
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ	
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ	38-41

* Τα ενυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα.

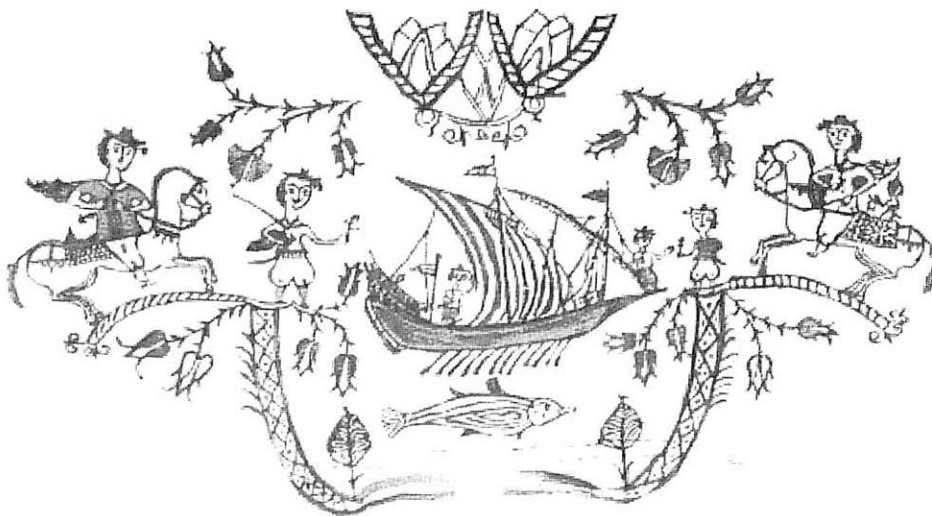
* Το περιοδικό δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα

Ενα μέρος του παρελθόντος πεθαίνει κάθε στιγμή και
η θνησιμότητά του μας μολύνει, αν προσκολληθούμε σ'
αυτό με υπερβολική αγάπη.

Ενα μέρος του παρελθόντος μένει πάντα ζωντανό και
κινδυνεύουμε καταφρονώντας την ζωτάρια του.

Rex Warner

Από τη Συντακτική Επιτροπή

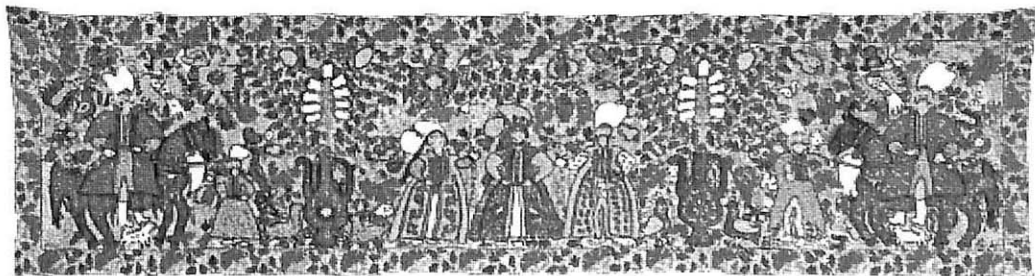
σχόλια

Είμαστε από καλή γενιά το λέει ο ποιητής το πιστεύουμε όλοι στο βάθος. Και λέμε στο βάθος γιατί επιφανειακά όλοι γκρινιάζουμε πως τα πράγματα στον τόπο μας δεν πάν καλά. Όλοι μας έχουμε προτάσεις για το πως θα μπορούσαν να πάν καλύτερα. Σκόρπιες και ατελέσφορες προτάσεις. Το σημαντικό όμως είναι πως όλοι ανησυχούμε. Κι όλοι προσπαθούμε με τον τρόπο μας κάτι να κάνουμε. Μπορεί ο τρόπος αυτός να μην είναι ο σωστός, μπορεί να μη φέρνει τα αποτελέσματα που θα θέλαμε. Είναι όμως μια κινητοποίηση. Δεν εφησυχάζουμε, δεν περιμένουμε τη λύση απ' αλλού όσο κι αν, σε πρώτο επίπεδο, φαίνονται έτσι τα πράγματα. Κι όταν οι περιστάσεις οδηγούν σε αντιδράσεις σαν αυτές που βλέπουμε γύρω μας κι η κοινωνική εικόνα δείχνει αμαυρωμένη ένα καταφύγιο παρηγοριάς είναι η επιστροφή στο παρελθόν, η προσφυγή στην παράδοση. Κι εμείς οι Έλληνες έχουμε πλούσια παράδοση. Τις μετατρέψαμε κάποτε σε μουσειακό είδος. Την αρνηθήκαμε και απορρίψαμε πολλά. Ωστόσο τα σπουδαία πράγματα επιβίωσαν μέσα μας και όσο κι αν μας φαίνεται παράξενο, πολιτισμικά εξακολουθούμε να είμαστε συνεχιστές μιας κοινωνικής ζωής που ξεκινάει απ' τα αρχαία χρόνια και φτάνει μέχρι σήμερα προσαρμοσμένη ανάλογα στις κοινωνικές ανακατάξεις που συνέβησαν μέσα στη μακραίωνη ύπαρξη του Ελληνισμού.

Αυτή η παράδοση μας σημαδεύει και σηματοδοτεί την πορεία μας. Γιατί βρίσκεται μέσα στις αξίες μας που δε μεταλλάχθηκαν στο πέρασμα των αιώνων, όσο κι αν αυτό φαινόταν απίθανο. Είναι γεγονός ότι περνάμε περίοδο βαθιάς κρίσης. Αμφισβητούμε πολλά πράγματα. Προσπαθούμε να καταρρίψουμε όλα όσα έχουν φθαρεί και δεν ξέρουμε τι καινούργιο να βάλουμε στην θέση τους. Δεν είναι βέβαια οι αξίες που αμφισβητούνται είναι η αδυναμία μας να βρούμε τον κατάλληλο τρόπο για να τις κάνουμε να λειτουργήσουν.

Μια διεισδυτική ματιά στο παρελθόν πιθανόν να βοηθούσε να βρούμε τους τρόπους. Γιατί η διατήρη-

ση της παράδοσης είναι μια ασφάλεια. Ο,τι κατάφερε να επιβιώσει μέσα απ' το διάβα τόσων αιώνων δεν μπορεί παρά να είναι δυνατό, να είναι αξία ζωής. Ας μην παρεξηγηθούμε όμως, κι ας μη θεωρηθεί πως κάνουμε πισογύρισμα. Τις λύσεις για τα σύγχρονα προβλήματα δε θα τις βρούμε στο παρελθόν εκείνο που θα βρούμε κοιτώντας πίσω είναι αυτό που κράτησε τη φυλή μας ζωντανή. Και θα πάρουμε κουράγιο. Θα ανακαλύψουμε πως μπορούμε να στηριχθούμε καλά στα πόδια μας και μετά θα κάνουμε βήματα μπροστά. Γιατί έχουμε την απάντηση στο ερώτημα που προκάλεσε η υπαρξιακή κρίση που δημιούργησε ο τεχνολογικός πολιτισμός. Η στήλη των σχολίων δε φιλοδοξεί να δώσει την απάντηση. Η πρότασή μας είναι να σκύψουμε όλοι στην παράδοσή μας. Θα ανακαλύψουμε πολλά που θα μας χαροποιήσουν και θα μας δώσουν τη δύναμη να αντιστεκόμαστε στα εύκολα μηνύματα των καιρών. Θα βρούμε στοιχεία που θα κινητοποιήσουν εκείνα τα φίλτρα μέσα μας τα οποία δε θα αφήνουν να περνά κανένα ξένο μήνυμα χωρίς να το κρίνουν και να μας επιτρέπουν να το υιοθετούμε ή να το απορρίπτουμε. Τα "Πολιτιστικά Δρώμενα" ακολουθώντας μια σειρά, είναι αφιερωμένα αυτή τη φορά στην Παράδοση. Μετά την Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική της Βέροιας θα ρίξουμε μια ματιά σ' αυτό που ονομάζουμε Παράδοση. Τολμάμε μια πολύ μικρή παρουσίαση, έναν μικρό προβληματισμό. Δε στοχεύουμε ούτε να βρούμε όλο το φάσμα αυτού του τεράστιου θέματος ούτε να λύσουμε το σοβαρό πρόβλημα που συνίσταται στο τι είναι και τι θα παραμείνει απ' την παράδοση. Θα αφήσουμε απλώς να μας "μιλήσουν" μερικά ή τα "παλιά πράγματα" και ο καθένας από μας ας προβληματιστεί. Είναι στο χέρι μας να κρατήσουμε ό,τι μπορούμε ζωντανό. Αρκεί να το δούμε, να το προσφέρουμε να το διαφυλάξουμε. Αρκεί να μην αφήνουμε τίποτα στην τύχη και να κατανοήσουμε πως όλα τα δείγματα του πολιτισμού μας είναι προέκταση της ψυχής μας. Αρκεί να αγαπήσουμε τον εαυτό μας και όλα όσα μας περιβάλλουν και να διαπιστώσουμε πως το σήμερα είναι αδιάλεπτη συνέχεια του χτες. Αρκεί το "χτες" να το δούμε και να το αποδεχτούμε ως κινητήρια δύναμη για τα βήματά μας στο μέλλον.

αφιέρωμα

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΜΟΥΣΕΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΝΗΜΗ: όροι και επισημάνσεις (*)

Σκουτέρη - Διδασκάλου Ελεωνόρα . Καθηγήτρια του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Το κείμενο που ακολουθεί είναι η εισήγηση που λειπή και βεβιασμένη (υπάκουη στον κανόνα των 20') ακούστηκε στο Συνέδριο (Α' Συνάντηση Λαογραφικών Μουσείων των Χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Αθήνα 1-5 Οκτωβρίου 1992). Ακούστηκε δηλαδή: διαβάστηκε. Εδώ, στην (κανονική, αυτήν την φορά) γραπτή της μορφή, η εισήγηση έχει και τα τμήματα που είχαν τότε παραληφθεί, τις απαραίτητες υποσημειώσεις και τη βασική της βιβλιογραφία. Κυρίως όμως δηλώνει εδώ τις οφειλές της και τις ευχαριστίες της σε όλους εκείνους που με τη διδασκαλία, με τα γραπτά τους και με τις πράξεις τους ανοίγουν τους δρόμους, καλούν την φαντασία μας να κινηθεί προς νέους ορίζοντες, βοηθούν τα μάτια μας να δουν και τα αυτιά μας να ακούσουν. συμπαράσέρνουν σε χαρίεντα χορό τη σκέψη μας αφήνοντας την να αφουγκραστεί νέα μηνύματα, να διαβάσει παλιές μελωδίες, να ανοίξει κλειρισμένα απ' την πολυκαίρια και την αδιαφορία χαρτιά για να δοκιμάσει να συναντήσει ξανά την προσπάθεια, το μόχθο, την φιλοδοξία, την αναζήτηση. Οφειλές σε όλους όσοι προσπάθησαν και προσπαθούν να διδάσκουν και να μαθαίνουν. Οφειλές που καθίστανται - τόσο αδιόρατα, όχι όμως κι απρόσμενα - εφόδιο απαραίτητο για τη δόμηση της πολιτισμικής ταυτότητας και τη συγκρότηση της ιστορικής μνήμης. Του καθενός μας.

Την ημέρα που παρουσιάζοταν αυτή η εισήγηση είχαν περάσει δύο μόλις ημέρες από το τέταρτο στη σειρά (σειρά ανάλλαχτη και αναπότρεπτη) επίσημο μνημόσυνο της Αλκης Κυριακίδου - Νέστορος. Τώρα, μήνες αργότερα, είναι η στιγμή να μιλήσουμε στη μνήμη της και να θυμηθούμε ως οδηγό εκείνα τα απλά της λόγια, πως ο πολιτισμός είναι ένα σύνολο ζωής κι όχι απλώς ένα άθροισμα "επιβιωμάτων" της αρχαιότητας, πως ο λαϊκός πολιτισμός - και ειδικότερα ο πολιτισμός της ιδιαίτερης μας πατρίδας - πρέπει να ιδωθεί μέσα στο πλαίσιο όπου πράγματι υπάρχει ή υπήρχε σφριγώσα η λαϊκή ζωή και πως το λαογραφικό (και ιδιαίτερα το τοπικό) μουσείο που τρέφει τη συλλογική μνήμη και άρα: την κοινωνική συνοχή της κοινότητας, δεν είναι - δεν πρέπει να είναι - ένας χώρος με μόνιμα εκθέματα σαν απολιθώματα, αλλά ένας οργανισμός που ζει για να εξωτερικεύει τη συλλογική μνήμη και να τροφοδοτεί τον εγκέφαλο της κοινότητας: της μικρής μας πατρίδας.

Προκειμένου για τα πολιτιστικά πράγματα, δηλαδή για εκείνες τις ιδεολογικές και υλικές πρακτικές που έχουν να κάνουν με την αναπαραγωγή του πολιτισμού, υπάρχει πάντα (κι αν δεν υπάρχει, προκύπτει εξ ανάγκης) ένας ιδιαίτερος τρόπος να λέγονται τα πράγματα με σαφήνεια. Σαφήνεια, πάντως, που θα ερχόταν αργώς στην αντιμετώπιση του θέματος τούτου του συνεδρίου για "τον ρόλο των λαογραφικών μουσείων στα πλαίσια της ενωμένης Ευρώπης", αφού θα ακούσε απλώς να θεωρήσουμε την (ενωμένη) Ευρώπη πατρίδα μας (μεγάλη ή μικρή) και το ή τα λαογραφικά της μουσεία οργανισμούς όπου εξωτερικεύεται η συλλογική (άρα: η ευρωπαϊκή) μνήμη και τρέφεται η κοινωνική (άρα: η κοινοτική) συνοχή της Ευρώπης. Ναι, τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι πολύ απλά και ξεκάθαρα. Υπο κάποιους όρους - που μένει να επισημανθούν προσεκτικά.

Θα ήθελα να μου επιτρέψετε να αφήσω προς το παρόν ασχολίαστες τις δυο λεξούλες του υποτίτλου της εισήγησης μου: "όροι και επισημάνσεις". Επίσης, θα σας παρακαλούσα - τουλάχιστον τους πιο ειδικούς ανάμεσα σας - να μου συγχωρήσετε την παρέμβαση σ' έναν χώρο στον οποίο οι γνώσεις μου είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Γιατί, αν ένας μουσειολόγος δεν μπορεί παρά να είναι λαογράφος, ανθρωπολόγος, αρχαιολόγος, ιστορικός της τέχνης ή επιστήμονας του χώρου των θετικών επιστημών, ωστόσο ένας λαογράφος, ανθρωπολόγος, ή όποια άλλη ειδικότητα κατέχει, δεν είναι ούτε αναγκαστικά ούτε υποχρεωτικά κι ούτε βεβαίως δικαιωματικά μουσειολόγος. Τούτη η διαπίστωση θα είχε απαγορευτικό τόνο, αν δεν διευκρινίζονταν ευθύς κάποια πράγματα. Οτι δηλαδή, και τουλάχιστον σε όσα αφορούν στις κοινωνικές επιστήμες, ο ειδικός επιστήμονας οφείλει όχι μόνον να γνωρίζει όλα εκείνα που συνιστούν το φαινόμενο κοινωνία ή πολιτισμός (αφού αυτό είναι το αντικείμενο της μελέτης του), αλλά και να δέχεται ως αξίωμα ότι το μουσείο (σε οποιαδήποτε του μορφή) ως θεσμός συνυπάρχει με την επιστήμη του που λειτουργείται στους ειδικούς της ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς θεσμούς. Και επίσης ότι, πέρα από τις κατ' άτομον ή καθ' ομάδες ειδικότερες επιλογές και προτιμήσεις, τα μουσεία

(και μάλιστα τα λαογραφικά ή εθνογραφικά ή εθνολογικά και τα ιστορικά μουσεία) ή γενικότερα: εκείνα τα μουσεία όπου συγκεντρώνεται προς έκθεσιν ο πολιτισμός (ο,τι αφαιρετικά θεωρούμε ως πολιτισμική έκφραση μιας ιστορικά προσδιορισμένης κοινωνικής ομάδας) είναι τμήμα αδιάσπαστο των επιστημονικών του ενδιαφερόντων όχι μόνον επειδή είναι ένας πολιτισμικός θεσμός, αλλά - επιπλέον - επειδή είναι ένας θεσμός που σχετίζεται δομικά με την επιστήμη που θεραπεύει: με το αντικείμενο της και τον ή τους προσδιορισμούς του, με τα εργαλεία και τα μέσα της, με τους τρόπους ανάλυσης ή συγκρότησης μιας ερμηνείας με δυο λόγια: με τις πρακτικές της και με τους μύθους της, με τις πραγματικότητες και με τις φαντασιώσεις της.

Από αυτήν την άποψη το μουσείο, το οποιοδήποτε μουσείο είναι μια κοινωνικά χρήσιμη σχέση που ενδιαφέρει την ανθρωπολογία σε δυο (τουλάχιστον) επίπεδα. Σ' ένα πρώτο επίπεδο, αυτή καθ' αυτή η μορφή της σχέσης (το μουσείο ως κοινωνική σχέση) μπορεί να γίνει αντικείμενο ανθρωπολογικής θεώρησης. Σ' ένα δεύτερο επίπεδο, μέσα από τον προβληματισμό για το αντικείμενο "μουσείο" μπορεί (και ενδέχεται) να προκύψει μια συζήτηση για την ανθρωπολογία ως επιστημονική πρακτική.

αφιέρωμα

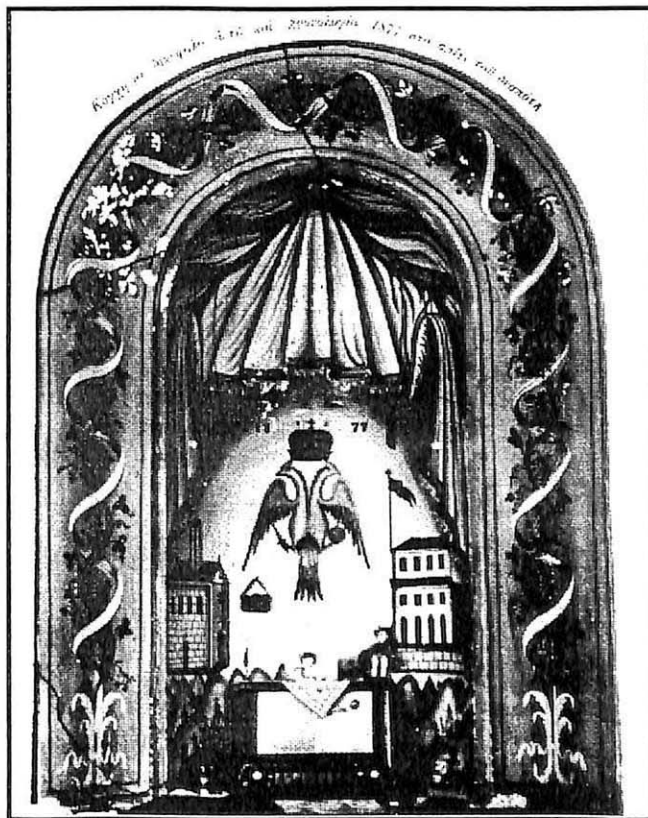
Πάντως, αν ισχύει (και στο ελάχιστο ακόμη) αυτό που έγραφε πριν λίγα χρόνια ο Michael Ames, ότι δηλαδή "τα ανθρωπολογικά μουσεία προσφέρουν παράθυρα στους άλλους πολιτισμούς του κόσμου, αλλά όταν εξετασθούν εκ τους σύνεγγυς μπορεί να αποδειχθούν καθρέφτες αυτής καθαυτής της ανθρωπολογικής ενασχόλησης, τόσο των επιτευγμάτων όσο, βεβαίως, και των ελαττωμάτων της"², τότε υπάρχει ένας πρόσθετος λόγος που νομιμοποιεί μian ανθρωπολογική παρέμβαση στο ζήτημα των "λαογραφικών μουσείων" της ενωμένης Ευρώπης. Ο λόγος αυτός επικαλείται την ανάγκη να συζητηθούν ορισμένα κεντρικά ζητήματα, όπως για παράδειγμα: ποιός εκθέτει, τι εκθέτει, πότε, πώς, γιατί και για ποιόν εκτίθεται ό,τι εκτίθεται, τι δεν εκτίθεται, γιατί;... και μια σειρά παρόμοια καίρια ερωτήματα. Ερωτήματα που προκύπτουν (δίχως ωστόσο, να είναι αυτονόητα ή πρόδηλα) από το ίδιο το θέμα τούτου του Συνεδρίου που ζητά τον καθορισμό ή τον προσδιορισμό του ρόλου των (λαογραφικών) μουσείων μέσα σε συγκεκριμένο (ιστορικά, πολιτικά και κοινωνικά δεδομένο, ωστόσο ασαφές προς το παρόν και ρευστό ως προς τις δυνατότητες ή την πορεία του) πλαίσιο: την "ενωμένη Ευρώπη".

Στον τίτλο της εισήγησης μου αρθρώνονται τρία ουσιαστικά: "μουσεία", "ταυτότητα", "μνήμη". Τρία ουσιαστικά, το ένα στον πληθυντικό και τ' άλλα στον ενικό, με τους επιθετικούς τους προσδιορισμούς: τα μουσεία είναι "λαογραφικά", η ταυτότητα είναι "πολιτισμική" και η μνήμη είναι "ιστορική". Σημασίες προβληματικές συνδυασμοί αυτονόητοι ίσως, πάντως συζητήσιμοι συσχετισμοί προβλέψιμοι, όμως ενδεχομένως και ερεθιστικοί για παραπέρα διερεύνηση ή και αναίρεση. Τι διαφορετικό ή ιδιαίτερο έχει ένα λαογραφικό³ μουσείο πως είναι πολιτισμική ή ταυτότητα, τι σημαίνει ιστορική μνήμη;

Όπως θα έγινε ίσως κατανοητό, υποστήριξα ήδη εκ των πραγμάτων την ανάγκη ύπαρξης μουσείων. Θα επικαλεσθώ τώρα και ένα λόγο ακόμη και το χειρότερο μουσείο του κόσμου είναι καλύτερο από το μη-μουσείο. Ο Γκαίτε έλεγε πως μια χώρα όπου βρέχει συνεχώς είναι φοβερή όμως είναι καλύτερα από μια χώρα όπου δεν βρέχει ποτέ. Τι μπορεί να σημαίνει αυτό; Πως μια χώρα όπου δεν βρέχει ποτέ δεν μπορεί να υπάρξει ως χώρα δηλ. ως τόπος κατοικίας ως τόπος θεσμικής πραγμάτωσης (παραγωγής μαζί και αναπαραγωγής) των κοινωνικών σχέσεων. Κι όμως, το χειρότερο, το αθλιότερο μουσείο του κόσμου μπορεί να είναι καλύτερο μεν από το μη μουσείο (με την έννοια πως το μη μουσείο είναι ένας ανυπόστατος θεσμός) ωστόσο δεν παύει να είναι άθλιο ή επικίνδυνο, αφού η ανάγκη και μόνον της ύπαρξης του δεν μπορεί να νομιμοποιήσει εξ ορισμού τη μορφή του ή τη λειτουργία του.

Σύμφωνα με αυτήν τη λογική, πιστεύω ότι δεν είναι καθόλου κοινοτυπία το να θυμίζει κανείς ότι ο όρος για το Μουσείον προέρχεται από τις Μούσες και το χώρο όπου αυτές λατρεύονται.⁴ Το γνωρίζουν όλοι - και όχι μόνον οι ειδικοί, παρόλο που συχνά ξεχνούμε

ή δεν προσμετρούμε στα όρια του τις διαστάσεις αυτής της σχεδόν παροιμιακής ρήσης που, αν την ακολουθούσαμε με συνέπεια, θα μας οδηγούσε ενδεχομένως στο πεδίο της μάθησης και της μνήμης⁵. Ας επισημανθεί, λοιπόν, επιπροσθέτως ότι κατά το Λεξικόν του Βυζαντίου η λέξη Μούσα προέρχεται (ή έχει την ίδια ρίζα) είτε (α) από το ρήμα μάω/μάομαι ή μαίομαι που σημαίνει: "προσπαθώ επιμόνως επιθυμώ με σφοδράν έφεσιν, κινούμαι με ορμή προς τα εμπρός, ζητώ, ερευνώ, αναζητώ και ενγένει προθυμούμαι", είτε (β) από το ουσιαστικό μύθος που σημαίνει, ανάμεσα σε άλλα: "λόγος (προφορικός), ομιλία, συνομιλία όμως και: διήγηση (ή και: αφήγηση)" επιπλέον σημαίνει: "λόγος ενδιαθέτος, σκοπός, λογισμός". Πολύ σπάνια σημαίνει και: "στάσις και θόρυ-

Κόγχη με δικέφαλο αετό και χρονολογία 1877 στο σπίτι του Δεσπότη.

βος", ενώ τις περισσότερες φορές σημαίνει: "την πλαστήν ή αλληγορικήν ή αναφερομένην εις την σκοτεινήν ιστορίαν των αρχαιοτάτων χρόνων διήγησιν."⁶

Αυτά τα λίγα αρκούν, νομίζω, για να παραμείνουμε σκεπτικοί και επιφυλακτικοί σε ό,τι αφορά στον απλό (και εν γένει εύκολο) ορισμό που, αφού διαπιστώσει ότι τα μουσεία σχετίζονται με τις Μούσες, επαφίεται ικανοποιημένος στο γεγονός ότι οι ρίζες τους είναι βαθειά χωμένες στην αρχαιοελληνική σκέψη και πραγματικότητα. Απο αυτήν την άποψη, μια ανασκόπηση, βέβαια, της ιστορίας του μουσείου ως κοινωνικού θεσμού έχει πάντα ενδιαφέρον και, ίσως, ακόμη

αφιέρωμα

περισσότερο ενδιαφέρον έχει η ιστορία του λαογραφικού μουσείου που αποτελεί μια περίεργη, ιστορικά επικαθορισμένη όμως, ιδιαιτερότητα ανάμεσα στα άλλα μουσεία ωστόσο, σε όσα ακολουθούν θα προσπαθήσω απλώς να προχωρήσω σε ορισμένες επισημάνσεις σχετικά με την ιστορικότητα των μουσείων και, άρα, με τη λειτουργία τους στην παραγωγή και την αναπαραγωγή της ιστορικής μνήμης.

Ενα μουσείο συνδηλώνει όλα όσα επισημάνθηκαν παραπάνω: σκοπό, επίμονη προσπάθεια, ζήτηση, ερευνήση, προθυμότητα, διάθεση. Κυρίως, όμως, δηλώνει αυτό που είναι: μύθος και λόγος, δηλαδή διήγηση αλληγορική (μύθος) και διήγηση αναλογική (επιστήμη). Με δυο λόγια, μουσείο είναι η υλική έκφραση του λογισμού και της διήγησης για την φύση και τον πολιτισμό μια η περισσότερες διηγήσεις, ομιλίες - συνομιλίες που συνεπαγονται λόγο/-ους και λογισμό/-ούς, που έχουν σκοπό και προθέσεις και που, καθώς πράττονται, εμπλέκουν υποκείμενα και αντικείμενα. Το μουσείο είναι μάθηση και μνήμη. Και, ενδεχομένως, εδώ πια αρχίζει να αποκτά σημασία η άποψη ότι το μουσείο είναι (κοινωνικές) σχέσεις.

Ωστόσο, μολονότι το μουσείο είναι σχέσεις, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο κοινός παρονομαστής σ' ένα μοντέρνο ή μεταμοντέρνο ή απλώς σύγχρονο ορισμό του κατηγορήματος "το μουσείο" είναι ειδικά υλικά: τα μουσεία είναι θεσμοί αφιερωμένοι στη συλλογή, τη διατήρηση, την έκθεση, τη μελέτη και την ερμηνεία υλικών αντικειμένων περιέχουν αντικείμενα και "μιλούν" με υλικό τρόπο γι' αυτά⁷. Στο βαθμό που έχουν ανθρωπολογικό χαρακτήρα (με την ευρύτερη δυνατή σημασία του όρου) τα μουσεία μπορούν να θεωρηθούν αρχεία αυτού που οι ανθρωπολόγοι ονομάζουν "υλικός πολιτισμός" ή "υλική έκφραση του πολιτισμού". Είναι χαρακτηριστικό ότι τα συγκεκριμένα κάθε φορά αντικείμενα του υλικού πολιτισμού (ή τα φυσικά αντικείμενα, σ' ένα μουσείο π.χ. φυσικής ιστορίας) είναι πάντοτε τα αντικείμενα "άλλων", δηλαδή ανθρώπων ανθρώπινων ομάδων (ή του έξω κόσμου, δηλαδή της φύσης), η διαφορά ή η ομοιότητα προς τους οποίους βιώνεται από τους παρατηρητές που τα επισκέπτονται ως ξένοι και τα σκέπτονται αντικειμενικά ως πρόβλημα.

Τα πράγματα (τα αντικείμενα) εκτίθενται στο μουσείο σ' έναν τρισδιάστατο χώρο που περιλαμβάνει και το αντικείμενο και τον παρατηρητή - επισκέπτη.⁸ Αυτή η σύνθετη τρισδιάστατη πραγματικότητα αναγνωριστικής ή/και γνωστικής διαδικασίας διαφέρει, βεβαίως από τη δισδιάστατη υλική πραγματικότητα των γραπτών κειμένων - παρόλο που θα πρέπει να επισημανθεί ότι η γραμμική, εξ ορισμού: δισδιάστατη και μονοσήμαντη, αντίληψη χαρακτήριζε σε μεγάλο βαθμό τη μουσειακή πρακτική.

Πάντως το γεγονός ότι ο ανθρωπολογικός χαρακτήρας των μουσείων μας επιτρέπει να τα αποκαλούμε - κυριολεκτικά, μεταφορικά ή ακόμη και καταχρηστικά - αρχεία του υλικού πολιτισμού (ή και της φύσης), μας οδηγεί να δούμε και μιαν άλλη διά-

σταση που αποκτούν τα μουσειακά (συγκεντρωθέντα και εκτιθέμενα) αντικείμενα ακριβώς εξαιτίας της ιδιαίτερης, της ιδιάζουσας και της ειδικής σχέσης που επιβάλλει το μουσείο και η μουσειακή πρακτική. Η διάσταση αυτή σχετίζεται με τη χρονικότητα στην οποία ενέχεται και την οποία παράγει το μουσειακό αντικείμενο. Γενικά, τα αντικείμενα που εναπόκεινται στα μουσεία προέρχονται από το παρελθόν, κι αυτό σημαίνει ότι ο επισκέπτης που τα βιώνει στον τρισδιάστατο χώρο, πρέπει με κάποιον τρόπο να διασχίσει ένα φράγμα (ένα όριο, μεγαλύτερο ή μικρότερο, περισσότερο ή λιγότερο απιοτρεπτικό) ταυτοχρόνως πρέπει να υπερβεί ένα εμπόδιο ή μια νεκρά ζώνη που αφορά μιας διπλής κατεύθυνσης αλλαγή (ένα πέρας) στο χρόνο: το αντικείμενο είναι μετατοπισμένο από το τότε της δικής του ιστορίας και ιστορικότητας στο αναλλοίωτο τώρα της μουσειακής εκδοχής της ιστορίας του και στο τώρα της κάθε του θέασης ο επισκέπτης - θεατής μετατοπίζεται από το τώρα στο τότε, παραμένοντας ακόμη και τη στιγμή της μεγαλύτερης δυνατής μέθεξης του στο παρόν της επίσκεψης - θέασης.

Είναι ίσως παράδοξο, αλλά νομίζω ότι μας αφορά αμέσως εδώ σε τούτο το Συνέδριο, το γεγονός ότι τα αντικείμενα είναι ταυτοχρόνως άχρονα (δηλαδή απομακρυσμένα από το παρελθόν, αποκομμένα από την ιστορία, αποξενωμένα) αντικείμενα και ιστορικές πράξεις όπου, μέσα από αυτήν την ίδια τη διαδικασία της απομάκρυνσης,⁹ πράγματα που ενσωματώνουν την ιστορία αφού την παριστάνουν ή, ορθότερα, την αναπαριστάνουν. Η αναπαράσταση αυτή ακολουθεί είτε τη λογική της ένα - προς - ένα παράστασης: το αντικείμενο παριστάνει τον εαυτό του, είναι το ίδιο η τέχνη, είτε τη λογική της αντιπροσώπευσης, το αντικείμενο ως μέρος αντί του όλου, δηλαδή ως αντιπροσωπευτικό κομμάτι του πολιτισμού του οποίου αποτελούσε αδιάσπαστο μέρος).

Και ακόμη περισσότερο η έκθεση των αντικειμένων κατά κανόνα αναπαριστά κάποια αρχική (με την έννοια του: πρωτότυπη, πρότυπη και αληθινή) όψη του αντικειμένου αυτή η "όψη" στην πραγματικότητα είναι η εικόνα ή, αλλιώς, η μορφική, λειτουργική, κειμενική, συγκειμενική, συμβολική κ.ο.κ. (ανα)παράσταση του αντικειμένου. Εδώ πια βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια διπλή μετάθεση στο χώρο και στο χρόνο: τα αντικείμενα μετατίθενται από το πλαίσιο (τα συμφραζόμενα, το περιβάλλον, την περιρρέουσα ατμόσφαιρα), όπου ανήκαν και είχαν τη ιδιαίτερη τους σημασία, για να επανενταχθούν σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Η σημασία (ή οι σημασίες), λοιπόν, που, έχουν τα πράγματα μέσα σ' ένα μουσείο είναι πάντοτε εξαιρετικά προβληματική και θέτει οξεία ερωτήματα που σχετίζονται με την κοινωνία και την ιστορία, άρα: και με την ηθική και την παιδεία. Με δυο λόγια: θέτει ερωτήματα σχετικά με τον πολιτισμό και με το πεδίο του πολιτικού.¹⁰

Αυτό ισχύει τόσο περισσότερο όσο τα αντικείμενα που βλέπουν - παρατηρούν οι επισκέπτες είναι "επιβιώματα" ή "κατάλοιπα" (αυτά που η εξελικτική αν-

αφιέρωμα

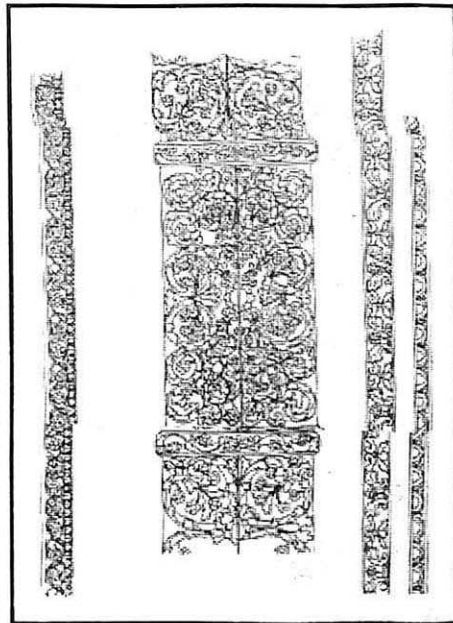
θρωπολογία του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα ονόμαζε: survivals). Επιβιώματα, όχι μόνον του παρελθόντος απ' όπου τα απέσπασε η μουσειακή πρακτική της συλλογής υλικού, αλλά κατάλοιπα επιπλέον και των μεταγενέστερων φάσεων του παρελθόντος όπου τα ενέτασσαν οι διαδοχικές τους εκθέσεις.¹¹ Τα μουσεία, με δυο λόγια, είναι θεσμοί στους οποίους ενδέχεται να παρεμβαίνουν καταλυτικά - ίσως και αναπότρεπτα - τόσο οι δυνάμεις της αδρανείας στην ιστορία όσο και εκείνες της σχετικής καθυστέρησης ή βραδυπορίας των πολιτισμικών πρακτικών και ιδεολογιών. Ωστόσο, τα αντικείμενα δεν βρίσκονται στο μουσείο ούτε συμπτωματικά ούτε αδικαιολόγητα. Η τοποθέτηση τους στο μουσείο, ο προβληματικός χαρακτήρας που αποκτούν σ' αυτόν το συγκεκριμένο πολιτισμικό χώρο και - κυρίως - η ταυτότητα της ετερότητας που τους προσδίδει το γεγονός ότι καθίστανται μουσειακά αντικείμενα, είναι το αποτέλεσμα ιστορικών διαδικασιών σε μεγαλύτερη ή μικρότερη κλίμακα: εκβιομηχανισμός και εκμηχάνιση, εξαστισμός και αστυφιλία, κοινωνικές και οικονομικές μεταβολές, πολιτισμική αλλοτρίωση, ρομαντικές ή εθνικιστικές επιδιώξεις ή προτάσεις ζωής, κρίση των αξιών κ.τ.λ.

Ο ίδιος ο όρος *αντικείμενο* μας αποκαλύπτει και μιαν άλλη διάσταση, που άλλοτε παραβλέπεται και άλλοτε υπερεκτιμάται. Αυτή η διάσταση συνδέεται με τις σχέσεις εξουσίας οι οποίες επιτρέπουν την αντικειμενοποίηση κάποιου πράγματος (τον ορισμό, δηλαδή, ενός πράγματος ως αντικειμένου), το οποίο στη συνέχεια μπορεί να το οικειοποιούνται ως κείμενο ή να το ιδιοποιούνται ως κειμήλιο για δικός τους συμφέρον κάποια άτομα ή κάποιες ομάδες ή κάποιοι θεσμοί ή κάποιες ιστορικά ορισμένες κοινωνικές σχέσεις. Δηλαδή μπορούν να το καθιστούν δικό τους, κτήμα τους, απόκτημά τους ή κληρονομιά τους. Φυσικά υπάρχουν διάφοροι βαθμοί οικειοποίησης μέσα από την οποία τα αντικείμενα καθίστανται "πολιτισμικά αγαθά", με την έννοια της "πολιτισμικής περιουσίας" που μπορεί να οδηγεί στην έννοια της "πολιτισμικής ιδιοκτησίας". Στην περίπτωση των λαογραφικών μουσείων τα μουσειακά αντικείμενα (και μάλιστα ορισμένα από αυτά) μπορεί (και έχει συμβεί συχνά στο παρελθόν) να αποκτούν επιπλέον τον χαρακτήρα της *πολιτισμικής ταυτότητας* ή *πολιτισμικής κληρονομιάς*, δηλαδή να προβάλλονται ως κειμήλια.¹²

Το γεγονός ότι τα αντικείμενα του μουσείου, επανενταγμένα στην έκθεση, αρθρωμένα σ' ένα σύνολο που αποκαλείται μουσειακή έκθεση, ανακατασκευασμένα, μέσα από τις συγκεκριμένες διαδικασίες (ειδικός χώρος, ειδικός τρόπος παράστασης, ειδικός συνδυασμός με άλλα αντίστοιχα αντικείμενα κ.ο.κ.) μπορούν επιπλέον να θεωρούνται, αν δεν τους έχει αποδοθεί εξαρχής ο χαρακτήρας: *αντικείμενα τέχνης* ή *και καλλιτεχνικά δημιουργήματα* ή και *αριστουργήματα*, απλώς ενισχύει τα παραπάνω. Ορισμένες φορές ενισχύει επιπροσθέτως και τις οικονομικές σχέσεις στις οποίες εμπλέκονται τα συγκεκριμένα α-

ντικείμενα, δηλ. δημιουργεί μια αγορά τέτοιου είδους αντικειμένων.

Τα ζητήματα που προκύπτουν σε σχέση με τον ορισμό του μουσείου (του λαογραφικού ή εθνογραφικού μουσείου, εν προκειμένω) ως θεσμού σχετίζονται με τη συγκρότηση της ίδιας της *ταυτότητας* της ομάδας που τα εγκαθιδρύει (τα δημιουργεί, τα περιποιεί, τα προβάλλει και τα νομιμοποιεί) δηλαδή σχετίζονται με την παράδοση της, την ιστορία της και την εθνική ή την κοινωνική της υπόσταση. Αυτό ενδέχεται να σημαίνει (αν υπερβούμε, βεβαίως, το επίπεδο των στερεότυπων διαπιστώσεων που επικαλούνται εθνικές ανάγκες, κληρονομικά

Λεπτομέρειες από λείψανα που διασώθηκαν του ξυλόγλυπτου επικρυσωμένου ταβανίου του αρχοντικού Βικέλα.

δικαιώματα ή ομαδικούς εκστασιασμούς) πως πρέπει να θέσουμε (και να επιχειρήσουμε να απαντήσουμε) μια σειρά από ερωτήματα που αφορούν τα υποκείμενα, τις πράξεις και πρακτικές και το πλαίσιο μέσα στο οποίο συντελείται ο θεσμός (λαογραφικό ή εθνογραφικό) μουσείο: ποιός/ποιοί, για ποιόν/ποιούς, με ποιές διαδικασίες, μέσα σε ποιές συνθήκες, πότε, γιατί, πως;...

Ας δούμε μερικά από αυτά τα ερωτήματα, οργανωμένα σε ομάδες¹³, από πιο κοντά:

α. Ερωτήματα που αφορούν στα όρια και στις μορφές της *εκφραστικότητας*: ποιό/ποιά πράγματα κάθε φορά γίνονται αντικείμενο λόγου, μύθου, διήγησης, πραγμάτευσης, πραγματείας, έκθεσης; Δηλαδή, για ποιά πράγματα είναι δυνατό σε κάθε συγκυρία να μιλήσουμε, να τα αφηγηθούμε, να τα συλλέξουμε, να τα εκθέσουμε; Ποιά πράγματα μετατρέπονται σε χώρο συζήτησης και σε πεδίο αναζητήσεων; Και ακόμη - στην ίδια όμως λογική -, ποιά πράγματα θεωρούνται κατάλληλα για "λαογραφικά" ή "εθνογραφικά" μουσεία με δυο λόγια, ποιά πράγματα είναι δυνατό να θεωρηθούν ή να χαρακτηρισθούν παραδοσιακά ή εθνικά ή ενδεικτικά της πολιτισμικής ταυτότητας ή ιδιαιτερότητας;...

αφιέρωμα

β. Ερωτήματα που αφορούν στα όρια και τις μορφές της διατήρησης: ποιά/ποιά πράγματα αφήνονται να εξαφανισθούν, ποιά ενσωματώνονται στη συλλογική παρακαταθήκη μέσω διάφορων μηχανισμών κοινωνικοποίησης (παιδεία, οικογένεια, μαζικά μέσα ενημέρωσης, διασκέδαση, κοινωνική ένταξη και επανένταξη, ταυτότητα κ.α.); Ποιά ξεχωρίζονται και επισημαίνονται επειδή κρίνεται από κάποιους ότι πρέπει και μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για ποιούς συγκεκριμένους σκοπούς ξεχωρίζονται; Ποιά τίθενται σε κυκλοφορία, από ποιούς, πότε, για ποιούς και γιατί; Ποιά, αντιθέτως, εξουδετερώνονται, καταπιέζονται, επικρίνονται ή και λογοκρίνονται;...

γ. Ερωτήματα σχετικά με τα όρια και τις μορφές της μνήμης: ποιά είναι αυτά που αναγνωρίζονται ως έγκυρα και ποιά αυτά που εξαφανίζονται ως άκυρα; Ποιά εγκαταλείπονται ως αμελητέα και ποιά αποκλείονται ως ξένα; Βάσει ποιού αξιολογικού σχήματος και με ποιούς μηχανισμούς προσδιορίζεται το σύστημα αποδοχής και απόρριψης; Ποιός/ποιοί αποφασίζουν και πως;...

δ. Ερωτήματα σχετικά με τα όρια και τις μορφές της ενεργοποίησης, της αποενεργοποίησης και της επανενεργοποίησης: ανάμεσα σε όσα συλλέγονται και διατηρούνται και σε όσα επικυρώνονται και εκτίθενται, ποιά είναι εκείνα που επιλέγονται ως καταστατικά της ταυτότητας και της ιστορίας πως εκτίθενται και πως συνδυάζονται με άλλα; πως εξηγούνται και πως καταδεικνύονται; γιατί αποσύρονται ή γιατί προβάλλονται; πως υιοθετηρίζονται ή πως επικρίνονται;...

ε. Ερωτήματα σχετικά με τα όρια και τις μορφές των σχέσεων που προϋποτίθενται ή που προκύπτουν: ποιά άτομα, ποιές ομάδες έχουν προσπέλαση σε ποιούς μηχανισμούς και σε ποιά κέντρα λήψης αποφάσεων σε σχέση με την επιλογή, τη δικαιολόγηση, τον έλεγχο, τη λειτουργία, την έκθεση ή την απόσυρση των αντικειμένων που σχετίζονται με τα μουσεία; Με ποιόν τρόπο θεσμοθετούνται ή καθιερώνονται οι σχέσεις ανάμεσα στο πράγμα που επιλέγεται ως "μουσειακό αντικείμενο" και τους φορείς, τους χρήστες και τους αποδέκτες του; Πως διαφοροποιούνται και πως προβάλλουν και νομιμοποιούν τη διαφορά τους οι διάφορες ομάδες ή και άτομα που έχουν πρόσβαση εκ των έσω (θεσμοί, φορείς, μουσειολόγοι, επιστήμονες, εργαζόμενοι) και τον έξω (επισκέπτες, χρήστες, επιστήμονες) στο μουσείο συνολικά και ειδικότερα στις προθήκες της μουσειακής έκθεσης και στους επισκέψιμους χώρους του μουσείου;...

Σε κάθε λαογραφική (ή εθνογραφική) μουσειακή έκθεση υποκρύπτονται και δρουν μια σειρά απο αντιθέσεις που προσδιορίζουν τους παραπάνω μηχανισμούς και σχέσεις. Όπως λογουχάρη, η αντίθεση ανάμεσα στο σφρίγος του καινούριου και το νεκρό βάρος του παλιού ανάμεσα στην κινητικότητα και τη ζωηράδα του καινούριου και την ακινησία και αδράνεια του παλιού. Όμως και η αντίθεση ανάμεσα στον αδόκιμο και το αβέβαιο του καινούριου και το δοκιμασμένο και σίγουρο του παλιού ανάμεσα στο

άτακτο, το εξατομικευμένο και το σύνθετο του καινούριου και το τακτικό, το ομαδικό και το απλό του παλιού ανάμεσα στο "πλαστικό", κατά κάποιον τρόπο, και στο "πλασμένο", και κυρίως, ανάμεσα στο ξένο, το αλλότριο και το επικίνδυνο και το δικό μας, τις ρίζες μας, το γνωστό και οικείο μας - αντίθεση η οποία συχνά παίρνει τις διαστάσεις μιας εθνικής κινητοποίησης υπέρ έξωθεν επαπειλούμενων βωμών και εστιών. Ας σημειώσω μόνον πως η δράση των παραπάνω αντιθέσεων (στις οποίες σίγουρα θα μπορούσαν να προστεθούν και άλλες) δεν είναι ούτε σαφής, συνειδητή και μονοσήμαντη ούτε και προσδιορίσιμη ή ελέγξιμη και μάλιστα, τις περισσότερες φορές δεν έχει τα προσδοκώμενα ή τα αναμνόμενα αποτελέσματα, αφού αποδεικνύεται αντιφατική, διφορούμενη και αδιάφανη.

Ερωτήματα και προβλήματα όπως αυτά που προηγήθηκαν πρέπει να τίθενται και πρέπει επίσης να επιχειρείται, αν όχι η απάντηση τους, τουλάχιστον η δημόσια συζήτηση τους, αφού σχετίζονται άμεσα με το ζήτημα του μέλλοντος των λαογραφικών (ή εθνογραφικών) μουσείων στην ενωμένη Ευρώπη ή και γενικότερα στο σύγχρονο κόσμο. Νέες απόψεις και αντιλήψεις, κριτικός λόγος και επίκαιροι προβληματισμοί, νέες καταστάσεις και νέες συγκυρίες έχουν προκύψει και προκύπτουν οσημέραι στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών όμως και της πολιτισμικής και της πολιτιστικής πολιτικής και κυρίως των πολιτισμικών σχέσεων.¹⁴

Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε βεβαίως, τι είδους πολιτισμό θα μπορούσε να αντικρύσει εκείνος ο φημισμένος πια Αρειανός που συχνά αφικνείται (δείγματός χάριν) στη γη για να παρακολουθήσει έκπληκτος ή εν πλήρει αφασία τα ανθρώπινα πράγματα. Όμως, αν τα μουσεία στέκονταν στη θέση όπου ίστανται σήμερα, σίγουρα δεν θα ήταν παρά ένας αφελής Αρειανός, αν πίστευε πως αυτά τα κτίσματα ήσαν ναοί όπου λατρευόταν ο Πολιτισμός και, σίγουρα επίσης, δεν θα ήταν παρά ένας ουτοπιστής Αρειανός, αν θεωρούσε πως αυτά τα κτίσματα ως περιέχοντα και ως περιεχόμενο παρίσταναν τον πολιτισμό. Αν όμως ήταν ένας Αρειανός αποφασισμένος να καταλάβει (δηλαδή, να παρατηρήσει, να περιγράψει, να καταθέσει τα δεδομένα του και να καταστρώσει - το κατά δύναμιν - ένα πρόγραμμα ανάγνωσης και ερμηνείας), τότε πια μπορεί και να κατέληγε να διατυπώσει την υπόθεση πως οι συγκεκριμένοι θεσμοί: τα μουσεία ήσαν χώροι αναπαράστασης μιας ενότητας (πάντοτε: υποθετικής) ή περισσότερων αναπαραστάσεων διαφόρων επιμέρους ενότητων. Ποτέ όμως δεν θα μπορούσε να υποθέσει (και να θεμελιώσει θεωρητικά αυτήν του την υπόθεση) ότι οι συγκεκριμένες αναπαραστάσεις, οι εικόνες συνθέτουν αφευατές ένα σύνολο εικόνων εκείνου του πράγματος ή της διαδικασίας ή της σχέσης που λέγεται: πολιτισμός (ή, όπως αλλιώς) και που υφίσταται και καταστρώνεται έξω και πέρα από το συγκεκριμένο χώρο (το "μουσείο"), στην ευρύτερη κοινωνία που το περιέχει, αφού αυτή (ή, πιο σωστά, ορισμένες σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί στο πλαι-

αφιέρωμα

σιο της) το έχει εγκαθιδρύσει παράγοντας το και αναπαράγοντας το ως θεσμό.

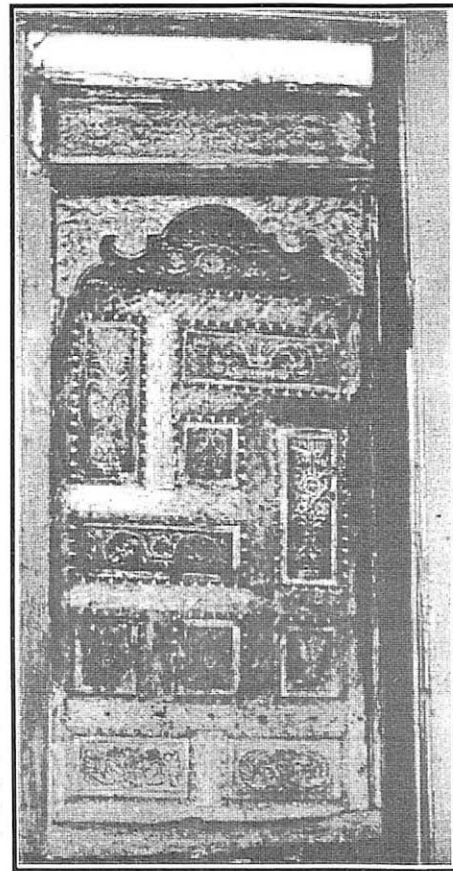
Πάντως η ανάγκη (επανα)διαπραγμάτευσης του θέματος "μουσειακή συλλογή και έκθεση" ή γενικότερα "μουσείο" είναι δεδομένη και επιβεβλημένη. Οι όροι αλλάζουν, ορισμένα ζητήματα ή προβλήματα ανακύπτουν εκεί που δεν θα τα περίμενε κανείς, ακόμη και στον πυρήνα του δυτικού "προηγμένου" κόσμου (ίσως το πιο χαρακτηριστικό και οδυνηρό είναι ο τρόπος με τον οποίο τίθεται στην Ευρώπη - και συμπαρασύρει σ' έναν αιματηρό διάλογο κουφών επι το βαλκανικότερο το βαλκανικό κέντρο της και το τουρκόφωνο άκρο της - το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας που, παρότι επικαλείται σε παραλλαγές τον ορθολογισμό ή τον ρομαντισμό του 19ου αιώνα, ανακαλεί μάλλον τον αξιωματικό εθνικισμό του Εθνικοσοσιαλισμού του Γ' Ράιχ, και των μιμητών του που οδήγησε στον οικτρο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο) ενώ κάποιες άλλες φορές, οι προσπάθειες σε τοπική,¹⁵ σε εθνική και σε υπερεθνική κλίμακα είναι όχι μόνον καρποφόρες αλλά και ελπιδοφόρες.

Σ' αυτήν τη δεύτερη περίπτωση, η κυκλοφορία των γνώσεων και των ειδικών, όμως και της διάθεσης και της ανάγκης για πολιτισμικό αυτοπροδιορισμό, συγκροτεί ένα σταθερό υπόβαθρο για την πολιτισμική ανάπτυξη στο πεδίο εκείνο που σχετίζεται με τη συλλογή, τη συντήρηση και την έκθεση της πολιτισμικής δημιουργίας των προηγούμενων γενεών και, βέβαια, με την παραγωγή πολιτισμικών γνώσεων και πρακτικών. Σκέφτομαι, λογουχάρη, τον κόπο, όπως και το θαυμαστό σθένος των ανθρώπων που από το τίποτε στήνουν "τοπικά λαογραφικά μουσεία", "τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους" ή βιβλιοθήκες, για να προστατέψουν τον τόπο τους και να καλυτερέψουν τις συνθήκες της ζωής τους στηρίζοντάς την, στέρεα στον πολιτισμό και στα αγαθά της παράδοσης που άφησαν πίσω τους οι παλιότερες γενεές. Σκέφτομαι ακόμη τις προσπάθειες για εξειδικευμένα μουσεία ή για ειδικές εκθέσεις ή για ειδικά αφιερώματα που γίνονται σε περιφερειακή, σε εθνική ή: και σε ευρωπαϊκή κλίμακα. Σκέφτομαι την αγαλλίαση που αισθανόμαστε καθώς επισκεπτόμαστε μια καλοστημένη έκθεση, ή την πρόκληση που εισπράττουμε όταν προσπαθούμε να "διαβάσουμε", να γνωρίσουμε ένα συγκεκριμένο θέμα: το βαμβάκι, το ψωμί, τη μεταξοπαραγωγή σε μια συγκεκριμένη περιοχή σε μια συγκεκριμένη περίοδο, το ενδυματολογικό φάσμα μιας περιόδου ή ενός τόπου, τα εργαλεία και τις εργασίες για μια συγκεκριμένη καλλιέργεια ή τέχνη, τους κανόνες της παραλλαξιμότητας ενός συγκεκριμένου είδους, τους ήχους των μουσικών οργάνων, τα ταξίδια των μαστόρων, τα έργα των χεριών και του μυαλού. Σκέφτομαι την πρόσκληση που δεχόμαστε να αναγνωρίσουμε την αποκατάσταση μέσα από θραυσματικές εικόνες όψεων από τις πραγματικότητες του παρελθόντος - και, συνεπώς, και του παρόντος. Σκέφτομαι, τέλος, την ζήλεια που κάποιες φορές αισθανόμαστε όταν επισκεπτόμαστε "αλλού" ένα "ξένο" μουσείο και πίσω από τις καλοφτιαγμένες προθήκες του, τον τε-

χνολογικό του εξοπλισμό, τα διατηρημένα του αντικείμενα, διακρίνουμε το μόχθο, τη δεξιότητα, τη φρόνηση που οδήγησαν στην τελική εκπλήρωση των στόχων¹⁶ ζήλεια που παρευθύς πρέπει να μεταμορφώνεται σε άμιλλα για να οδηγεί (ακόμη και από το τίποτε) σε θαυμάσια αποτελέσματα.

Υποστήριξα στην αρχή αυτής της εισήγησης πως το μουσείο είναι μια κοινωνικά χρήσιμη σχέση. Ενα μουσείο λαογραφικό (ή εθνογραφικό), όμως; ή ένα μουσείο εθνικό; Ενα μουσείο όπου εκτίθεται (αφού συγκεντρωθεί και λειασθεί, αφού αποκαθαρθεί και

αμβλυνθεί από διάφορες ανάγκες: "αυτό βρίσκουμε αυτό εκθέτουμε", από διάφορες ταξινομήσεις: "έτσι ορίζονται και ταξινομούνται τα συγκεκριμένα ευρήματα ή αποκτήματα" και τις συνεπακόλουθες επιλογές: "αυτό είναι πιο αντιπροσωπευτικό για το συγκεκριμένο σκοπό ή πιο ωραίο", ο εθνικού ή τοπικού (εθνικού, πάντως) χαρακτήρα; Και επιπλέον, ένα μουσείο λαογραφικό (ή εθνογραφικό),

που είναι ο **Παλιά εσωτερική θύρα στο σπίτι του Ιατρού-πουλού, στην οδό Κοντογεωργάκη 11.**

θεσμός όπου, ως μην το ξεχνούμε, πραγματώνεται υλικά ο εκάστοτε (ο τρέχων και ο επικρατών) ορισμός της λαογραφίας, δηλαδή του λαού και του έθνους; Παρά ταύτα, ένα λαογραφικό ή εθνογραφικό μουσείο είναι μια εξαιρετικά χρήσιμη κοινωνική σχέση. Κι αυτό γιατί αυτού του είδους το μουσείο μπορεί να παρέμβει σ' εκείνο ακριβώς το πεδίο όπου ζούμε όλοι μας σήμερα, εκόντες άκοντες: το πεδίο της σύγχρονης, της μοντέρνας, της άκρας τεχνολογικής και ορθολογικοκρατούμενης κοινωνίας να παρέμβει για να το θέσει εν αμφισβήτησει, για να του θέσει ερωτήματα, να το αλλοιώσει, να του χαρίσει ιστορική μνήμη και, εντέλει, να το καταστήσει ανθρώπινο - ενδεχομένως και ανθρωπιστικό.

αφιέρωμα

Οπωσδήποτε, σε σχέση με τα παραπάνω δεν βλέπεται να επισημαίνει κανείς ορισμένες κοινοτοπίες, παρόλο που ατα μουσεία ειδικότερα δεν χρειάζεται να περιμένουν τη (μεταμοντέρνα ή όποια άλλη) κριτική για να νιώσουν τα προβλήματα που, απ' ό,τι φαίνεται, ζουν στην καθημερινή τους πρακτική: από τα προβλήματα ταξινόμησης, δηλαδή επιλογής των συνόδων και των ειδοποιών ταξινομικών κριτηρίων της κάθε έκθεσης (χρονολογία, τόπος, είδος, μορφή, περιεχόμενο, λειτουργία, ταυτότητα κ.ο.κ.) στο πρόβλημα του τι νομιμοποιείται τελικά να μπει σ' ένα μουσείο - ιδίως σήμερα που τα όρια δεν είναι ευδιάκριτα και η κριτική περισσεύει. Για παράδειγμα, χρειάζεται να μην ξεχνούμε ότι η ατμόσφαιρα των μουσείων, όπου εκτίθενται ενταγμένα σε περισσότερο ή λιγότερο αυστηρά προσδιορισμένες κοινωνικές χρήσεις αντικείμενα αποσπασμένα (καμιά φορά και εκριζωμένα) από το πεδίο της παραγωγής τους και των χρήσεων τους, κατά κανόνα είναι αποστειρωμένη. Χρειάζεται να θυμόμαστε ότι, παρόλο που σε παλαιότερες εποχές το μουσείο ήταν χώρο επισκέψιμος για ορισμένους μόνον, ενώ σήμερα η επίσκεψη στα μουσεία είναι (με ελάχιστες εξαιρέσεις) κοινωνικά "ανοιχτή", ωστόσο η διάκριση ανάμεσα σε ειδικούς και ανειδίκευτους, σε επιστήμονες και "κοινό κόσμο", σε μορφωμένους και αμόρφωτους, σε "κουλτουριάρηδες" και σε "άλλους", εξακολουθεί να αναδεικνύει τα μουσεία σε χώρους αν όχι των ολίγων, πάντως των ολιγότερων (π.χ. εγκαίνια εκθέσεων με τη μορφή κλειστών κοσμικών εκδηλώσεων για "εκλεκτούς", αποτρεπτικές τελετουργίες εισόδου, άγνοια, παρεξήγηση, φυσική ή ιδεολογική απόσταση κ.α.). Τα μουσεία έχουν την τάση να παραμένουν χώροι κλειστοί, απομονωμένοι και ξένοι για τους "ιθαγενείς" (κι ας μοιάζει πικρό ανέκδοτο το ότι Αθηναίοι δεν έχουν πάει στην Ακρόπολη, Θεσσαλονικείς στο Λευκό Πύργο και άλλοι συμπατριώτες μας κάπου αλλού), ακόμη και όταν κοινωνικές διεργασίες και παιδευτικοί μηχανισμοί επιχειρούν να διαρρηγνύουν στην πράξη την απομόνωση π.χ. επισκέψεις σχολείων, εκδρομών, οργανώσεων, διαφημιστικές εκδόσεις, ειδικές ξεναγήσεις, χρήση των μέσων μαζικής ενημέρωσης, όμως και συρμοί και τάσεις απομίμησης που κάποιες φορές επιτρέπουν απρόσμενα "ανοίγματα".

Σύγχρονες θεωρητικές και τεχνικές πρακτικές (της μεταμοντέρνας τέχνης για παράδειγμα) έχουν αμφισβητήσει το κατά πόσον το μουσείο μπορεί - με την έννοια: είναι σε θέση - να (ανα)παραστήσει με επάρκεια την Τέχνη ή τον Πολιτισμό. Και καλά κάνουν. Γιατί αυτού του είδους η κριτική και η αμφισβήτηση έρχεται να ενισχύσει θεωρητικά μιαν αντίληψη που (για ιστορικούς λόγους)¹⁷ αρνείται την εμπλοκή στο ερώτημα του τι είναι πιο σημαντικό το να τονίζει κανείς τις ομοιότητες (την ομοιογένεια) με κίνδυνο να χάνεται η ιδιαιτερότητα και η διαφορετικότητα ή να υπερτονίζει τη διαφορετικότητα με κίνδυνο να χάνεται σ' αυτήν και να χάνει και τα κύρια χαρακτηριστικά. Η αντίληψη αυτή θα δεχόταν ότι μουσείο δεν είναι ένα μονοσήμαντο κατασκεύασμα μιας μο-

νοσήμαντης εποχής και, άρα ότι τα μουσειακά αντικείμενα ενέχουν πολλαπλές σημασίες και εμπλέκονται σε ποικίλες και σύνθετες χρήσεις, ακόμη και όταν τους αποδίδεται μια αποκλειστική σημασία που διατρέχει τα διαδοχικά στάδια κατά τα οποία γίνονται αντικείμενο επιλογής: συλλογή, διάκριση, έκθεση ανάλυση, ερμηνεία.

Από αυτήν την άποψη τα λαογραφικά ή εθνογραφικά μουσεία βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση έναντι άλλων μουσείων που σχετίζονται με τα πολιτισμικά πράγματα. Κατά έναν περίεργο τρόπο αυτό οφείλεται ακριβώς στο γεγονός ότι στη λαογραφία και την ανθρωπολογία είχε "ανατεθεί" εξ αρχής (μεσούντος ήδη του 19ου αι.) η μελέτη του άλλου ή των άλλων, δηλαδή όσων δεν ήθελαν ή δεν ενδιαφέρονταν να μελετήσουν οι άλλες (οι κύριες, όπως, αυτοαποκαλούνταν) κοινωνικές επιστήμες. Από τη μια μεριά το σύγχρονο άτομο στις καινούργιες συνθήκες της μοντέρνας εποχής και, από την άλλη, ιθαγενείς κάθε είδους, όπως π.χ. οι χωρικοί, οι αγρότες, οι λαϊκοί άνθρωποι, τα παιδιά, οι γυναίκες, όμως και "ιθαγενείς καταστάσεις", όπως π.χ. τα "καναγκιουρίσια πράγματα", τα "παλαιά και παραδοσιακά", τα "μισοξεχασμένα", τα "ταπεινά", ή τα "περίεργα", τα "καθημερινά" ή τα "ανάξια" και "ασήμαντα". Ακόμη και όταν το αντικείμενο της λαογραφίας ή της ανθρωπολογίας εξιδανικευόταν (ο Λαός, ο Πρωτόγονος, ο Πολιτισμός, η Κοινωνία), η ίδια η πρακτική των ερευνητών (επιστημόνων και ερασιτεχνών) τους οδηγούσε κάποιες φορές να συγκεντρώνουν κοντά σ' αυτά που έμοιαζαν να διαθέτουν τα ειδοποιά χαρακτηριστικά του ανώτερου, του κατεχοχίν Πολιτισμού (το "ωραίο" *κόσμημα*, το "λεπτεπίλεπτο" *δημιούργημα*, την "επίσημη" *στολή*, το τραγούδι "ποίημα", το παραμύθι "λογοτέχνημα" κ.ο.κ.) και τα "άλλα" (τα ταπεινά, τα ευτελή, τα δουλεμένα, τα παραπεταμένα: τα καθημερινά ρούχα, τα εργαλεία, τα τραγουδημένα τραγούδια, τα ειπωμένα παραμύθια), με δυο λόγια, όσα μέρα με τη μέρα συνέβαιναν στους ανθρώπους, όσα περνούσαν από γενιά σε γενιά με τα παράδειγμα και την πράξη, όσα έφτιαχναν την κοινωνική ζωή αυτό που ήταν. Το λαογραφικό ή εθνογραφικό μουσείο μπορεί, λοιπόν, να αποδομηθεί από τα υπόγεια του: οι αποθήκες του και οι συλλογές του έχουν όχι μόνον πολλαπλάσιο αριθμό αντικειμένων¹⁸ απ' ό,τι οι εκθεσιακοί του χώροι, αλλά (συχνά) και διαφορετικά αντικείμενα απ' ό,τι μάθαμε να περιμένουμε να δούμε σ' ένα μουσείο¹⁹, ωστόσο θα πρέπει να αναζητήσει και όσα είχαν μείνει απέξω είτε επειδή αποκλείστηκαν είτε επειδή δεν "ανακαλύφθηκαν" ποτέ είτε επειδή δεν πρόλαβαν να μπουν μέσα.

Αυτή η προνομιακή θέση στην οποία βρίσκονται τα λαογραφικά ή εθνογραφικά μουσεία, το ότι δηλαδή έχουν την ευχέρεια να προβάλλουν την ταυτότητα εκθέτοντας και περιγράφοντας τη *διαφορετικότητα*, ούτε οδηγεί αναγκαστικά σε καλά αποτελέσματα ούτε είναι και τόσο εύκολο να γίνεται πράξη. Και μάλιστα, όταν κάθε λαογραφική ή εθνογραφική μουσειακή έκθεση κινδυνεύει να αποδεικνύεται πεδίο

αφιέρωμα

ανούσιας άσκησης ενός εθνικού, πατριωτικού ή τοπικιστικού καθηκοντολογίου στην υπηρεσία μιας μυωπικώς εννοούμενης ταυτότητας ή αντίθετα να μετατρέπεται σε χώρο ατέρμονης παράθεσης ετερόκλητων αντικειμένων τα οποία συναθροίζονται μόνο για να προβληθεί ο κανόνας της διαφορετικότητας. Τέτοιου είδους κίνδυνοι μπορεί βέβαια να αποφεύγονται με τη βοήθεια της μελέτης και της γνώσης.²⁰

Ωστόσο υπάρχουν κάποιοι άλλοι κίνδυνοι που είναι πιο πραγματικοί, όμως και πιο διφορούμενοι και ασαφείς, πιο απροσδιόριστοι και αντιφατικοί κίνδυνοι που αφορούν στη σχέση που έχει και που αναπτύσσει η κοινωνία του παρόντος με την ιστορία. Ο George Orwell έγραφε πως αυτός που ελέγχει το παρελθόν, ελέγχει το παρόν κι αυτός που ελέγχει το παρόν, ελέγχει το παρελθόν. Το μουσείο είναι κατασκευαστής (μαζί με άλλους θεσμούς) μνήμης και ιστορίας και, από αυτήν την άποψη, είναι κατασκευαστής των όρων για την παραγωγή πολιτισμικής ταυτότητας.

Όμως ο πολιτισμός δεν παράγεται και δεν πρέπει να περιμένουμε παραχθεί στο μουσείο. Γιατί τότε δεν θα είναι πολιτισμός θα μοιάζει μ' αυτό που ο Adorno περιγράφει, όταν υποστηρίζει²¹ πως η λέξη *μουσειακός* (museal) έχει δυσάρεστες αποχρώσεις, αφού περιγράφει αντικείμενα προς τα οποία ο παρατηρητής δεν έχει πια ζωτική σχέση και τα οποία έχουν αρχίσει πια να πεθαίνουν - αν δεν είναι ήδη νεκρά. Μουσεία - μαουσωλεία η συσχέτιση των δύο όρων δεν είναι μόνον η φωνητική τους συνάφεια: τα μουσεία μεταβάλλονται σε οικογενειακούς τάφους ή σε εθνικούς τύμβους των έργων του παρελθόντος.

Ο πολιτισμός δεν παράγεται (και δεν πρέπει να παράγεται) στο μουσείο. Θεσμοί όπως το μουσείο, η παιδεία, το πανεπιστήμιο πρέπει να αφιερώνονται στην παραγωγή των όρων για την παραγωγή του πολιτισμού παραμένοντας ανοικτές πολιτισμικές και πολιτιστικές διαδικασίες. Αυτοί οι θεσμοί που σχετίζονται με την παιδεία - πολιτισμό δεν είναι ούτε ναοί της Γνώσης ούτε ναοί του Πολιτισμού οι επισκέπτες τους και οι αποδέκτες τους δεν πρέπει να παραμένουν θεατές ενός πολιτισμού που δεν μπορούν να τον κατανοήσουν ή να τον βιώσουν ή ακόμη και να υποστούν τις επιπτώσεις του. Ο πολιτισμός δεν παράγεται στο μουσείο, όμως το μουσείο είναι τόπος (ανα)παράστασης της πολιτισμικής (ή όποιας άλλης) παραγωγής τόπος ανα(παράστασης) της ιστορίας, και άρα τόπος όπου μπορεί να παράγεται πολιτισμική ταυτότητα. Αυτό δεν πρέπει να το ξεχνούμε όταν θα προσπαθούμε να "στήσουμε" ή να "αναστήσουμε" την ευρωπαϊκή μας ταυτότητα μέσα από τα ευρωπαϊκά της μουσεία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Μέσα στη τελευταία δεκαετία σε μια σειρά από μεγαλύτερες ή μικρότερες συναντήσεις ειδικών έχει προχωρήσει και στη χώρα μας η προσπάθεια για τον προσδιορισμό αυτής της σχέσης (τουλάχιστον από τη σκοπιά των λαογραφικών μουσείων). Βλ., π.χ. τα πρακτικά των: Πρώτη Συνάντηση για τα Λαογραφικά Μουσεία της Ελλάδας (Μύκονος 1984) Α' Συνάντηση Μουσειολογίας (Ελληνικό Τμήμα ICOM) "Το Μουσείο στη Σύγχρονη Κοινωνία" (Αθήνα 1984,

εκδ. 1987) Εκπαιδευτικό σεμινάριο (ΥΠΠΟ, ΜΕΛΤ) "Λαογραφικά Μουσεία και Συλλογές: Οργάνωση - Λειτουργία" (Αθήνα 1985, εκδ. 1988), Επιστημονικό Συμπόσιο (ΥΠΠΟ - ΜΕΛΤ) "Λαογραφικά Μουσεία στην Ελλάδα: Μορφές - Εξέλιξη - Προοπτικές" (Αθήνα 1988) κ.ά.

2. Micahel M. Ames, 1986, σ. ix.

3. Στην αγγλική εκδοχή του τίτλου του Συνεδρίου τα "λαογραφικά μουσεία" αποδίδονται ως "εθνογραφικά μουσεία" (παρότι "ethnographical museums" του αγγλικού τίτλου δεν είναι ακριβώς τα "εθνογραφικά μουσεία"). Υπογραμμίζω αυτήν τη μετατόπιση (που σημαίνει κάτι παραπάνω από μια απλή παραλλαγή στο ίδιο θέμα), η οποία δεν έγινε αντικείμενο πραγματεύσεως - αν εξαιρέσει κανείς ορισμένες, άστοχες κατά κανόνα, αναφορές στη μεθοδολογική ορολογία. Το θέμα είναι μεγάλο για να το θίγει κανείς, αναιρώντας το στην πραγματικότητα, με κάποιους αφορισμούς και εγκυκλοπαιδικούς ορισμούς. Η θεωρητική ρευστότητα που οδήγησε τους οργανωτές στη διπλή (εν μεταφράσει, ωστόσο) ονομασία είναι, νομίζω, προτιμότερη, γιατί, από τη μια μεριά, επιτρέπει τον προβληματισμό και, από την άλλη, αναίρει στην πράξη, τις όποιες διαφορές ή επιστημολογικές διακρίσεις - έστω και μόνον για τους γλωσσολογικούς ελληνόγλωσσους ειδικούς. Εν πάση περιπτώσει, και θυμόμαστε και οι "ειδικοί" πως η "αναστολή του νοήματος" είναι επιστημολογικά (και κοινωνικά) χρησιμότερη, με την έννοια πως μπορεί να οδηγήσει κάπου παραπέρα από τις ταυτολογίες, τις άκαρπες επαναλήψεις και τα *ex post facta* με τα οποία μας βομβαρδίζουν διάφορες πρόσφατες "συνθέσεις" και "συνθέματα" στο πεδίο που ανοίγεται μεταξύ λαογραφίας και ανθρωπολογίας, τουλάχιστον.

4. Σχεδόν όλα τα κείμενα που έχω υπόψη μου σχετικά με τα μουσεία υπογραμμίζουν αυτόν τον σημαίνοντα ετυμολογικό ορισμό.

5. Η σύγχρονη γλωσσολογία είναι πολύ επιφυλακτική στην ετυμολόγηση του όρου μούσα - μουσείον (π.χ. H. Frisk Griechisches Etymologisches Wörterbuch, teyx. 13, 1963 και P. Ghantraine Dictionnaire etymologique de la langue grecque. Histoire des mots, τόμ. 3, 1974, στο λ. "μούσα", όπου σημειώνεται ότι επειδή η αρχική σημασία της είναι ασαφής επιτρέπεται η ετυμολόγηση της λέξης προς διαφορές κατευθύνσεις, με επικρατούσα ωστόσο εκείνη από τη ρίζα *men-*, στη λέξη π.χ. *μανθάνω* (Πρβλ. και Α. Φλώρος Νεοελληνικό Ετυμολογικό και Ερμηνευτικό Λεξικό, 1979, όπου σημειώνεται η κοινή ρίζα με τα: *μανθάνω*, *μύμημαι*, *μνήμη*, *μνημείον*). [Ευχαριστώ τον Καθηγητή Μ. Σετάτο για τις υποδείξεις του].

6. Σ.Δ. Βυζάντιος Λεξικόν Ελληνικόν (εκδ. 1851) λ. "μουσείον". Πρβλ. και παραπ. σημ. 5, παίρνοντας υπόψη, ωστόσο, πως η ετυμολόγηση του Βυζαντίου, αν μη τι άλλο, δηλώνει μια ιστορικά προσδιορισμένη στάση του 19ου αι. απέναντι στο μουσείο και τις μορφές. Απ' όσο μπόρεσα να ελέγξω, ο συγκεκριμένος αυτός ορισμός δεν έχει γίνει αντικείμενο σχολιασμού.

7. Βλ. G. Stocking jr. (ed.) 1985, σ. 4, όπου και σχετική συζήτηση για το θέμα.

8. Για τη σχέση μουσείου, μουσειακού αντικειμένου και επισκέπτη και για τους μηχανισμούς της μουσειακής "καθιέρωσης" πρβλ. την θεαλωδώς γοητευτική κριτική του Jean Baudrillard για το Beaubourg (1977), τις βασικές αναλύσεις του P. Bourdieu (1977), του M. Brawne (1965) κ.α. καθώς και την ειδικότερη έρευνα του L. Pinto (1991). Προκειμένου για τα ανθρωπολογικά μουσεία πρβλ. τη διεισδυτική θεώρηση του G. Stocking (1985, και ειδικότερα τις σσ. 4-6).

9. Ο όρος απομάκρυνση (ή: αποξένωση ή αποικιοποίηση) χρησιμοποιείται εδώ στη σημασία ή στις σημασίες που του έχει αποδοθεί στο πλαίσιο του (ρωσικού) φορμαλισμού. Δεν έχει νόημα εδώ η παράθεση σχετικής, βιβλιογραφίας (που αφθονεί). Θυμίζω μόνον ότι κατά την τελευταία δεκαετία έχει γίνει αρκετή (και αξιόλογη) συζήτηση γύρω από το συγκεκριμένο αναλυτικό όρο.

10. Ερωτήματα που ανάμεσα σε άλλους έθεσαν (και ανέλυσαν) ο Pierre Bourdieu και ο Jean Baudrillard.

11. Πρβλ. π.χ., τη χαρακτηριστική περίπτωση της "ανακάλυψης" των αγροτών. Ο Στέλιος Παπαδόπουλος περιγράφει την περίπτω-

αφιέρωμα

ση της Ελλάδας ειδικότερα σε ό,τι αφορά τη μουσειακή πρακτική ("La decouverte museologique du pays en Grece" Museum 139, 1983, 164-167), ενώ το ίδιο φαινόμενο, γενικεύμενα όμως και σε ό,τι αφορά την ελληνική λαογραφία και τη δομική της συνάφεια με την "ανακάλυψη" του λαού/λαού και της παράδοσης/Παράδοσης, έχει επισημανθεί και αναλυθεί με διάφορες αφορμές από τον Δημήτριο Λουκάτο, τη Άλκη Κυριακίδου - Νέστορος, τον Michael Hertzfeld κ.α.

12. Ας προσέξουμε τις επάλληλες (εντέλει όμως σχεδόν ταυτόσημες) σημασίες της λέξης κειμήλιο: "(1) το τεθειμένον κατά μέρος ως πολύτιμον, θησαυρός, (2) πατρώα αντικείμενα αξίας, (3) πολύτιμον σκεύος ή κόσμημα φυλασσόμενον ως ενθύμιον. (4) παν ό,τι έχει σημαντικήν αξίαν, ιδίως ιστορικήν ή ηθικήν. (5) λείψανον αγίου". (βλ. Δ. Δημητράκου Νέον Ορθογραφικών Ερμηνευτικών Λεξικόν, λ. κειμήλιον. Ωστόσο, για τη (νομική, και όχι μόνον) έννοια της "Πολιτισμικής Κληρονομιάς" βλ. και Τ. Χατζηνικολάου "Νομική προστασία των λαογραφικών αντικειμένων" Πρακτικά Εκπαιδευτικού Σεμιναρίου ΥΠΠΟ/ΜΕΛΤ, 1988, 83-86.

13. Σε παλαιότερο κείμενο μου (1982) έχοντας ως οδηγό τον Michel Foucault έχω χρησιμοποιήσει τις παραπάνω ομάδες ερωτημάτων για να υποδείξω τα όρια της προβληματικής για το ζήτημα της παράδοσης.

14. Πρβλ. π.χ. F. Ligthfoot "les musees d' Europe: un regard nouveau sur les cultures" Museum 139 (1983), 139-144 και A. de Jong and M. Skoygard "Early open - air museums: traditions of museums about tradition" Museum 175 (1992), 151-157.1

15. Για τη μέθοδο (και τους στόχους) της οργάνωσης τοπικού λαογραφικού μουσείου ακούσαμε στο Συνέδριο πολύ ενδιαφέρουσες παρουσιάσεις και προβληματισμούς. Θυμίζω αντίστοιχες εισηγήσεις σε προηγούμενα συνέδρια και συναντήσεις για τα λαογραφικά μουσεία (βλ. παραπ. σημ. 1) π.χ. το 1984 (Συνάντηση Μυκόνου) για τη Μήλο (Β. Ζαφείρης), την Κεφαλλονιά (Ε. Κοσμετάτου), το Λασιθί (Γ. Παναγιωτάκης), την Κοζάνη (Κ. Σιαμπανόπουλος), για τους Σαρακατσάνους των Σερρών (Β. Τσαούσης), τον Εβρο (Ε. Φιλίππιδου) και γενικά για τα τοπικά ή περιφερειακά μουσεία (Β. Κυριαζόπουλος, Κ. Μακρής, Α. Γουριώτη, Α. Χαριτωνίδου κ.ά.) το 1984 (ICOM) για τη Λάρισα (Λ. Γουριώτη), την Αρτα (Ε. Αντζουλάτου - Ρετσίδα), τον Αφν (Α. Σταυρίδη) κ.ά. και γενικά για τα τοπικά ή περιφερειακά μουσεία (Χ. Βαλλιάνος κ.ά.) Πρβλ. τα ειδικότερα κείμενα: Στ. Παπαδόπουλος Από τις τοπικές συλλογές στα σύγχρονα μουσεία (Μουσειολογικά - Εθνολογικά, Α') (1978), Χ. Χατζητάκη - Καψωμένου Οδηγός για τη συλλογή του υλικού και την οργάνωση τοπικού λαογραφικού μουσείου. Θεσσαλονίκη ("Τέχνη") 1978 (με πρόλογο της Άλκης Κυριακίδου - Νέστορος), Ε. Αντζουλάτου - Ρετσίδα και Ν. Λυγκιάρη "Το πανευβοϊκό λαογραφικό μουσείο Χαλκίδας. Μεθοδολογική ανάλυση της δημιουργίας του (Συμβολή στη μουσειογραφία των λαογραφικών συλλογών)" Αρχείο Ευβοϊκών Μελετών 25 (1983) 307-314, Ε. Αντζουλάτου - Ρετσίδα και Ν. Λυγκιάρη Το λαογραφικό μουσείο της Αρτας, Μέθοδος και στόχοι του μουσειολογικού προγράμματός του. Αρτα ("Σκουφάς") 1984, Α. Βαβυλοπούλου - Χαριτωνίδου Το λαογραφικό μουσείο Φολεγάνδρου, Αθήνα (Ελληνική Εταιρεία Λαογραφικής Μουσειολογίας) 1989 (με πρόλογο της Πόπης Ζώρα) κ.α. Στο είδος αυτό των βοηθημάτων που ενδεικτικά αναφέρθηκαν παραπάνω, θα πρέπει να προστεθεί μια ευάριθμη σειρά από μικρούς οδηγούς ή φυλλάδια καθώς και άρθρα που εκδίδονται από τοπικούς συλλόγους ή από διάφορα ιδρύματα και οργανώσεις ή από επιμέρους μελετητές με την ευκαιρία ειδικών μουσειακών εκθέσεων ή τη συγκρότηση τοπικών μουσείων.

16. Αρκεί να δει κανείς ορισμένους οδηγούς λαογραφικών ή εθνογραφικών μουσείων για να καταλάβει τη "διαφορά" ενδεικτικά σημειώνω μίαν παλαιότερη και μίαν πιο σύγχρονη έκδοση 1974: Weald and Downland Open Air Museum (J.R. Armstrong, ed.) Chichester, Sussex και 1990: Guide Netherlands, Open - Air Museum Arnhem (με κείμενα των J.M. Bos, E M Gh. Klijn et al.) Enschede. Όμως ακόμη και διαφημιστικά φυλλάδια, μπροσούρες και πολύπτυχα μπορούν να μας καλούν με τον καλύτερο τρόπο να προσεγγίσουμε αυτήν την διαφορετικότητα πρβλ. π.χ. το (σε εξαιρετική εκτύπωση) πολύπτυχο των "Μουσείων τεχνολογίας και πολιτισμικής κληρονομιάς" της Franche Comte με τίτλο "Visit museums with a difference", δηλαδή, με άλλα λόγια, "επισκεφθείτε μουσεία που διαφέρουν, που ξεχωρίζουν", όπως: εργαστήρια και

βιοτεχνίες δρεπανιών και σιδηρών εργαλείων, σιδηρουργίας, υαλουργίας, ανθρακωρυχίας, ποτοποιίας και συναφών τεχνικών (φρουτοκαλλιέργεια, βαρελοποιία, καλαθοπλεκτική, κεντητική) "επισκεφθείτε τοπικά, περιφερειακά, και ειδικά μουσεία", που ενταγμένα στον τόπο τους, συναρθρώνονται σ' ένα διδακτικό, και γι' αυτό πολιτισμικά σημαντικό και ιστορικά συνεπές, σύνολο πολιτισμικής έκφρασης και πολιτιστικής πολιτικής.

17. Σχετικά με αυτό το ζήτημα σε ό,τι αφορά τη θεωρία της Λαογραφίας και την εκ των πραγμάτων σχέση της με την Ανθρωπολογία, έχω διατυπώσει ορισμένες σκέψεις μου στο "Everyday Culture in 19th-20th Century Northern Greece. Social Practices and Historical Discourses. (Towards a Meta - Folklore?" στο Klaus Roth (Hrsg.) Die Volkskultur Sudosteuroper in der Moderne. Munchen (Sudosteuroper - Gesellschaft) 1992, σσ. 28-58.

18. Χαιρετίζοντας το εκπαιδευτικό σεμινάριο που οργάνωσε το ΥΠΠΟ και το ΜΕΛΤ το 1985 (βλ. Πρακτικά 1988, σ. 21) ο Πρόεδρος της Ελληνικής Λαογραφικής Εταιρείας ομότιμος καθηγητής Δημήτριος Λουκάτος παρατηρούσε, ανάμεσα σε άλλα, ότι το 1950 είχε προσδιορίσει και καταλογογραφήσει (με τη βοήθεια της Αγγελικής Χατζημιχάλη) τα ακατάγραφα ελληνικά αντικείμενα λαϊκής τέχνης που υπήρχαν τότε στο Musee de l' Homme στο Παρίσι. Πρβλ. σχετικά Δ. Λουκάτος "Ελληνικά εθνογραφικά αντικείμενα στο Musee de l' Homme του Παρισιού" Melanges offerts a Octave et Melpo Merlier, Athenes 1956, τ. II, σσ. 27-42 και 11 σχολιασμένες φωτογραφίες, όπου ο συγρ. σημειώνει: "Δεν ξέρω αν το Musee de l' Homme ζήτησε ποτέ επίσημα από το Ελληνικό Κράτος δείγματα αντιπροσωπευτικά της λαϊκής μας ζωής. Μια τέτοια δωρεά θα μπορούσε βέβαια να γίνει αυθόρμητα από τους μουσειακούς μας οργανισμούς. Θα υπήρχαν τότε στο Διεθνές αυτό Εθνολογικό Κέντρο πιο αξιόλογα αντικείμενα και πιο κατάλληλα γ' αντιπροσωπεύουν το λαϊκό μας πολιτισμό". (σ. 11, προσθήκη έμφασης). Αυτά τότε.

Φαντάζομαι πως όσοι έχουν επισκεφθεί έκτοτε (εως τουλάχιστον πριν δυο χρόνια) το συγκεκριμένο μουσείο θα έχουν δει στις προσθήκες του στο βάθος της αίθουσας για την ευρωπαϊκή εθνογραφία, παραδίπλα από τη (Γιουγκοσλαβική) "Μακεδονία", το σύνολο Ελλάδας με τις ακαθόριστες προέλευσης ομάδες [τους] "les Grecs" της μουσειακής του έκθεσης του 1950] που θα τους δημιούργησε ενδεχομένως απορίες παρόμοιες με αυτές που συνοψίζονται, νομίζω στην φράση: "... [υπάρχει] ένα σύνολο σχεδόν από Μακεδονική γυναικεία φορεσιά... Κατά τη γνώμη όμως της κυρίας Χατζημιχάλη το σύνολο δεν είναι αυθεντικό. Η τραχηλιά είναι από το Σουφλί της Θράκης και τα τσαρούδια είναι "μέστια" του σπιτιού. "Δ. Λουκάτος, ό.π., σ.9, σημ.2). Αντίστοιχες επισκέψεις τους σε άλλα ευρωπαϊκά μουσεία θα τους έχουν πείσει για την ελλιπή, τη μίζερη ή την εσφαλμένη παρουσία ή και για την παντελή ακόμη απουσία χαρακτηριστικών στοιχείων του λεγόμενου ελληνικού παραδοσιακού πολιτισμού και σίγουρα θα έχουν αναρωτηθεί, αν χάθηκε ο κόσμος να στείλει η Ελλάδα μερικά χαρακτηριστικά δείγματα στα μεγάλα Ευρωπαϊκά ή και άλλα μουσεία. Σε ιδιωτική συζήτηση με το σεβαστό Καθηγητή σχετικά με το παραπάνω ζήτημα συμφωνήσαμε γι' άλλη μια φορά πως δεν θα κόστιζε πολύ αν δυο - τρεις (αξιόλογοι, ευαίσθητοι και ειδικοί) άνθρωποι ταξίδευαν για να καταγράψουν συστηματικά την υφιστάμενη κατάσταση και πως, βέβαια, θα ήταν ανέξοδο (από οικονομική άποψη) αν τα μεγάλα μας μουσεία παραχωρούσαν ορισμένα αντιπροσωπευτικά σύνολα ενδυμασιών και άλλων αντικειμένων του καθημερινού ή/και του τελετουργικού βίου από διάφορες περιοχές του ελληνικού παραδοσιακού πολιτισμού από αυτά που βρίσκονται και που είναι καταδικασμένα να "φυλάγονται" στις αποθήκες τους. Η κίνηση αυτή θα ήταν μια όχι μόνον εθνική, αλλά - και κυρίως - πολιτιστική και πολιτική πράξη. Σήμερα περισσότερο παρά ποτέ.

19. Μια σειρά εκθέσεων ή επανεκθέσεων μουσειακών συλλογών κατά την τελευταία δεκαετία δείχνει την αλήθεια αυτού του ισχυρισμού, αφού αρκεί μια διαφορετική αντίληψη ή η σύλληψη μιας διαφορετικής ιδέας για το τί πρέπει ή μπορεί να εκθέτει ένα λαογραφικό ή εθνογραφικό μουσείο για να αναδυθούν "επι σκηνής" μουσειακές εκθέσεις που είναι στραμμένες σε διαφορετικούς στόχους. Αντί, λογουχάρη, για την παράταξη ωραίων και πλούσιων στολών, βλέπουμε να εμφανίζονται ενδυματολογικά σύνολα (ιστορικά, τοπικά, εθνολογικά, τεχνικά ή λειτουργικά προσδιορισμένα):

αφιέρωμα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ames, M. Museums, the Public and Anthropology. Vancouver, 1986.
- Baudrillard, J. L' effet beaubourg. Paris, 1977.
- Biebuyck D. (ed.) Tradition and Creativity in Tribal Art. Berkeley, Cal., 1969.
- Boas F., Primitive Art. 1927.
- Bourdieu P. "La production de la croyance: contribution a une economie des biens symboliques" Actes de la recherche en sciences sociales 13 (1977), 3-43.
- Bourdieu, P. La distinction, Paris, 1979.
- Coote J. and A. Shelton Anthropology, Art, and Aesthetics. Oxford, 1992.
- Cordwell J.M. and R.A. Schqrz The Fabrics of Culture. The Anthropology of Clothing and Adornment. The Hague - Paris, 1979.
- Crimp D. "On the Museum's Ruins". Στο H. Foster (ed.) The Anti - Aesthetic. Essay on Postmodern Culture. 1983.
- Feathstone M. "Consumer Culture: an Introduction" Theory, Culture and Society 1/3 (1983), 4-9.
- Heinrich N. "Arts et sciences a l' age classique: professions et institutions culturelles" Actes de la recherche..., 67-68 (1987), 47-78.
- Κυριακίδου - Νέστορος Α. Η θεωρία της Ελληνικής λαογραφίας, Αθήνα 1978.
- Κυριακίδου - Νέστορος Α. "Για ένα τοπικό λαογραφικό μουσείο" στο Λαογραφικά μελετήματα II. Αθήνα (Πορεία) 1993.
- Levi - Strauss C. Race et Histoire. (UNESCO) 1954.
- Levi - Strauss C. Anthropologie structurale (ειδικότερα το IV μέρος). Paris, 1958.
- Malraux A. The Voices of Silence. Princeton, 1978.
- Merriam A. P. "The Arts and Anthropology." Στο Sol Tax (ed.) Horizons of Anthropology. London, 1965.
- Pinto L. "L' emoi, le mot, le moi. Le discours sur l' art dans le "musee egoiste" du Nouvel Observateur" Actes de la recherche..., 88 (1991), 78-102.
- Price S. Primitive Art in Civilized Places, Chicago, 1989.
- Seligman T. (ed.) The Ethics of Cultural Property. Muros (Oaxaca)
- Σκουτέρη - Διδασκάλου Ν. "Η παράδοση της "παράδοσης": από τον καθημερινό στον επιστημονικό λόγο". Στο Αρχιτεκτονική και παράδοση (επιμ. Γ. Χατζηγάδας). Θεσσαλονίκη 1982 (α' δημοσίευση 1980).
- Stein M. B. (ed.) Interpreting Our Past: Folklife and Local History in Indiana Museums. Bloomington, Ind. χ.χρ.έ.
- Stocking G. W., Jr. (ed.) Objects and Others, Madison, Wisconsin 1985.
- Verger A. "L' art d' estimer l' art: comment classer l' incomparable?" Actes de la recherche..., 66-67 (1987), 105-121.
- Verger A. "Le champ des acant - gardes" Actes de la recherche..., 88 (1991), 2-40.
- Williams R. Culture and Society. London 1960.
- Χουρμουζιάδης Γ. "Σχόλια στην ελληνική μουσειολογία" Επιστημονική Σκέψη 18 (1983).

* Αναδημοσίευση από τα Πρακτικά της Α' Συνάντησης Λαογραφικών Μουσείων των Χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Αθήνα 1-5 Οκτωβρίου 1992) τα οποία εκδόθηκαν με τίτλο Ο ρόλος των Λαογραφικών Μουσείων στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης. Αθήνα (Ελληνική Εταιρεία Λαογραφικής Μουσειολογίας) 1994. Το κείμενο αναδημοσιεύεται με την άδεια της Εταιρείας.

φορεσιές καθημερινές και γιορτινές, ανδρικές, γυναικείες και παιδικές, τροποποιημένες και μπαλωμένες, αγοραστές και χειροφτιαγμένες, ντόπιες και φερτές, γειτονικές και ξένες κ.ο.κ. Φορέματα που τα έφεραν άνθρωποι που έζησαν σε συγκεκριμένες πραγματικότητες και όχι κούκλες ή υποστυλώματα μουσειακών προσθηκών. (Πρβλ. π.χ. τις παρατηρήσεις της Ε. Ρωμίου - Καρασταμάτη στο "Συγκρότηση και οργάνωση της λαογραφικής συλλογής" Εκπαιδευτικό Σεμινάριο..., Αθήνα 1985 - Πρακτικά 1988, σσ. 29-34). Πάντως, παρά τις ελλείψεις και τις - συχνά: εγγενείς - αδυναμίες τους (σχετικά με τα οργανωτικά προβλήματα του μουσείου βλ. π.χ. Ν. Μελίδου - Κεφαλά "Το Λαογραφικό Μουσείο ως διοικητική και επιστημονική μονάδα", Ι, ό.π. σσ. 27-28), τις περισσότερες φορές οι εκθέσεις των μεγάλων κεντρικών μουσείων (π.χ. Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Λαογραφικό Μουσείο Ναυπλίου, Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας, Μπενάκη, Μουσείο Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας και άλλα πιο ειδικά μουσεία), όπως και ορισμένων μικρότερων (επαρχιακών ή αστικών) μουσείων ή συλλογών, εκπλήσσουν ευχάριστα επισκέπτες και ειδικούς. Γεγονός για το οποίο θα πρέπει μάλλον να ευγνωμονούμε εκείνους που προσφέρουν αειδίωξη εργασία και ιδέες για την εκπλήρωση μικρο-πρόθεσμων στόχων, παρά τα κέντρα λήψης αποφάσεων σχετικά με τους μεσο - και μακροπρόθεσμους στόχους στα πολιτιστικά πράγματα του τόπου μας - ιδίως σε ό,τι αφορά στο ζήτημα του "παραδοσιακού πολιτισμού".

20. Συγκροτημένη γνώση γι' αυτού του είδους την προσπάθεια απ' όσο μπορώ να γνωρίζω και να κρίνω δεν υφίσταται.

Ωστόσο πάντοτε υπήρχαν και πληθαίνουν ευτυχώς τον τελευταίο καιρό και στον τόπο μας οι ειδικοί, οι υπεύθυνοι, οι λόγιοι, οι δημοσιογράφοι που κρούουν κώδωνες κινδύνου, σήματα, σειρήνες, συναγερμούς για επαγρύπνηση, εγρήγορση, επιτάχυνση, ανάσχεση, πρόληψη, προγραμματισμό. Μηνύματα κάθε είδους, οδηγίες προς κάθε κατεύθυνση, οι τίτλοι, ούτως ή άλλως, είναι δηλωτικοί. Δημοσιεύματα που προτείνουν λύσεις, όπως π.χ. "Κράτος και πολιτιστική κληρονομιά" (Β. Δωροβίνης, Αρχαιολογία 12, 1984, 83-88), "Σπουδή και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα προβλήματα των φορέων - Εθνογραφική προσέγγιση" (Στέλιος Παπαδόπουλος, Β' Αρχ. Συνέδριο, Θεσ/νίκη 1981), "Λαογραφικά μουσεία μαστόρων Δυτικής Μακεδονίας" (Β. Νικήτα - Χουλιάρα στο Μακεδονία: Λαογραφική και Αρχιτεκτονική Κληρονομιά Κοζάνη, 1992, υπό εκτύπωση) και μια σειρά αντίστοιχες μελέτες ορισμένες από τις οποίες αναφέρθηκαν ήδη. Όμως και δημοσιεύματα που απευθύνονται σε πιο εφήμερο αλλά κατά πολύ ευρύτερο κοινό προσκαλώντας και προκαλώντας το να γνωρίσει όπως π.χ. "Να ζωντανέψουν τα μουσεία" (σχολιάζουν Αγγελος - Νίκη Γουλανδρή, Α. Δεληβοριάς, Ντόλλυ Γουλανδρή στο επετειακό αφιέρωμα για τη Διεθνή Ημέρα των Μουσείων, το Βήμα 17/5/1992), "Η προστασία της σύγχρονης... αρχαιότητας. Διεθνές ενδιαφέρον για τη συντήρηση και την ανασύλωση των μνημείων του 20ού αιώνα" (Α. Γιακουμάτος Το Βήμα 4/2/1990), "Και Μουσείο Μαστόρων. Πυρσόγιαννη Κόνιτσα" (Ελευθεροτυπία 9/11/1992), "Βιομηχανική Ερμούπολη" (Μ. Φάις, Τέταρτο 41, Σεπτ. 1988), "Η κατάντια της παράδοσης. Επτά βιβλία εξετάζουν την παραδοσιακή ζωή των Ελλήνων προτού την καταστρέψει η κεντρική διοίκηση και της δώσουν τη χαριστική βολή οι ξένες εισβολές" (Ν. Ντόκας Ελευθεροτυπία 3/11/1991, "Στο "φούρνο" του Θεόφилου. Πριν από 8 χρόνια του ΥΠΠΟ αγόρασε το φούρνο του Μαριμαρέλλα με τοιχογραφίες του Θεόφилου, για να τον... εγκαταλείψει" (Σ. Μπαλάσκας, Ελευθεροτυπία 30/11/1992), "Η Ελλάδα ετοιμάζεται για τον 21ο αιώνα - Αλλά πως; Το κάστρο που δεν πήραμε" (Σ. Φυντανίδης, Ελευθεροτυπία 10/5/1992) κ.α. Δημοσιεύματα, τέλος, που ενημερώνουν για την ευρωπαϊκή πρόκληση και την ευρωπαϊκή προοπτική όπως π.χ.: "Παιδεία και Πολιτισμός. Συστάσεις της UNESCO στους αρμόδιους υπουργούς" (Το Βήμα 18/10/1992), "Συμφιλίωση με την ευρωπαϊκή κληρονομιά" (Ν. Zand, Le Monde - Το Βήμα 8/11/1992), "Να διατηρήσουμε την ταυτότητα μας. Συνέντευξη με τον Τζώρτζ Στάινερ" (R.P. Droit Le Monde - Το Βήμα), και ανάμεσα σε άλλα, πολύ ποσφάτως τον ενδιαφέροντα φάκελλο "Η Ευρώπη στα ελληνικά σχολεία" (έρευνα της Σ. Ράπτη Το Βήμα 24/1/1993).

21. Theodor Adorno "Valery Proust Museum", όπως παραπέμπεται από τον D. Crimp (1983, σ.43).

αφιέρωμα

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΤΟΠΙΚΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΕΙ ΚΑΙ ΣΕ ΤΙ ΧΡΗΣΙΜΕΥΕΙ

† Κυριακίδου - Νέστορος Αλκη .

(1979)

Ευχαριστώ τη Βοϊακή Εστία Θεσσαλονίκης για την τιμή που μου έκανε να με προσκαλέσει στο Β' Συμπόσιό της και τη συγχαίρω για τη θαυμάσια οργάνωσή του. Ο θεσμός αυτός που καθιέρωσε είναι πολύ σημαντικός, γιατί δίνεται έτσι η ευκαιρία σ' αυτούς που ασχολούνται με τη δυτική Μακεδονία να παρουσιάσουν τη δουλειά τους.

Η δική μου ανακοίνωση δεν αφορά ειδικά το δυτικομακεδονικό χώρο. Οι σκέψεις ωστόσο που θα σας εκθέσω - "Για ένα τοπικό λαογραφικό μουσείο: τι αντιπροσωπεύει, σε τι χρησιμεύει" - είχαν την αφετηρία τους σε μια διαπίστωση που έγινε στη Δυτική Μακεδονία. Το Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών στην Αθήνα, διαπιστώνοντας την ταχύρυθμη αύξηση των τοπικών λαογραφικών μουσείων και συλλογών σε ολόκληρη την Ελλάδα, αλλά κυρίως στη Βόρεια (Ηπειρο, Μακεδονία, Θράκη) προγραμματίισε και άρχισε ήδη να εκτελεί μια έρευνα για τα τοπικά μουσεία. Οι πρώτες πληροφορίες συγκεντρώθηκαν από τη Δυτική Μακεδονία και το αποτέλεσμα μιας πρώτης καταγραφής ήταν σαράντα περίπου τοπικές λαογραφικές συλλογές - αριθμός όχι ευκαταφρόνητος.

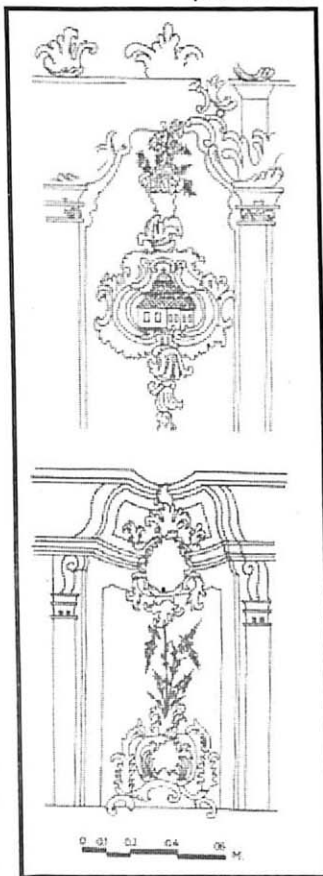
Η διαπίστωση αυτή ήρθε να ενισχύσει μια παλιότερη ιδέα που γεννήθηκε στη διάρκεια του Γ' Συνδέσμου που οργάνωσε η Συντονιστική Επιτροπή των Εκπολιτιστικών Σωματείων Βορείου Ελλάδος τον Απρίλιο του 1977 στην Κοζάνη. Είχαμε τότε ως ειδικό θέμα του Συνεδρίου την τοπική παράδοση και ιστορία, με εισηγητές το συνάδελφο Βασίλη Ασταλο, καθηγητή της κλασικής φιλολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο και εμένα. Στη συζήτηση που ακολούθησε ανάμεσα στους συνέδρους έγινε φανερό ότι η αντιμετώπιση του παραδοσιακού μας πολιτισμού από μια καινούρια, συνολικότερη και - το σπουδαιότερο - λαογραφική προοπτική, απαιτούσε επανοποθέτηση και των προβλημάτων που συνδέονται με τη συλλογή του υλικού και την οργάνωση ενός τοπικού λαογραφικού μουσείου. Αποφασίσαμε λοιπόν να αναλάβει η "Τέχνη", η γνωστή σε όλους σας φαντάζομαι καλλιτεχνική εταιρεία της Θεσσαλονίκης, την έκδοση ενός μικρού και εύχρηστου "Οδηγού", για να χρησιμεύσει στους Συλ-

λόγους εκείνους που είτε θέλουν να ιδρύσουν λαογραφικό μουσείο είτε θέλουν να οργανώσουν καλύτερα και να διευρύνουν αυτό που έχουν ήδη συγκροτήσει.

Ο "Οδηγός" αυτός θα κυκλοφορήσει σε λίγες μέρες κι' θα είναι πιστεύω, χρήσιμος. Φαίνεται ωστόσο πως τα πράγματα έχουν πια γενικά ωριμάσει για το θέμα των τοπικών μουσείων γι' αυτό και το ενδιαφέρον εκδηλώνεται από πολλές μεριές. Σας ανέφερα την έρευνα του Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών για την απογραφή και μια πρώτη μελέτη των τοπικών συλλογών. Μια άλλη χαρακτηριστική είδηση είναι η δημοσίευση από το Στέλιο Παπαδόπουλο, Διευθυντή του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος στο Ναύπλιο, μιας σειράς άρθρων στην εφημερίδα "Καθημερινή", τα οποία μόλις εκδόθηκαν και σε ιδιαίτερο τεύχος με τίτλο: *Από τις τοπικές συλλογές στα σύγχρονα μουσεία*. Στο τεύχος αυτό ο Παπαδόπουλος μας παραπέμπει και σε μια άλλη σχετική μελέτη του με τίτλο "Οργάνωση και λειτουργία ενός σύγχρονου εθνογραφικού κέντρου", που περιλαμβάνεται στο Α' τόμο του περιοδικού του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος "Εθνογραφικά", ο οποίος θα κυκλοφορήσει πριν από το τέλος του 1978.

Η πρώτη μελέτη του Παπαδόπουλου, *Από τις τοπικές συλλογές στα σύγχρονα μουσεία*, αντιμετωπίζει νομίζω τα βασικότερα προβλήματα που αναφέρονται στο σπήσιμο και τη λειτουργία ενός μουσείου, ως ιδρύματος επιστημονικού και παιδευτικού. Για την κατάσταση στην Ελλάδα δεν είναι διόλου αισιόδοξος: διαπιστώνει τρομερή καθυστέρηση τόσο στον τομέα της επιστημονικής όσο και της πρακτικής αντιμετώπισης των προβλημάτων και κρούει τον κώδωνα του κινδύνου. "**Πολύ σύντομα**", γράφει, "**θα διαπιστώσουμε ότι από την ιστορική πραγματικότητα του άμεσου παρελθόντος μας δεν έχει μείνει τίποτε. Αυτά που δίασώσαμε κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο είναι τελείως ανεπαρκή για να μπορέσουμε να ανασυγκοτήσουμε μια στοιχειώδη, έστω, εικόνα αυτού του παρελθόντος**".

Ο Στέλιος Παπαδόπουλος, όπως και η Χρυσούλα Χατζητάκη - Καψωμένου, συγγραφέας του "Οδηγού" για τα τοπικά μουσεία, δίνουν έμφαση στην πρακτική, βασικά, πλευρά του θέματος: πώς πρέπει να

Κοσμήματα in fresco στον τοίχο του καλού οντά του αρχοντικού του Σιόρ - Μανωλάκη.

αφιέρωμα

φτιάξουμε το σωστό μουσείο. Για να το φτιάξουμε, ωστόσο, πρέπει να ξέρουμε το γιατί. Στην εποχή μας, με την πληθώρα των ερεθισμάτων που μας έρχονται από όλες τις μεριές, έχουμε μάθει να δυσπιστούμε και σωστά: Γιατί θα πρέπει να μαζεύουμε τα παλιά, τα "κα-ναγκουρίσια"; Υπάρχει "αποχρών λόγος" ή το κάνουμε από συνήθεια ή από μόδα;

Για το ζήτημα του "αποχρώντος λόγου" θα ήθελα, ακριβώς, να σας αποσχολήσω. Στο ερώτημα: γιατί μαζεύουμε τα λαογραφικά αντικείμενα; - δηλαδή τα αντικείμενα της καθημερινής ζωής του χτές - οι συνηθέστερες απαντήσεις είναι: για την ομορφιά τους ή για την αξία τους - χρηματική ή συναισθηματική - και κυρίως, για να μη χαθούν. Γιατί να μη χαθούν; Γιατί ανήκουν στην παράδοση. Και τι είναι παράδοση; Ο,τι παραδίδεται από γενιά σε γενιά *ανεπίσημα*, που σημαίνει όχι μέσω της επίσημης παιδείας, που είναι βασικά γραπτή, αλλά προφορικά - επομένως *προσωπικά*, σε μια σχέση, δηλαδή, πρόσωπο με πρόσωπο. Ο,τι μεταδίδεται προφορικά ανήκει λοιπόν σ' αυτό που λέμε *παράδοση*; Τα καλαμπούρια λ.χ. ανήκουν στην παράδοση; Η απάντηση που θα δώσω εδώ είναι: Όχι! - αν και το θέμα σηκώνει συζήτηση και υπάρχουν διάφορες γνώμες πάνω σ' αυτό. Όχι, λέω, γιατί παράδοση, με την έννοια που έχει επικρατήσει στη γλώσσα της παιδείας μας, σημαίνει τελικά, ένα συγκεκριμένο ιστορικό φαινόμενο: τον παραδοσιακό μας πολιτισμό. Η έννοια τώρα του προφορικού που εμπεριέχεται στην παράδοση, παίζει κι εδώ καίριο ρόλο, γιατί στο πλαίσιο του παραδοσιακού πολιτισμού ο κύριος τρόπος μάθησης και ο κύριος τρόπος ενσωμάτωσης επομένων της κάθε καινούριας γενιάς μέσα στην παραδοσιακή κοινωνία γίνεται προφορικά, μέσα από σχέσεις προσωπικές - και όχι μέσω του εντύπου ή των λεγόμενων "μαζικών μέσων επικοινωνίας", όπως στις μοντέρνες κοινωνίες.

Είπα πως ο παραδοσιακός μας πολιτισμός είναι ένα συγκεκριμένο ιστορικό φαινόμενο. Ποιά είναι τότε τα χρονικά και τα τοπικά του όρια; Χρονικά καλύπτει την Τουρκοκρατία, με επιβιώσεις που φτάνουν ως τις μέρες μας και με ρίζες που πηγαίνουν πολύ βαθιά, ως τα νεολιθικά χρόνια. Τοπικά εκτείνεται όπου ζουν - ή ζούσαν την εποχή της Τουρκοκρατίας - Έλληνες. Όπως είναι φανερό, ταυτίζεται εδώ ο παραδοσιακός πολιτισμός με τον πολιτισμό της Τουρκοκρατίας - όχι όμως με τον *επίσημο* πολιτισμό, δηλαδή τη γραπτή παράδοση της Εκκλησίας και ό,τι συνάπτεται μ' αυτή, αλλά με τον *ανεπίσημο*, δηλαδή τον πολιτισμό, βασικά των κοινοτήτων: την *τοπική παράδοση*.

Πρέπει ωστόσο να σας ομολογήσω ότι η άποψη αυτή δεν είναι η καθιερωμένη άποψη της ελληνικής λαογραφίας. Εχουμε μάθει - και η παράδοση στην επιστήμη είναι εξίσου δυνατή όσο και στην καθημερινή μας ζωή - ότι τα κατεξοχήν λαογραφικά δεδομένα είναι **"τα μνημεία της αρχαιότητας τα ζώντα παρά τω νυν ελληνικώ λαώ"**. Την ελληνική λαογραφία δεν την ενδιαφέρει το πώς τα **"μνημεία"** αυτά εντάσσονται μέσα στα συμφραζόμενά τους, δηλαδή στον πολιτισμό της Τουρκοκρατίας από τον οποίον τα

απομονώνουμε για να τα μελετήσουμε. Τα "μνημεία" την ενδιαφέρουν μόνο ως "επιβιώματα" που μοιάζουν, όπως γράφει ο Νικόλαος Πολίτης, **"με θαλασσινά κογχύλια τα εκ προτέρω γεωλογικών περιόδων προσκεκολλημένα εις τους βράχους των ορέων - δυσαπόσπαστα μεν, αλλά νεκρά"**. Η ζωή λείπει ολωσδιόλου από το αντικείμενο της επίσημης λαογραφίας, δηλαδή της λαογραφίας του 19ου αιώνα, που επιβιώνει ως τις μέρες μας.

Την πορεία αυτή, τη στεγνή και ιστοριοδιφική, που χάραξε η επιστημονική λαογραφία του 19ου αιώνα, ήρθαν να τη διορθώσουν και να την οδηγήσουν εκεί όπου πράγματι υπήρχε "σφριγώσα" η λαϊκή ζωή, οι πρώτοι ερασιτέχνες λαογράφοι - αυτοί που ο καθηγητής Δημήτριος Λουκάτος, ονομάζει **"οι παλιοί μας επαρχιακοί λαογράφοι"**. Είναι λόγιοι - δάσκαλοι οι περισσότεροι - του 19ου αιώνα, που έγραψαν τοπικές ιστορίες και γεωγραφίες, όπως κάνουν και σήμερα οι συνεχιστές του έργου τους - δάσκαλοι και πάλι - με σκοπό να μας διδάξουν τη ζωή του τόπου τους, το λαϊκό πολιτισμό της ιδιαίτερής τους πατρίδας. Αυτός ο πολιτισμός, εγγεγραμμένος καθώς είναι στο χώρο και στο χρόνο, αποτελεί ένα συγκεκριμένο ιστορικό φαινόμενο και ένα σύνολο ζωής - όχι απλώς ένα *άθροισμα* "επιβιωμάτων" της αρχαιότητας.

Σήμερα βέβαια, όταν παρατηρούμε το λαϊκό βίο στα χωριά, δεν μπορούμε ν' αποφύγουμε μια διαπίστωση: ότι ο τύπος της ζωής τείνει συνεχώς να γίνει ενιαίος σε όλη την επικράτεια: το ντύσιμο, το φαγητό, η αρχιτεκτονική, η εσωτερική διακόσμηση των χώρων του σπιτιού ενοποιοούνται τόσο μεταξύ των χωριών, όσο και μεταξύ πόλης και χωριού. Προχωρούμε με βήμα ταχύ προς την ισοπέδωση των ιδιομορφιών που παρουσίαζε ως τα μέσα ακόμη του αιώνα μας ο ελληνικός πολιτιστικός χάρτης.

Μια αντίδραση στην ισοπέδωση αυτή είναι, πιστεύω, η αυξημένη δραστηριότητα που παρατηρείται για την ίδρυση τοπικών λαογραφικών μουσείων. Γιατί τα τοπικά λαογραφικά μουσεία είναι αυτά που προσπαθούν να διασώσουν το ιδιαίτερο χρώμα που είχε άλλοτε η ζωή στον κάθε ελληνικό τόπο και να διαφυλάξουν έτσι κάτι από τη φαντασμαγορία του εθνικού πολιτιστικού μας χάρτη, όπως ήταν πριν από την επικράτηση του μοντέρνου πολιτισμού. Μέσα από αυτό το πρίσμα και, έχοντας κερδίσει εν τω μεταξύ μίαν ερμηνεία για το τι είναι παράδοση και παραδοσιακός πολιτισμός, μπορούμε νομίζω να ξαναγυρίσουμε τώρα στο αρχικό μας ερώτημα: ποιός είναι ο "αποχρών λόγος" για τη συλλογή του υλικού και την ίδρυση τοπικών λαογραφικών μουσείων;

Από την εποχή που τα βιομηχανοποιημένα αντικείμενα άρχισαν να κατακλύζουν την αγορά, αχρηστεύοντας έτσι σιγά σιγά όλα τα παλιά χειροποίητα εργαλεία και σκεύη, η στάση μας απέναντι στα τελευταία αυτά πέρασε από δύο, πιστεύω, φάσεις: στην πρώτη φάση τα χειροποίητα αντικείμενα που αρχηστεύονται περιφρονούνται και πετιούνται ως άχρηστα. Στη δεύτερη φάση αρχίζουν να παίρνουν αξία ως αξιοπερίεργα ή "εξωτικά" αντικείμενα.

αφιέρωμα

Επισύρουν ένα θαυμασμό ρομαντικής καταγωγής και αγοράζονται από τους συλλέκτες.

Δεν είναι βέβαια αυτός ο λόγος που υπαγορεύει τη συλλογή των αντικειμένων για το τοπικό λαογραφικό μουσείο. Όχι μονάχα δεν είναι "εξωτικά" τα αντικείμενα αυτά, αλλά είναι *δικά μας*, όπως τα οικογενειακά μας κειμήλια. Η λέξη *κειμήλια* είναι, νομίζω, ό,τι χρειάζεται για να εκφράσει το τι αντιπροσωπεύει το τοπικό λαογραφικό μουσείο: είναι η συγκέντρωση όχι των οικογενειακών, αλλά των *κοινοτικών* μας κειμηλίων.

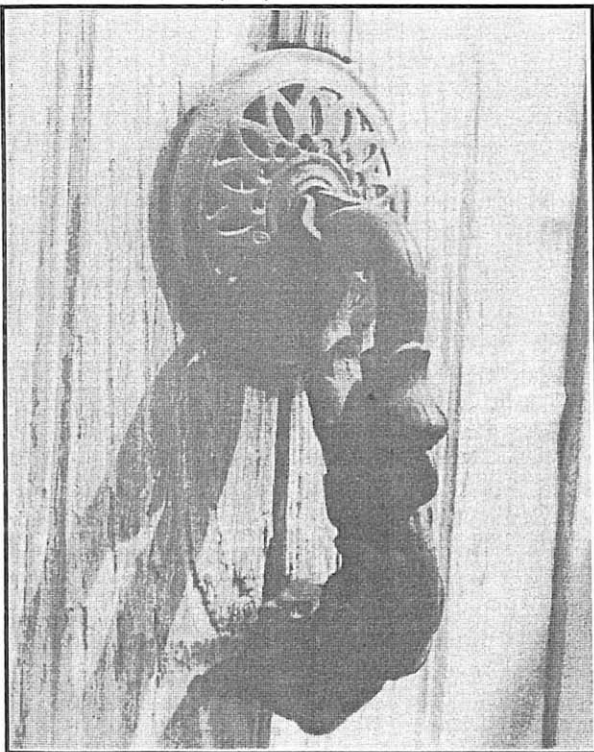
Αυτά όσον αφορά το τι *αντιπροσωπεύει* το τοπικό λαογραφικό μουσείο. Σε τι *χρησιμεύει*, τώρα. Σε τι χρησιμεύουν, με άλλα λόγια, τα κοινοτικά μας κειμήλια. Όπως τα οικογενειακά κειμήλια ενισχύουν την οικογενειακή μνήμη - και αυτό ενισχύει την ενότητα, τη συνοχή της οικογένειας - το ίδιο κάνουν και τα κοινοτικά κειμήλια: ενισχύουν τη συλλογική μνήμη της κοινότητας. Στην έννοια της συλλογικής μνήμης θα ήθελα να σταθώ για λίγο, γιατί έχει γενικότερη σημασία, όχι μόνο σε σχέση με το τοπικό λαογραφικό μουσείο, αλλά και με τον παιδαγωγικό ρόλο που έχουν να παίξουν τα τοπικά σωματεία, όπως η Βοϊακή Εστία Θεσσαλονίκης.

Η συλλογική μνήμη είναι για τον άνθρωπο όπως το ένστικτο για τα ζώα. Είναι, απαραίτητη για την επιβίωσή του. Διαφέρει ωστόσο από το ένστικτο κατά το ότι αυτό μεν εδράζεται στη μνήμη του είδους - που είναι κληρονομική - ενώ για τον άνθρωπο η συλλογική μνήμη είναι *εξωτερικευμένη*, όπως λένε οι ανθρωπολόγοι - και εδώ εννοώ και τους "φυσικούς" και τους "κοινωνικούς ανθρωπολόγους", μια και οι επιστήμες τους τείνουν πια να ενοποιηθούν. *Εξωτερικευμένη* μνήμη σημαίνει πως δεν την κουβαλάς μέσα σου κληρονομικά, αλλά πρέπει να τη μάθεις. Και αυτό είναι που μας κάνει να ξεχωρίζουμε από τα ζώα: ότι με τη βοήθεια της γλώσσας, κυρίως, αλλά και των άλλων συμβολικών συστημάτων που συναπαρτίζουν το φαινόμενο που ονομάζεται πολιτισμός, η μνήμη τοποθετήθηκε έξω από τον άνθρωπο, στον κοινωνικό οργανισμό. Γι' αυτό ο άνθρωπος δεν μπορεί να μείνει μόνος του. Θα ήταν σαν το ζώο χωρίς το ένστικτό του. Αυτό σημαίνει η αριστοτελική ρήση ότι ο άνθρωπος είναι "ζώο κοινωνικόν" και η άλλη συναφή, ότι ο μοναχικός άνθρωπος που ζει έξω από την κοινωνία, είναι "ή θηρίον ή θεός".

Αλλά ας εγκύψουμε λίγο περισσότερο στη συλλογική μνήμη. Να πάρουμε ένα παράδειγμα: Τα παιδιά μας μεγαλώνουν και αισθάνονται Έλληνες. Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι έχουν εσωτερικεύσει μέσω της οικογένειας και του σχολείου καταρχήν την εξωτερική συλλογική μνήμη που έχει ως περιεχόμενό της την εθνική συνείδηση. Αυτή η εθνική συνείδηση λειτουργεί για μας τους Έλληνες σε πολλές κλίμακες: μεγαλύτερες ή μικρότερες. Οι αρχαίοι μας πρόγονοι, λ.χ. - για να αρχίσουμε, κατά τα ειωθότα, απ' αυτούς - αισθάνονται όλοι Έλληνες ως προς τους βαρβάρους, αλλά αισθάνονταν επίσης Αθηναίοι ως προς τους Σπαρτιάτες, Θηβαίοι ως προς τους Πλαταιείς, κτλ. Το ίδιο κι εμείς οι νεώτεροι - όχι βέβαια "κληρονομικώ δικαιώματι", αλλά

για λόγους ιστορικούς - αισθανόμαστε Έλληνες ως προς τους ξένους, αλλά και Μωραΐτες ως προς τους Μακεδόνες, Ηπειρώτες ως προς τους Θεσσαλούς, Σιατιστικοί ως προς τους Κοζανίτες, κι ακόμη συγχωριανοί ως προς τους κοντοχωριανούς.

Το τοπικό λαογραφικό μουσείο με αυτή την τελευταία κλίμακα έχει σχέση: με την τοπική συνείδηση. Η χρησιμότητά του είναι να τρέφει τη συλλογική μνήμη της κοινότητας, της "μικρής μας πατρίδας", όπως την έλεγε ο Ιων Δραγούμης. Χωρίς αυτή τη μνήμη δεν αποτελούμε κοινωνικό σύνολο, αλλά απλώς ένα άθροισμα ατόμων. Η κοινωνική συνοχή, απαραίτητη για την κοινωνική συνεργασία και τελικά, για την προκοπή του τόπου, στηρίζεται κατά κύριο λόγο στη συλλο-

Ρόππο

γική μνήμη, τη μνήμη της κάθε ελληνικής μικρής πατρίδας. Το τοπικό λαογραφικό μουσείο αυτή τη μνήμη πρέπει να συντηρεί και να την τρέφει συνεχώς με καινούριες πληροφορίες. Γιατί το λαογραφικό μουσείο δεν είναι - δεν πρέπει να είναι - ένας χώρος με μόνιμα εκθέματα σαν απολιθώματα που αντιμετωπίζονται από τους επισκέπτες ως αξιοπερίεργα φαινόμενα μιας περασμένης εποχής. Πρέπει να είναι ένας οργανισμός που ζει για να εξωτερικεύει τη συλλογική μνήμη και να τροφοδοτεί έτσι τον εγκέφαλο της κοινότητας: της μικρής μας πατρίδας.

** Το κείμενο αναδημοσιεύεται από τα Λαογραφικά Μελετήματα II. (Επιμέλεια Νόρας Σκουτέρη - Διδασκάλου, Κυριάκου Ντελόπουλου και Μαρίας Καίρη) Αθήνα (Πορεία) 1994, με την άδεια του Στέλιου Νέστορος.*

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΑΡΑΦΟΓΛΟΥ ΕΝΑΣ ΧΩΡΟΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ

Καμπούρης Ιωάννης. Διευθυντής της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού Δήμου Βέροιας

Το λαογραφικό μουσείο της Βέροιας μια προσπάθεια πολλών ετών βαδίζει προς την ολοκλήρωσή της. Στο παραδοσιακό αρχοντικό Σαράφογλου δωρεά της οικογένειας Σαράφογλου προς το Δήμο, έχουν ολοκληρωθεί οι εργασίες αποκατάστασής του και απομένουν οι ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις. Παράλληλα προχωρούν οι εργασίες συντήρησης του λαογραφικού υλικού το οποίο βρίσκεται στη κατοχή του μουσείου από ειδικούς συντηρητές.

Επόμενος στόχος είναι η μελέτη του υλικού απο ειδικούς επιστήμονες ώστε η έκθεση και γενικότερα η παρουσία - παρουσίαση του υλικού να είναι τεκμηριωμένη με τρόπο επιστημονικό, με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις ενός σύγχρονου μουσείου.

Εδώ πρέπει να σταθούμε και να επισημάνουμε ορισμένα κρίσιμα σημεία που θα συντελέσουν, εαν αντιμετωπισθούν σωστά στην ανάπτυξη του μουσείου και στην εξέλιξη του σε ένα ενεργό χώρο έρευνας και ουσιαστικής ανάδειξης του λαϊκού μας πολιτισμού.

Γιατί βέβαια δεν στοχεύουμε στο στήσιμο ενός "εκθετηρίου" αλλά στο στήσιμο ενός χώρου ζωντανού ενός χώρου σημείου αναφοράς, για τα δρώμενα στο χώρο της λαογραφίας. Αυτός ο στόχος απαιτεί μια διαφορετική προσέγγιση από την κρατούσα αντίληψη που βλέπει την λαογραφία σαν ένα "φολκλόρ".

Το λαογραφικό μουσείο πρέπει πρώτα να αντιμετωπιστεί σαν ένας χώρος έρευνας και μετά σαν ένας εκθεσιακός χώρος. Σε διαφορετική περίπτωση το λαογραφικό μουσείο από την γέννησή και μετά από κάποια πομπώδη εγκαίνια, θα περιθωριοποιηθεί. Είναι επιβεβλημένο αυτό να γίνει κατανοητό και από όσους κινούνται στο χώρο αυτό, από όσους μπορούν να βοηθήσουν στο στήσιμό του. Απαιτείται υποδομή, οργάνωση, έρευνα, παρουσίαση και αυτός είναι ένας κύκλος τον οποίον οι απαιτήσεις δεν μπορούν σε καμιά περίπτωση να καλυφθούν περιστασιακά, έχουν υψηλό κόστος. Ετσι πρέπει όσοι έχουν την δυ-

νατότητα να συμβάλλουν στο στήσιμο του μουσείου. Πρόσωπα ή φορείς πρέπει να συνδράμουν ουσιαστικά στο ξεκίνημα του λαογραφικού μουσείου **Σαράφογλου**. Να μην υπάρξει ένας κατακερματισμός των προσπαθειών με μικρά "θνησιγενή εκθετήρια" που θα στήνονται χωρίς προοπτική. Ίσως αυτά να ακούγονται κάπως σκληρά όμως είναι σκόπιμο να ακουστεί

Το Λαογραφικό Μουσείο Βέροιας που λειτούργησε από το 1981 έως και το 1988 στον τρίτο όροφο της Αντωνιάδων Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών Δήμου Βέροιας.

τώρα όπως τώρα πρέπει να ακουστεί και ο όποιος αντίλογος, για να διαμορφωθεί η τελική θέση τώρα στο ξεκίνημα της προσπάθειας.

Το λαογραφικό μουσείο Σαράφογλου δεν θα απορροφά ορισμένα ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά ομάδων με διαφορετική καταγωγή όπως ίσως φοβούνται ορισμένοι. Αντίθετα θα τα αναδεικνύει, μέσα από την σύνθεση και αυτό θα είναι το πιο σημαντικό. Θα παρουσιάσει την εικόνα μιας πόλης με πολυποικίλες επιδράσεις, μια εικόνα σύνθεσης διαφόρων πολιτιστικών στοιχείων μέσα από την καθημερινότητα που δίνει την εικόνα μιας ανοιχτής κοινωνίας, μιας ανοιχτής πόλης. Και γι' αυτό εμείς οι Βεροιώτες πρέπει να είμαστε ιδιαίτερα περήφανοι.

Ζούμε σ' ένα τόπο ο οποίος δέχτηκε και συνέθεσε αρμονικά τόσα πολλά επιμέρους διαφορετικά πολιτιστικά στοιχεία. Αυτό είναι δείγμα πολιτιστικής ωριμότητας δείγμα δυναμισμού και αυτό πρέπει να προβάλλουμε με ιδιαίτερη ικανοποίηση.

αφιέρωμα

ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γαβριηλίδης Θωμάς. Φιλόλογος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Βέροια ως πανάρχαια πόλη, η οποία έμεινε αμετακίνητη στον τόπο όπου πρωτοχτίστηκε και κράτησε το αρχικό της όνομα (Φέροια - Βέροια - Βέργια), θα πρέπει να διατηρεί και πολλές παραδόσεις και πολλά κειμήλια, μάρτυρες της μακραίωνης ζωής της (εφέτος διανύει το 2.427ο έτος του ιστορικού βίου της).

Δυστυχώς όσα γράφτηκαν μέχρι τώρα για τις παραδόσεις και τα κειμήλια της Βέροιας είναι ακόμη σκορπισμένα σε διάφορα βιβλία, εφημερίδες και περιοδικά και γι' αυτό είναι δύσκολο να μελετηθούν. Στο σημείο αυτό νομίζω ότι πρέπει να κάνω μια διευκρίνιση. Στην εργασία μου αυτή θα χρησιμοποιήσω τη λέξη κειμήλιο με πολύ πλατιά σημασία. Γιατί πιστεύω ότι κειμήλια δεν είναι μόνο τα πολύτιμα αντικείμενα ή μνημεία (εικόνες, δισκοπότηρα, δακτυλίδια, νομίσματα, τάφοι κ.λ.π.) που κατασκευάστηκαν από ανθρώπινα χέρια και κληρονομήθηκαν σαν προικιά από άτομα ή λαούς αλλά και όλα εκείνα με τα οποία η φύση προίκισε έναν τόπο (πηγές, ποτάμια, δέντρα και σπηλιές και βράχια κ.τ.λ.) και συνέθεσε μ' αυτά την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του. Επειτα από την παραπάνω διευκρίνιση πρέπει επίσης να πω ότι φοβάμαι πως είναι πολύ πιθανό να χάθηκαν (να έπεσαν στη λησμονιά) κάποιες παραδόσεις ακολουθώντας την τύχη των κειμηλίων με τα οποία ήταν άρρηκτα δεμένες. Κόπηκε π.χ. η συκαμινιά της Αγίας Βαρβάρας γύρω στα 1975 και, ενώ έχουν περάσει μόνο είκοσι χρόνια από την απώλειά της και ζουν ακόμη πολλοί που τη θυμούνται, η παράδοση που τη συνόδευε κόπηκε κι αυτή και κοντεύει να ξεχαστεί. Στη συνέχεια θα παρουσιάσω όσες παραδόσεις και κειμήλια της Βέροιας έτυχε να μάθω και να δω ελπίζοντας ότι κάποτε κάποιος ή κάποιιο Βεροιώτης θα αποφασίσουν να συγκεντρώσουν όλο το υλικό που θα βρουν σε ένα πολύτιμο οπωσδήποτε βιβλίο.

ΤΟ ΧΤΙΣΙΜΟ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

"Την έχτισε (τη Βέροια) η βασιλοπούλα Ana Ferge (;) (Ana Ferie = Μητέρα Βέροια), κόρη του Έλληνα βασιλιά (Rum tikvori) Serkice.

Αργότερα... ο Γαζή Εβρενός έγινε αρχιστράτηγος εναντίον του κάστρου αυτού (της Βέροιας). Ενώ βάδιζε [εναντίον του], έστειλε προσκόπους, τους γαζήδες Καρατζά, Καρά Κοτζά, Καρά Ατζά, Καρά Μουρσάλ, Καρά Καριέ. Όταν έφτασαν κάτω από το κάστρο αυτό, αμέσως ο αγωνιστής γαζής με το όνομα Καρά Φεριέ ανέβηκε με σχοινιά στο κάστρο μαζί με όλους όσοι τον ακολουθούσαν και το κατέλαβε. Γι' αυτό ονομάστηκε από το όνομα του γαζή αυτού Καρά Φερέ..."

(Β. Δημητριάδη. Η κεντρική και δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπή, Θεσ/νίκη 1973). Παρου-

σιάζω το παραπάνω απόσπασμα από το έργο του Τούρκου περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπή γιατί έχω τη γνώμη ότι σ' αυτό αντικατοπτρίζονται κάποιες (προφορικές) παραδόσεις που άκουσε, όταν ήρθε στη Βέροια το 1668, και τις κατέγραψε με το δικό του τρόπο, με αρκετές ασάφειες, ανακρίβειες και παραποιήσεις ηθελημένες ή όχι.

Απο τα γραφόμενα λοιπόν του Εβλιγιά Τσελεμπή μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στη Βέροια του 1668 (17ος αι.) υπήρχε η παράδοση ότι η πόλη είχε χτιστεί από κάποια Ελληνίδα βασιλοπούλα που λεγόταν Μάνα Βέροια (Ana Ferie) και όφειλε το όνομά της (η πόλη) σε κάποιον αγωνιστή Καρά Φεριέ που την κυριέψε.

Στην πραγματικότητα, όπως φαίνεται, πρόκειται για δυο και όχι μια παραδόσεις, και παρ' όλο που η πρώτη θεωρεί την ιδρύτρια Ελληνίδα βασιλοπούλα ως κόρη κάποιου Βυζαντινού βασιλιά (πίσω από το παρθένο όνομα του οποίου Serkice - Τσερκισέ (;) μάλλον κρύβεται κάποιος βυζαντινός τίτλος, π.χ. σεβαστοκράτωρ ή σκουτέριος) και η δεύτερη τον ονοματοθέτη Φεριέ ως κάποιον Τούρκο πορθητή ονομαζόμενο Καρά Φεριέ, για να εξηγηθεί οπωσδήποτε το τουρκικό όνομα της Βέροιας (Καρά Φέργια) γίνεται αντιληπτό ότι οι παραδόσεις αυτές είναι εκείνες που αναφέρονται από το βυζαντινό συγγραφέα Στέφανο Βυζάντιο στο σχετικό με τη Βέροια λήμμα του έργου του *"Βέροια, πόλις Μακεδονίας, ην Φέρωνα κτίσαι φασίν... άλλοι απο Βεροίας της Βέρητος του Μακεδόνας"*.

Οι αρχαίες λοιπόν παραδόσεις που έλεγαν ότι η Βέροια είχε χτιστεί από τον Φέρωνα και είχε πάρει το όνομά της από αυτόν ή από τη Βέροια, την κόρη του Βέρητα, που ήταν γιος του Μακεδόνα, επιβίωσαν ως τον 17ο μ.Χ. αιώνα και τις είχαν πάρει και οι Τούρκοι...

Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΒΕΡΓΙΝΑ

"Οι μεταμορφώσεις" της "Διογενούς" αρχαίας Βέροιας, της κόρης του Βέρητα που ήταν γιος του γιού του Δία, του Μακεδόνα, φαίνεται ότι ήταν αλυσιδωτές. Αφού θεωρήθηκε βυζαντινή βασιλοπούλα και αποκλήθηκε από τους Τούρκους κατακτητές της Βέροιας Φέργια - ανα (=Βέργια μάνα) κληρονόμησε το καινούργιο της όνομα, τροποποιημένο οπωσδήποτε από τους Έλληνες της Βέργιας σε Βεργιάνα αρχικά και Βεργίνα έπειτα, στην Βεργιώτισσα εκείνη αρχόντισσα, που αφού αγωνίστηκε για να μην πέσει η πατρίδα της στα χέρια των Τούρκων (τέλη 14ου - αρχές 15ου αι.) προτίμησε τον ένδοξο θάνατο από την ατιμωτική σκλαβιά. Επειτα από σχετική έρευνα, που έγινε από τον γράφοντα το σημείωμα αυτό, θεωρείται πολύ πιθανό (από τον γράφοντα) πίσω από το συμβολικό όνομα Βεργίνα να υπάρχει μια ιστορική μορφή, μια Σουλτανίνα Παλαιολογίνα, απόγονος της

αφιέρωμα

μεγάλης αρχοντικής οικογένειας της Βυζαντινής Βέροιας, των διγενών Σουλτάνων Παλαιολόγων.

Ο ΘΡΥΛΟΣ

Εκείνο τον καιρό η Βέργια ήταν κάστρο άπαρτο, ζωσμένη από τείχη και πύργους. Στην άκρη της καστροπόλης κατά το Βέρμιο, εκεί που το φαράγγι στένευε πολύ κι ύστερα πάλι πλάταινε και γινόταν πιο ευκολοπέραστο, το κάστρο σχημάτιζε γωνία. Σ' αυτόν τον τόπο κάμποσα μέτρα ψηλότερα απ' το ποτάμι, ορθωνόταν ένας θεόρατος ορθογώνιος πύργος. Ήταν το παλάτι της βασίλισσας Βεργίνας.

Απ' τα υπόγεια του παλατιού της Βεργίνας μια γαλαρία έβγαζε κάτω, εκεί που το ποτάμι στένευε, σε μια ξύλινη γέφυρα, ούτε δέκα μέτα μακρός. Παραδίπλα κοντά στην καστροπόρτα ήταν μια μαρμαρένια βρυσούλα. Η γέφυρα και η βρύση είχαν το όνομα της βασίλισσας Βεργίνας.

Όταν ήθελε να προσευχηθεί η Βασίλισσα Βεργίνα άνοιγε μια πορτοπούλα του παλατιού της, κατέβαινε μια σκάλα, έμπαινε σε μια γαλαρία και πήγαινε ή στην Παναγία Δέξα ή στην Περίβλεπτο ή στον Άγιο Κηρύκο. Μπροστά η δούλα με το φανάρι, πίσω αυτή με το παιδί της στην αγκαλιά.

Απ' αυτές τις τέσσερις πορτοπούλες (του παλατιού, του Αγίου Κηρύκου και της Ιουλίτας, της Περίβλεπτου και της Παναγίας Δέξας) η Βασίλισσα Βεργίνα μπαινόβγαине στην γαλαρία, που μέσα από τη γη, κάτω από σπίτια, δρόμους, εκκλησίες και χωράφια έφτανε ως τον Αλιάκμονα. Έτσι, όταν ήθελε, χωρίς να τη βλέπει κανένας, περνούσε το ποτάμι και έφτανε στα εξοχικά παλατίσια της, στα Πιέρια.

Και ήρθαν οι Τούρκοι και έζωσαν το κάστρο της Βέργιας. Η Βασίλισσα Βεργίνα έβλεπε από ψηλά από τον πύργο της γύρω γύρω όλο το κάστρο. Ήταν σίγουρη ότι κανένας δεν μπορούσε να το πατήσει εκτός κι αν βρίσκονταν κάποιος προδότης ν' ανοίξει καμιά καστροπόρτα. Και ο προδότης βρέθηκε. Ήταν ο Χατζηκατβίας. Οι Τούρκοι μπήκαν απο τη μεριά που βλέπει κατά τα Πιέρια, κάμποσο παρακάτω από

το βήμα του Αποστόλου Παύλου, απο κεί που ο δρόμος κατηφορίζει προς τους Λαδομύλους. Μόλις είδε η Βασίλισσα Βεργίνα οτι πάρθηκε το άπαρτο κάστρο της, κατέβηκε αμέσως με το παιδί της στην αγκαλιά στην ξύλινη γέφυρα του βασιλικού ποταμού, που ήταν, όπως είπαμε παραπάνω σιμά στο παλάτι της. Το θεϊκό της σώμα τραντάζονταν απο το θρήνο, τα μάτια της έτρεχαν ποτάμι πάνω στα μάγουλα του παιδιού της, που σπάραζε κι αυτό απ' το κλάμα. Στάθηκε λίγο στη μέση της ξύλινης γέφυρας. Κοίταξε ψηλά στα κάστρα και στις όχθες. Παντού εχθροί. Η καρδιά της γέμιζε φαρμάκι για το άδικο που έγινε σ' αυτήν, στο παιδί της και στο λαό της και πριν ριχτεί - με το παιδί στην αγκαλιά - στα ασίγαστα νερά

του βασιλικού ποταμού, από τα πικραμένα της χείλη ακούστηκαν αυτές οι κατάρες:

"Πως γάζει το παιδάκι μου, να γάζει το ποτάμι.

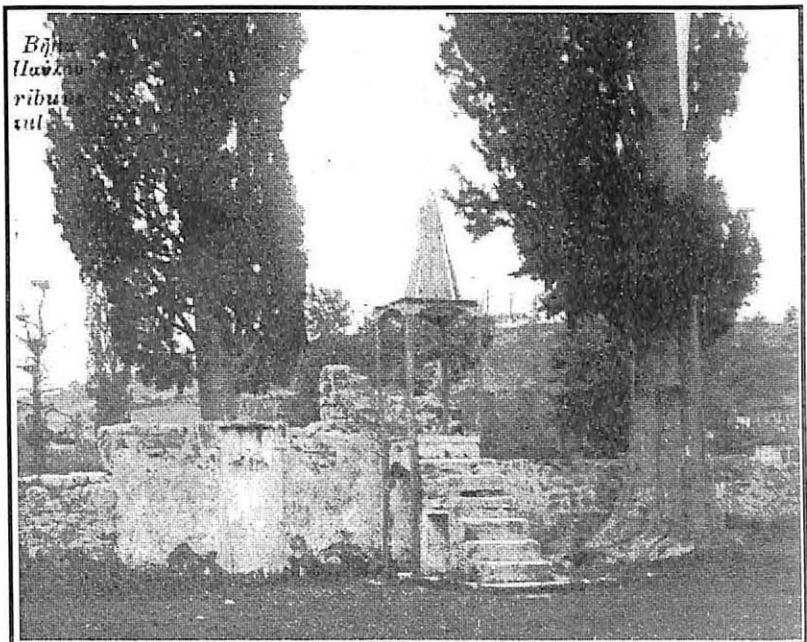
Πως τρέμει το κορμάκι μου, να τρέμει το γιοφύρι.

Πως τρέχους τα ματάκια μου, να τρέχουν οι διαβάτες".

Ο ΧΑΤΖΗΚΑΤΒΙΑΣ

Η Βέροια, όπως γράψαμε και πιο πάνω μιλώντας για τη Βασίλισσα Βεργίνα, ήταν άπαρτο κάστρο. Τα κλειδιά από τις τέσσερις πόρτες του κάστρου τα κρατούσαν οι ξυλοφόροι. Αυτοί έβγαιναν πρώτοι και άνοιγαν τις πόρτες, αυτοί γυρνούσαν τελευταίοι και τις έκλειναν.

Όταν ήρθαν οι Τούρκοι να πάρουν τη Βέροια, "εφτούσαν αίμα" αλλά να πατήσουν το κάστρο της δεν μπορούσαν, γι' αυτό και την είπαν "Καρά Φέργια" (=Μαύρη Βέργια). Ωσπου βρέθηκε ένας ξυλοφόρος, ο Χατζηκατβίας, που για τα λεφτά έδωσε τα κλειδιά μιας πόρτας, εκεί κατά τη μεριά της Παναγιάς της Κυριώτισσας, κι έτσι από ένα μονοπάτι μπήκαν οι

Το Βήμα του Αποστόλου Παύλου. (αρχείο Ιστορικού Αρχείου Βέροιας).

Τούρκοι στο κάστρο. Το μονοπάτι αυτό από τότε λέγεται "ο δρόμος που ήρθαν" (τουρκ. γιολά γκελντί).

Όταν πέθανε ο προδότης Χατζηκατβίας η γης δεν τον δεχόταν. Το πρωί τον έθαβαν κι ως το μεσημέρι η γης τον ξερνούσε. Αυτό έγινε πολλές φορές ώσπου κάποιες σοφός γέροντας συμβούλεψε να σφάξουν ένα σκυλί και να το παραχώσουν μαζί με τον προδότη. Έτσι και έγινε και η γης τον δέχτηκε, χωρίς όμως και να αφήσει να χωνέψει το σώμα του εντελώς και έμεινε ένα "φουσκωμένο ασκί" που, όταν κουνιόταν τα κόκκαλα μέσα του, κροτούσαν ανατριχιαστικά.

αφιέρωμα

Το φοβερό αυτό λείψανο του προδότη Χατζηκατβία το είχαν βάλει σε μια υπόγεια κρύπτη της Εκκλησίας του Χριστού και όσοι είχαν περιέργεια πήγαιναν και το έβλεπαν, ώσπου μια έγκυα μόλις το είδε απόρριξε και απο τότε το καταχώνιασαν και δεν μπορεί να το δει πια κανείς.

Ο ΔΕΣΠΟΤΗΣ

Αφού μπήκαν οι Τούρκοι στο κάστρο της Βέροιας σφάζοντας, ατιμάζοντας και λεηλατώντας έφτασαν στη Μητρόπολη όπου λειτουργούσε ο ίδιος ο Δεσπότης. Εσπασαν την πόρτα της Εκκλησίας, έπιασαν το Δεσπότη, τους παπάδες, το διάκο και τους προύχοντες που ήταν μέσα στην μητροπολιτική εκκλησία και τους κρέμασαν στο μεγάλο πλατάνι, που είναι ακόμη μπροστά από τη νότια πόρτα της εκκλησίας λίγο πιο

1905. Μπαρμπούτα (αρχείο Γ. Καλλιγά και Yves le Mahieu).

πέρα απ' το μιναρέ που έχτισαν οι Τούρκοι κοντά στο Ιερό.

Μια παραλλαγή της παράδοσης για το Δεσπότη λέει τα εξής **"Οι Τούρκοι πήραν τις εκκλησιές και τις κάμαν τζαμιά. Πήραν κι τους Αγίους Αποστόλους που ήταν Μητρόπολις... κι είχαν κλειστεί πουλλοί χριστιανοί κι λειτουργούσιν ου Δισπότης."**

Οι Τούρκοι έσπασαν τημ πόρτα κι χύθηκαν μέσα έπιασαν τουν Δισπότη φουριμένου τα χρυσά κι, τουν έσφαξαν στημ πόρτα της εκκλησίας..."

Πρέπει να σημειωθεί ότι ο ιστορικός της Βέροιας κ. Γ.Χ. Χιονίδης ανακάλυψε ότι πίσω από το συμβολικό όνομα του προδότη Χατζηκατβία κρυβόταν ο πραγματικός προδότης Ιωάννης Χαριτόπουλος και ότι ο ανώνυμος Δεσπότης της παράδοσης ήταν ο μητροπολίτης Αρσένιος.

Ο ΑΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΒΕΡΟΙΩΤΗΣ

Ο Άγιος Αντώνιος ο Νέος γεννήθηκε στη Βέροια το δεύτερο μισό του δέκατου ή στις αρχές του ενδέκατου αιώνα, λίγο πριν ή λίγο μετά από το 1000 μ.Χ. Από

πολύ νεός πήγε και ασκήτεψε στην περιοχή της Σκήτης του Τιμίου Προδρόμου στα Πιέρια σε μια άβατη και απροσπέλαστη σπηλιά κοντά στη νότια όχθη του Αλιάκμονα. Ασκήτεψε πενήντα χρόνια και όταν απεβίωσε ήταν πάνω απο ενεννήντα χρόνων. Μια μέρα κάποιοι κυνηγοί που κυνηγούσαν στις πλαγιές του Βερμίου, στη βόρεια όχθη του Αλιάκμονα, απέναντι από τη σπηλιά του Αγίου Αντωνίου πρόσεξαν ότι τα σκυλιά τους έβλεπαν κατά κει και γάβγιζαν. Όταν κοίταξαν πιο καλά είδαν ένα χέρι να υψώνεται μέσα από τους θάμνους και να τους προσκαλεί. Πέρασαν γρήγορα το ποτάμι κι όταν έφτασαν εκεί που τους καλούσε το χέρι είδαν τον Άγιο ξαπλωμένο στη γη σαν να κοιμόταν κι από πανω του μια καντήλα αναμμένη. Κατάλαβαν αμέσως ότι έβλεπαν Άγιο τον προσκύνησαν,

τον φίλησαν και γυρνώντας στη Βέροια αφηγήθηκαν όσα είδαν στον αρχιερατεύοντα.

Τότε κίνησεν ο αρχιερατεύων της Βέροιας με πολλούς κληρικούς και λαϊκούς, με ψαλμωδίες, μύρα και λαμπάδες να κηδέψει τον Άγιο, όμως βρέθηκε μπροστά σε φιλονικεία. Οι κάτοικοι των χωριών των Πιερίων, οι Θεσσαλονικείς κυνηγοί και οι κάτοικοι της Βέροιας δικεδικούσαν ο καθένας για την πατρίδα του το σκήνωμα του Αγίου.

Αποφάσισαν λοιπόν να αφήσουν τον ίδιο τον Άγιο να διαλέξει που ήθελε να τον θάψουν. Εβαλαν τη λάρνακα του Αγίου πάνω σε μια άμαξα και έζεψαν σ' αυτήν βόδια που ως τότε δεν είχαν ζεφτεί και δεν ήξεραν από δρόμους. Τα βόδια σέρνοντας την άμαξα του Αγίου

πέρασαν με ορμή τον Αλιάκμονα και πήραν το δρμo κατά τη Θεσσαλονίκη, κοντά σ' ένα χωριό έκαναν τρείς κυκλι-

κές διαδρομές (κουλούρες) κι από τότε το χωριό αυτό ονομάστηκε Κουλούρα. Επειτα άλλαξαν πορεία και έφτασαν σ' ένα χωριό όπου πήγαν μπρος - πίσω, δεξιά - αριστερά σχηματίζοντας έτσι το σχήμα του σταυρού, γι' αυτό το χωριό αυτό από τότε ονομάστηκε Σταυρός. Στη συνέχεια πέρασαν από τη μεση ενός άλλου χωριού που από τότε ονομάστηκε Μέση και πήραν το δρόμο για τη Βέροια αφήνοντας πίσω τους ξεχασμένη την από τότε Ξεχασμένη...

Ακολουθώντας λοιπόν κατεύθυνση που οδηγούσε στη Βέροια πέρασαν κοντά από τις Σαραντόβρυσες από έναν δρόμο που ήταν πλακόστρωτος και κει αποτυπώθηκαν τα χνάρια των τροχών της άμαξας και τα χνάρια από τις πατημασιές των βοδιών και το σημείο εκείνο του δρόμου από τότε ονομάζεται "Βαλοπατλιά" (=Βουβαλοπατουλιά).

Τέλος τα βόδια με την άμαξα του Αγίου έφτασαν μπροστά στο πατρικό του σπίτι, όπου υπήρχε μια συκαμινιά (μουριά), στην γειτονιά της εκκλησίας της Παναγίας της Καμαριώτισσας, και κει σταμάτησαν,

αφιέρωμα

αφού, όπως λέγεται, χτύπησε ο ζυγός της άμαξας στη ουκαμινιά και έσπασε, σημάδι ότι ο Άγιος ήθελε να θαφτεί εκεί, όπως και θάφτηκε...

Πρέπει να σημειωθεί ότι κάποιοι αποδίδουν και το όνομα του χωριού Διαβατός στο πέραςμα (το διάβα) από και της άμαξας του Αγίου Αντωνίου και ότι σε πλακόστρωτο της αυλής του μετοχιού της Παναγίας της Μακρυρράχης μέσα στη Βέροια, μεταξύ Περιβλεπτης - Αγίας Άννας, λέγεται ότι υπήρχαν επίσης αχνάρια από το πέραςμα των τροχών της άμαξας και των πελμάτων των βοδιών, μια δεύτερη δηλαδή "Βαλοπατλιά" πάνω σε μαρμαρίνη πλάκα.

Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΡΥΡΡΑΧΗΣ

Η εικόνα της Παναγίας της Μακρυρράχης έλεγαν ότι "έκανε έναν χτύπο" που όταν τον άκουγε η μακαρίτισσα Χρυσούλα Καρανάτσιου, η οποία την φρόντιζε, έλεγε **"Η Παναγιά χτυπάει, πάμε ν' ανάψουμε την καντήλα"**.

Την εικόνα της Παναγίας της Μακρυρράχης την έπαιρναν στο σπίτι τους όσοι είχαν άρρωστο και την κρατούσαν τρεις μέρες με αναμμένη την καντήλα. **"Ο κόσμος είχαν τότε πόθον. Οι άρρωστοι έβαζαν την Παναγιά πανωθιό τους και η εικόνα έκανε έναν χτύπον. Πολλοί τον άκουγαν και γίνονταν καλά"**.

ΤΟ ΧΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Το χέρι της Παναγίας της Μακρυρράχης ήταν ένα κλαδί του οποίου η κορυφή έμοιαζε με κλεισμένη χούφτα χεριού. Όταν κάποια ετοιμόγεννη γυναίκα δυσκολευόταν στη γέννα, το βουτούσαν σε μια πιατέλα γεμάτη νερό και τότε άνοιγε σαν ανοιχτή παλάμη και μαζί άνοιγε και η μήτρα της έγκυας και ελευθερωνόταν.

Η ΚΟΥΝΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΛΕΠΤΗΣ

Στην εκκλησιά της Παναγίας της "Πιρίλιφτης" υπάρχει μια μεταλλική κούνια της οποίας το στρώμα αποτελείται από ελάσματα και όστρακο μεγάλης θαλασσινής χελώνας. Αν κάποια γυναίκα που δεν τεκνοποιεί πάει και την κουνήσει με πίστη, γίνεται αυτό που επιθυμεί. Σ' αυτήν την κούνια πήγαιναν και κουνούσαν και όσα μικρά παιδιά είχαν γκρίνια και τους περνούσαν.

Ο ΛΑΙΜΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΑΠΙΟΥ

"Ο λαιμός του Αγίου Παταπίου" μοιάζει σαν το επάνω μέρος, την κορυφή, πατριαρχικής ράβδου με λεία μπρούντζινη επιφάνεια. Στο σχεδόν στρόγγυλο "κεφάλι του" υπάρχει χαραγμένη η μορφή του Αγίου Παταπίου, ένα χαριτωμένο κέντημα και πέντε οπές.

Όταν γιορτάζει ο Άγιος Πατάπιος γίνεται αγιασμός, που περνάει μέσα από το "λαιμό του Αγίου Παταπίου" και όσοι υποφέρουν από τα λαιμά πίνουν και γίνονται καλά.

Η ΖΩΝΗ ΤΗΣ ΧΡΥΣΟΒΕΝΕΤΗΚΙΣΣΑΣ

Η ζώνη της Παναγίας της Χρυσοβενετήκισσας ή Χρυσοβελιώτισσας (ή Παναγίας της Καλύπτρας ή Ζωοδόχου Πηγής, ή Δεξιός) ή Χρυσοβενετίσσας, ήταν μια γαλάζια πάνινη ζώνη με μετάλλινη πόρπη (αγκράφα) στην οποία υπήρχε χαραγμένη η μορφή της Παναγίας. Τη ζώνη αυτή την έπαιρναν και τη φο-

ρούσαν οι γυναίκες που είχαν κάποιο πρόβλημα με την εγκυμοσύνη.

Για τη ζώνη της Παναγίας της Χρυσοβενετήκισσας δεν είχα γράψει στο σχετικό σημείωμα (εφ. ΒΕΡΟΙΑ 3-6-94) γιατί τότε δεν ήξερα ακόμη την ύπαρξή της.

Μαζί λοιπόν με τις άλλες ερμηνείες που είχαν δοθεί

Γυναίκες που γυρίζουν από τη βρύση της Βερνίκης (Βερνίνα) (αρχείο Δημόσιας Βιβλιοθήκης Βέροιας).

τότε για την προσωνυμία "χρυσοβενετήκισσα ή χρυσοβενετίκισσα" θα πρέπει να σημειωθεί και αυτή που ίσως έχει σχέση με το γαλάζιο (βένετο) χρώμα της ζώνης και τη χρυσή (αρχικά) αγκράφα (=πόρπη με αναγραφή της μορφής και του ονόματος της Παναγίας).

Ελπίζω ότι τα σημειώματα που δημοσιεύτηκαν στα τελευταία χρόνια στα έντυπα της Ημαθίας, τα σχετικά με τις εκκλησιές και τα κειμήλια, θα δουν το φως της δημοσιότητας, όχι σε πολλούς μήνες, συγκεντρωμένα σε ένα αφιέρωμα στη Βέροια, της Θρακικής Εστίας Βεροίας με τον τίτλο "Προσκύνημα στα Ιερά της Θεοσώστου πόλεως Βεροίας", ώστε, όσοι επιθυμούν να βρискουν στο βιβλίο αυτό περισσότερες λεπτομέρειες.

ΤΟ ΑΓΙΑΣΜΑ ΚΑΙ Η ΒΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ

αφιέρωμα

Στον τόπο στον οποίο τώρα υψώνεται ο ναός της Αγίας Παρασκευής (και Ζωοδόχου Πηγής και Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολυτριάς) υπήρχε παλιότερα μια πηγή πολιορκημένη από βασιινιές - βάτους και βάτα (τα βάτα = κάθε ακανθώδης σύμπυκνος θάμνος).

Το νερό αυτής της πηγής (που αναβλύζει ακόμα) θεωρούνταν θαυματουργό και από τους μουσουλμάνους που κατοικούσαν εκεί γύρω ως το 1924, οι οποίοι λέγεται ότι έλεγαν στους χριστιανούς γείτονές τους ότι "εδώ έχει μεγάλη δύναμη αλλά δεν ξέρουμε ποιανού είναι, δικιά μας ή δικιά σας;" Στα χρόνια της ελονοσίας πήγαιναν εκεί πολλοί άρρωστοι, έπιναν και πλύνονταν με το νερό της πηγής, άφηναν πάνω στα βάτα μια κλωστή ή ένα κουρελάκι από τα φορέματά τους και εύρισκαν την υγεία τους...

Αν δεχόμασταν ότι η δύναμη της πηγής αυτής με τα βάτα ήταν γνωστή και στους κατοίκους της βυζαντινής Βέροιας, πράγμα πολύ πιθανό, ίσως θα μπορούσαμε να τοποθετήσουμε κάπου κοντά της, μέσα ή έξω από τα τείχη της Βέροιας, την "Προβατιανή", μια τοποθεσία στην οποία ο σκουτέριος Θεόδωρος Σαραντηνός είχαν "οσπήτια ανώπατα", τα οποία κληροδότησε το 1326 στον "υιόν του" Θεόδωρον τον Σαραντηνόν. Μπορεί όμως "η Προβατιανή" να είχε σχέση και με τα πρόβατα.

Η ΠΥΓΗ ΤΗΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΤΑΣ

Για την παραποταμία (τημ παρ(α)-μ-που-τα-μιά) πηγή - βρύση της Μπαρμπούτας από την οποία, όπως φαίνεται, πήρε το όνομά της και η γνωστή περιοχή της Βέροιας, η Μπαρμπούτα, υπάρχει η παράδοση ότι όποιος ξένος πίνει απ' αυτήν μένει (νυμφεύεται) στη Βέροια.

Κι άλλες βέβαια πηγές της Ελλάδας, όπως εκείνη στο Καρδάκι της Κέρκυρας, Μαβίλη, που έχει το όνομά της ως τίτλο, διεκδικούν τη "μαγική" δύναμη που είχαν οι περίφημοι καρποί της χώρας των Λωτοφάγων του Ομήρου, όμως και η πηγή της Βέροιας έχει την "περγαμηνή" της.

Η "περγαμηνή" αυτή που αναγνωρίζει τη "μαγική" δύναμη του νερού της Μπαρμπούτας είναι ένα δημοτικό τραγούδι του χωριού Λάβα ή Λαβανίτσα των Σερβίων στο οποίο "ο παθών" Λαβαντισιώτης λέει χορεύοντας τον τσάμικο:

Στη Βέργια βγαίν' ένα νιρό

**Ρινούλα μ', μωρέ Ρινούλα μ',
ωρέ, το λεν' στασιμονέργια.**

το πιν' τα λάγια πρόβατα κι αλησμονούν τ' αρνιά τους

...Να το 'πινι κι η μάνα μου κι μένα να μην κάνει

... Που πιρπατώ στην ξινιτιά στα έρημα τα ξένα

... μι τρώει η λέρα το κορμί κι τα φλουριά τη μέση...

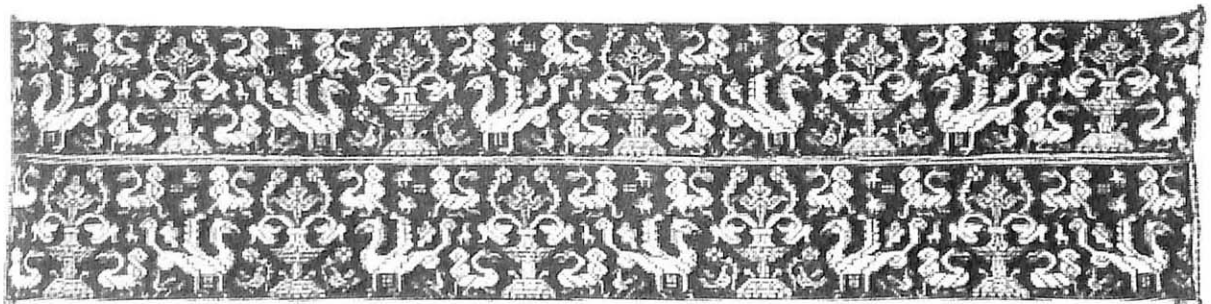
Πρέπει να θεωρηθεί σίγουρο ότι ο ανώνυμος λαϊκός τραγουδιστής της Λάβας χρησιμοποίησε τη λέξη "στασιμονέργια" σκόπιμα με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί να ερμηνευτεί και ως σημαίνουσα τα νερά που κάνουν αυτόν που τα πίνει να σταματάει και να εγκαθίσταται στον τόπο τους, και ως σημαίνουσα τα ασημένια, τα άσπρα νερά που είναι τέτοια είτε από το χρώμα τους είτε γιατί ο τόπος τους είναι πλούσιος και υπόσχεται άφθονο χρήμα (ασήμι, άσπρα και φλουριά). Είτε λοιπόν γράψουμε "στασιμονέργια" είτε "στ' ασημονέργια" το νόημα δεν αλλάζει.

Η ύπαρξη στην περιοχή της Βέροιας τοποθεσίας γνωστής από τη διαθήκη του Θεοδώρου Σαραντηνού (1326) ως "τοποθεσία του Ασημούτζη" και πηγής γνωστής ως "Ασπρονέρι" (τουρκ. ακσου) δεν νομίζω ότι θέτει "υπό αμφισβήτησιν" την πρωτοκαθεδρία της "μαγικής Μπαρμπούτας", από την οποία σίγουρα έπινε η θρυλική ηρωίδα της Βέροιας, η Σουλτανίνα (Βασίλοπούλα - Βασίλισσα) Παλαιολογίνα... Βεργίνα, εφδσον το παλάτι και η γέφυρα της ήταν εκεί κοντά, όταν μπορούσε να πίνει νερό από την πηγή και δεν ήταν αναγκασμένη να καταφεύγει στο νερό της βρύσης της...

Ίσως από το νερό αυτής της παραποτάμιας πηγής να είχε πιεί και ο αρχαίος εκείνος Φέρων (Βέρων) και η κόρη του Βέρητα η Βέροια και αποφάσισαν να χτίσουν στον τόπο αυτό τη Βέροια...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γ.Χ. Χιονίδη. Ιστορία της Βέροιας Α' τομ. Βέροια 1960
- Γ.Χ. Χιονίδη. Ιστορία της Βέροιας Β' τομ. Θεσ/νική 1970
- Γ.Χ. Χιονίδη. Αν. Ακολουθία του Νεομάρτυρα Αρσενίου Μ.Β. 14ος ή 15ος αί. Θεσ/νική 1971
2. Γ.Ι. Θεοχαρίδου. Μια διαθήκη και μια δίκη βυζαντινή, Θεσ/νική 1962
3. Α.Ε. Χριστοδούλου. Ιστορία της Βέροιας, 1960
4. Δ.Ι. Νέστορα. Το γενεαλογικό δένδρο του χωριού Λάβα.

ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ

Αλεξιάδης Α. Γιάννης.

Μικρή η αγορά -εννοείται η κυρίως αγορά - ο "Τζαντζές" από τον Αγιο Αντώνιο και το τέλος - τέλος μ'έχει τα Πλατάνια, αλλά το βάρος της δουλειάς από τον Αγιο Αντώνιο και λίγο παραπάνω.

Καθισμένοι σε σπασμένη ψαθοκαρέκλα οι μαγαζάτορες περίμεναν στο στραπατσαρισμένο πεζοδρόμιο κάποιον πελάτη.

Μια σκούπα, ένα ζευγάρι χαλέτζες, λίγες ελιές, και ένα τσεγγέκι λάδι. Μπάρμπα είπε η μάναμ, να με δώ- σεις ένα χνι ζάχαρι, γιατί που οκά, μόνον κανέναν πλούσιος κι αυτός η ζάχαρη στη ζυγαριά, και χύσιμο στο μαντίλι, ποιός είπε πως πρέπει να μπει στην σακούλα, σακούλα αγοράζουμε για ζάχαρη; Και λίγο οινόπνευμα μπάρμπα. Για τον σπιρτολόγο ... το θέλς ...; Οχι μπάρμπα, για να τρίψ' η μάναμ την κοιλιά τς, την πονάει η ψχή ... Φέρε ένα μικρό γιαλί ... Αυτό δεν κάν' για σπίρτο, είναι για ξύδ'...

Κατέβαζε κάθε πρωί τα σκονισμένα λουκάνικα και τα ζύγιζε...

Τόση φύρα από χθες, υπολογίζου- με την τιμή και ανεβάζουμε τον υπό- λοιπο, και ώσπου να πουληθούν διπλασιαζόνταν η τιμή. Εδώ είναι μπακάλης φίλε έχει φύρα... Δεν είναι ταβέρνα, γαλακτοπωλείο, φαρμα- κείο, μαγαζί που έχ' βρύσ' μέσα μην το φοβάσαι...

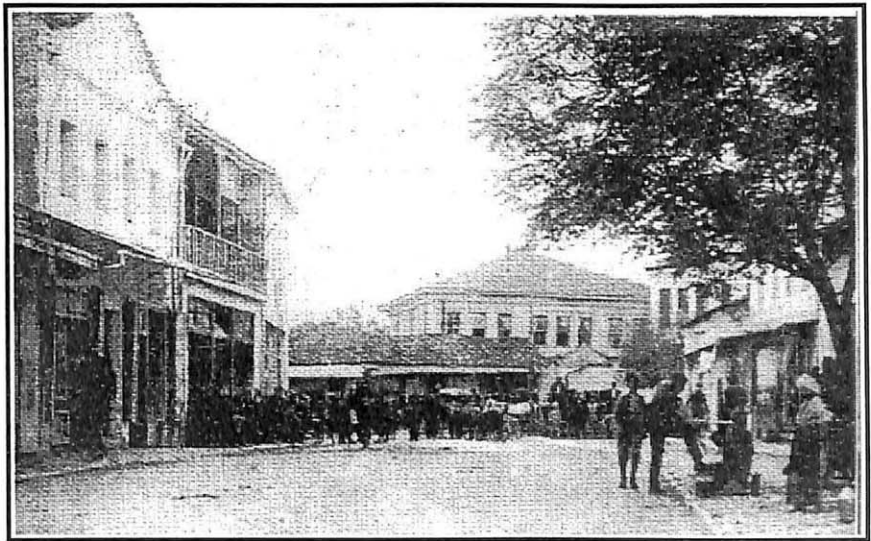
Και παραπάνω και στη μέσα αγορά τα χασάπικα. Όλη την ημέρα στο χέρι ή αλογο-ουρά, διώξιμο τις μύγες, ώσπου να πουληθούν οι λίγες προβατίνες το Σάββατο, γιατί που μουσχαρί... Και παραπάνω τα ζαρζαβατσίδικα, πρωί-πρωί τα κοφίνια ξεφορτωμένα και οι νοικοκυραίοι έφταναν για φρέσκο και φτηνό ζαρζαβατικό, και κανά δυό αγγούρια στραβά, μπαχτ- σίσι στους τακτικούς πελάτες.

Ο μπερμπέρης περίμενε φυσικά μόνον το Σάββατο, ξύρισμα, πούδρα, και μαντέκα στο μουστάκι, δυο τσι- μπίδια και καθάρισμα, και μετά μουστάκι υπό ορθήν γωνίαν, με της υγείας σας...

Ο σιδεράς, φυσά το κιουρχάνι, και κοκκίνιζε το σί- δερο και χτύπα-χτύπα με την βαρειά ώσπου να γίνει τσεκούρι, υνί, κασμάς, και το καφερό τσιμπίδι για μικρότερες κατασκευές και το σφυρί στο χέρι ώσπου να λυγίσει να πάρει σχήμα το καφερό εργαλείο.

Και από την άλλη πλευρά, αλλά και μέσα στα στενά της Μητροπόλεως ο μπεζεργιένης (υφασματοπώ- λης). Πόσες πήγες; Εβγα στο φως να δεις τι χρώμα έχει, τα μαγαζιά ως επί το πλείστον σκοτεινά, έλα θα έρθουν και άλλα σχέδια, και σε λίγες ημέρες φορτω-

μένος ο υπάλληλος τα τόπια έτρεχε στα σπίτια και διά- λεγαν οι νοικοκυρές. Ο κουντουρατζής, ο ράφτης, α- πό την νύχτα ως την νύχτα μεροδούλι, μεροφάγι, με την γκαζόλαμπα όσο έβλεπε. Και ο μπακιρτζής, ποιός θα πάρει μπακίρια μόνον ο καινούργιος νοικοκύρης οι άλλοι μόνον για γάνωμα, τρίβε ξυπόλυτος στην άμμο μέσα στο κρύο να καθαρίσει το μπακίρι για να δεχθεί το καλάη. Ο φούρναρης μεσάνυχτα έπιανε δουλειά, ζεστό ψωμί το πρωί και κόψε ένα μεταλλίκι για πρωινό στους μαγαζάτορες... Το κουλούρι δεν χορταίνει, πά-

1917. Βέροια. Κεντρική Πλατεία Αγοράς (αρχείο Γ. Καλλιγά και Yves le Mahieu).

ρε ψωμί... Ο καφετζής, ο σαλεπποτής, από την νύχτα, ο μάγειρας δύο τρία φαγητά και τη τρίτη περισσότερα. Καλημέρα, καλά παζάρια, και ο πατσατζής από το βρά- δυ τα κεφάλια της προβατίνας και τα πόδια στο φούρ- νο του Μπάρμπα Νάκου ή στου Μπινιόλα και το πρωί έτοιμος ο πατσάς, το σιμίτι στο χέρι και τρέχα για μισή μερίδα πατσά.

Ο στραγαλός φορτωμένος την κάπα του έψηνε κα- ταϊδρωμένος τα μπιπλιά του.. Σε πονάει το δόντι, δεν το ξέρεις το μπερμπέρη;

Κάτσε, η ντανάλια στο χέρι, πάτημα στο κεφάλι, και πέταμα το δόντι στο λεφτό, και βάλε αλατόνερο να σταματήσ' το αίμα...

Ελα να σε βάλω και βεντούζες, το κέρατο στο σβέρ- κο, πρέπει να αλλάζ' το αίμα την άνοιξη... Θέλεις και βδέλες; Φρέσκες στο βάζο χτες τις έφερε ο γύφτος απ' τις Σαραντόβρυσες, είναι από καθαρά νερά.

Ο μπαλωματής, είναι γερά ακόμα τα παπούτσια, ση- κώνουν μπαλώματα, βάλε και καμπόσα τσιβιά παρα- πάνω, και πάτα καρφιά - στο τακούνι, και στη σόλα κεφαλόκαρφα. Καλός ο κουντουρατζής που τα έκανε μια οκά το κάθε παπούτσι του αγωγάτη... Και ο πε-

αφιέρωμα

ταλωτής στη σειρά τα ζωντανά για καινούργιες πατούσες, και ο σαμαράς (ή γαϊδουρομοδίστρα) βάλε παχύ σανό να μην χτυπιέται το ζωντανό στο φόρτωμα. Και ο τεχνίτης τα γκέμια, τις σέλες.

Όλα αυτά για λίγο κέρδος, κατανάλωση των εμπόρων, μπακάληδων και λοιπά, το πολύ εξήντα γρόσια την ημέρα και το κέρδος το πολύ δέκα γρόσια, με ψωμί ένα γρόσι, και κρέας εφτά γρόσια...

Δεν μιλούμε για γαλατάδες, ταβέρνες και φαρμακεία. Αυτά είναι μαγαζιά είχαν βρύσες μέσα στο μαγαζί... και καταλαβαίνετε...

Ο εργάτης, ο γεωργός, ο ξενοδουλευταίος, ο μεροκαματιάτης, γι αυτόν δεν μιλάμε, και κάθε του παράπονο, μην στενοχωρείσαι έχει ο Θεός... Τον παρέπεμπαν στο Θεό...

Όσο αφορά για υγειονομική περιθαλψη όλων, ασχέτως επαγγέλματος, λίγο σουλφάτο, βεντούζες, σινάπι, και καθαρτικό...

Αυτά όλα προ του 1912 δηλαδή επί Τουρκοκρατίας που συνεχίστηκαν δυστυχώς για αρκετά χρόνια αργότερα...

1917. Βέροια. Αγορά (αρχείο Γ. Καλλιγά και Yves le Mahieu).

Τα ψαράδικα στο ίδιο μοντέλο για πολλά χρόνια γριβάδι, τούρνα, γουλιανός, περασμένη η λιγαριά στο στόμα και τράβα για το σπίτι, τα πιρκιά και τα τσιρόνια στο μαντήλι...

Ο ντογραμματζής (μαραγκός), παράθυρα, πόρτες, και κανένα σεντούκι, ιδρώτας, ροκάνι, έτσι για να βγαίνουν τα άλατα...

Οι μυλωνάδες, στη σειρά οι αλευρόμυλοι, καλό αλεύρι για ψωμί και οι σαμολαδάδες καθαρό σαμόλαδο, δουλειά σκληρή αλλά κάπως επίκερδη, ιδιαιτέρως για τους σαμολαδάδες που ήταν πλούσιοι οι περισσότεροι, χωρίς φυσικά να δουλεύουν οι ίδιοι αλλά οι χουσμεκιάδηδες, εξαιρουμένων φυσικά των μυλωνάδων, σαν ξένοι από την περιοχή της Καστο-

ριάς έτρωγαν και έμειναν στο μύλο, πολλή δουλειά και οικονομία.

Οικοτεχνία ο αργαλειός, πετσέτες, σινδόνια, βαμβακερά και μισομεταξωτά και κουρελούδες, αλλά όλα για προίκες. Μπατάκια στα πάνω κυπαρίσσια και πάνω απ' την Μπαρμπούτα, χτυπήματα τα σαγιάκια και τις βελέντζες, εδώ του Βλάχικου στοιχείου και την Τρίτη στο παζάρι καθισμένες οι γυναίκες πουλούσαν σαγιάκι για αντρικά ρούχα, βελέντζες, πατάκια και λοιπά μάλλινα μέχρι φανέλλες.

Και ο "νουτουρμάς" παγωτό με χιόνι-πάγο κρυμμένο σε λάκους και επάνω άχυρα στο Βέρμιο, αλλά τόσο παγωτό που δεν γίνεται λόγος. Και για να αφήσουμε την εποχή της Τουρκοκρατίας και να έλθουμε όπως λέγαν "στο Ελληνικό" και μετά το 1925 παγοποιείο αδερφών Μπαζάκα για πρώτη φορά, πάγος και γκαζόζα και στην συνέχεια πάνω από την Μπαρμπούτα δίπλα στους μύλους το εργοστάσιο Σαγήρογλου πάγο, γκαζόζα και το περιβόητο Σινάλκο.

Και το κοκορέτσι στην πλατεία Αγίου Αντωνίου, ο κοκορετσής κάθε βράδυ μια δραχμή ένα κομματάκι και σπιληνάντερο λίγο ακριβότερο, μοσχοβολούσε ο τόπος. Και στα πανηγύρια ο ριζοχαλβάς του Χατζηκώστα και του Καλιάντρα.

Το γυναικείο καπέλλο. Ποιά και ποιά να κάνει το πιο μοντέρνο, το πρωτότυπο. Και αυτό το παρελθόν που ομόρφαινε τις κυρίες της Βέροιας, ανήκει στην κυριολεξία στο Γιώργο Βασιλείου που ήλθε ξένος στην πόλη μας, παντρεύτηκε την κυρία Κατίνα και μαζί άνοιξαν το καπελλάδικο. Εκεί οι κυρίες ικανοποιούσαν το μοντέρνο γούστο. Εκεί πάνω στην πρόβα ανεκαλύπτετο το καλύτερο καπέλλο, και τα χρήματα δεν ενδιέφεραν τόσο πολύ τον κατασκευαστή, αλλά μόνο ότι πέτυχε κάτι καινούργιο. Αυτά τα λίγα για την ιστορία που πέρασε και δεν θα ξανάρθει πια.

Τα χαλιά. Η πρωτότυπη εργασία που έφτασε από την Μικρά Ασία. Δύο - τρία εργαστήρια κατασκευής χαλιών, με λεπτότητα και γούστο. Έμειναν σε πολλά σπίτια από εκείνα για να θυμίζουν την καλλιτεχνική εκείνη εποχή. Τώρα ας είναι καλά τα εργοστάσια.

Και προχωράμε στα μεταξωτά. Ντόπιο το μετάξι, και μετά την εγκατάσταση των προσφύγων και δύο εργοστάσια μεταξουργίας στη Βέροια και φύτευμα μωρεών στην περιοχή, ειδικότερα στον Αμμο.

Τραγουδώντας οι εργάτριες, γύριζαν τα καλάμια και μάζευαν το μετάξι για το εμπόριο, αλλά και τις νοικοκυρές, οι οποίες έκαναν πολλά μεταξωτά στους αργαλειούς τους για προίκες κ.λ.π.

αφιέρωμα

Θα μιλήσουμε γιαμποζατζήδες ο Μπάρμπα Σπύρος Δαδαβέλας με τον καθημερινόμποζά του, αλμπανέζικη μπίρα όπως έλεγε τον περιβόητο χαλβά του και τους χαλβάδες και χαλβαδάκια της σαρακωσπής και τους ζαχαροπλάστες με τα ζαχαρωτά τους, τον γκάντιο, άσπρο και κόκκινο και τα καραμελάκια, δέκα οχτώ στη δραχμή.

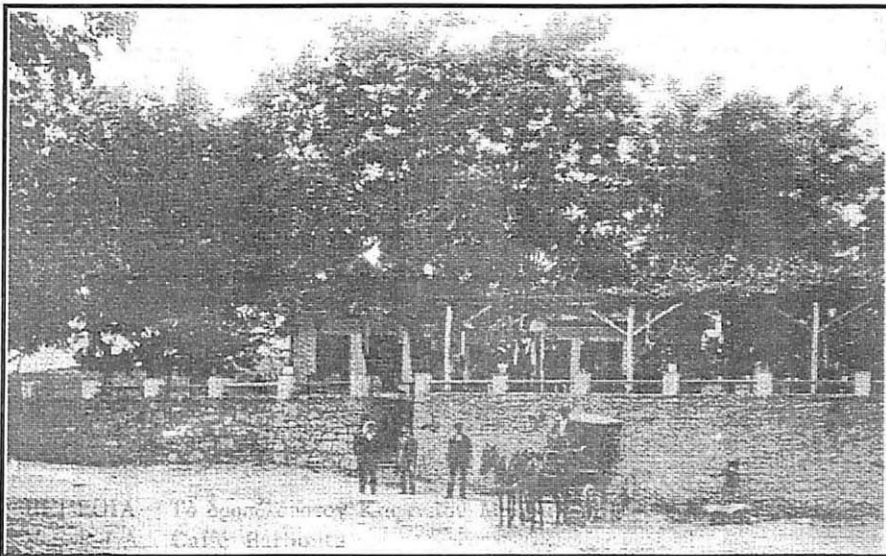
Πρωϊ - πρωϊ, το ζεστό σελέπι. Το μαγγάλι στον ώμο, ειδικό μεγγάλι, και πάνω τοποθετημένο το σαμοβάρ γεμάτο σαλέπ, και το νερό στο ιμπρίκι. Σαλέπ... γεμάτο το ποτήρι και σκόνι κανέλλα και λίγη πιπερόριζα (τσιτσφίλ).

Τελευταίος ο Γιάννης Ευδοκίμου με το καροτσάκι του ζεστό - ζεστό κάθε πρωϊ γύριζε τα μαγαζιά και τώρα νερό αρκετό στο ιμπρίκι για πλύσιμο του ποτηριού.

Και φθάνουμε στο Καλιάντρα, πρώτα στο παλιό το Γέρο και ύστερα στο γιό του που και οι δύο ήταν και επιστάτες στο Δημοτικό Σχολείο. Πρωϊ η μπογάτσα στην πλατεία Ωρολογίου, που τελείωσε με τον Γιάννη Τενεκεσίδη, με το καροτσάκι χρόνια και χρόνια στο ίδιο μέρος της πλατείας. Και μετά το μαγαζί... για να συνεχισθεί μέχρι σήμερα με αρκετά μαγαζιά πλέον...

Φρουτοπωλεία δύο-τρία. Εβραίοι αγαθοί, μήλα μυρωδάτα Πηλίου φιρίκια, και πορτοκάλια Γιάφας με το κομμάτι, και λεμόνια καμμιά εικοσαριά φάτσα στο μαγαζί και μόνον φυσικά τον χειμώνα, ας είναι καλά το λεμόνι τουζού. Ο Γιουδός βοηθός στη χάβρα και παλιατζής, και ο γυρολόγος ο Μεντέζ στο πανέρι τα ψιλικά, βελόνια κουβαρίστρες και μακαράδες (καρούλια) και η γρηά μητέρα του με το καλάθι στο χέρι αυγά μαζεύει και αυγά πουλάει σε σπίτια της ίδιας ημέρας "αυγά" (αυγό) φρέσκο ντίνουμε... ο λαγουμτζής με την μπολμπούτσα και κουλούρα το σύρμα στον ώμο καθάρισμα τα λαγούμια. Οι φουκαλάδες (κουτουρού) τα φουκάλια από το γεωργό και σκούπες και σκουπάκια για όλο το νομό. Κάντιος άσπρος και κόκκινος στα ζαχαροπλαστεία και λουκούμι μαστιχάτο και μπιμπλιά ζαχαράτα, καραμελίτσες στο μεταλίκι τό-

σες... Ο γλυκός αέρας της μόδας, οι μοδίστρες, σκυφτές στο βελόνι και το σίδερο, με πονεμένη ραχοκοκαλιά, όσος ήταν ο ίσκιος του βελονιού τόσο χαϊρι έβλεπαν, και όπως έλεγε το παλιό τραγούδι... ίστρα... ίστρα... ίστρα όπου όμορφη, γλυκειά και η πεταχτή μοδίστρα, και στη σειρά τα μοδιστράκια, ναζιάρικα με τα σγουρά τους τα μαλάκια, το καφτό το σίδερο, τσιμπίδι και στη στιγμή το σγουρομάλι... Οι προξενήτρες, πιο παλιά η θεία Βασιλικιά και αργότερα και η Μούλιω. Καλό το κορίτσι, νοικοκυρά, σκύλα να ήταν... χίλια

1917. Βέροια. Καφενείο Ελευθερίας (αρχείο Γ. Καλλιγά και Yves le Mahieu).

πρόβατα θα φύλαγε... οικονομία, και ούλο μέσα... Και το παιδί... τί παιδί;... ούτε καφενείο ούτε τσιγάρο, κακινίζ' σαν βλέπ' κορίτσ'... Για να φθάσουμε στην Παπατζίκαινα την μαμή... που ξεγέννησε την μισή την Βέροια που την αντικατέστησε η κυρά Αγάπη (Τσιτλακίδου).

Και τελειώνω με τον Λεωνίδα Γαϊτανίδη, μάγειρα, απέναντι από την παλιά Μητρόπολη με το γευστικότατο πιλάφι του και την μεγάλη πρωτοφανή ειλικρίνεια και εντιμότητα.

(Μπιλάφι έχει... φασούλια έχει... κρέας ζυγούρι έχει... και το έχει συνέχεια).

Φέρε τον κατάλογο Λεωνίδα... Κατάλογος τελειώσει. Μόνον... κοφτέδες έχει...

αφιέρωμα

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ: ΟΙ ΣΠΗΛΙΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΠΟΤΑΜΟΥ

Μελετίδης Α. Γιάννης.

Από ψηλά, από τις Ν.Α. πλαγιές του Βερμίου κατεβαίνει ξένοιαστος και χαριτωμένος ο Τριπόταμος προς τη Βέροια και από εκεί πάλι προς τον κάμπο.

Μέχρι την έξοδό του από την πόλη γκριζοπράσινοι βράχοι ορθώνονται κατακόρυφα σχεδόν πάνω από την κοίτη του. Ολόγυρα στις όχθες του πλατάνια, αγριοσυκιές και θάμνοι συνθέτουν μια όμορφη φυσική εικόνα. Μονοπατάκια κατηφορικά ή και ανηφορικά οδηγούν μπροστά σε σπηλιές θεατές ή και αθέατες, από κάποια απόσταση. Άλλες απ' αυτές είναι φυσικές κι άλλες λαξευμένες. Πάντως, όλες είναι κλεισμένες στον εαυτό τους. Σ' όποιον τις πλησιάσει

ράκη για να καταλάβουν τη γέφυρα και να περάσουν στην απέναντι μουσουλμανική συνοικία κατά την επίθεση της Βέροιας στις 31-3-1822 (κατά την επανάσταση της Νάουσας). Ακόμα, "η Σήραγγα" αυτή, όπως διηγούνταν οι παλιότεροι, χρησίμευε στις δύσκολες στιγμές γενικότερα, για μυστικό πέρασμα (Τουρκοκρατία, Γερμανική Κατοχή, Εμφύλιος), επειδή η γέφυρα ελεγχόταν από φρουρά ή περιπολία ή και "για να αποφύγουν κάποια κακή συνάντηση στη γέφυρα", όπως έλεγαν. Στη "Σήραγγα" που είναι σκοτεινή στο μεγαλύτερο της μέρος υπάρχουν πολλές νυχτερίδες. "Η Σήραγγα" αυτή ίσως είναι τεχνητό κατασκεύασμα της εποχής του Θεόδωρου Σαραντηνού (14ος αιων.) για

άρδευση ή για τη λειτουργία κάποιου νερόμυλου, όπως είπε σε μια σχετική συζήτηση ο ερευνητής - φιλόλογος κ. Θ. Γαβριηλίδης στο γράφοντα.

Σήμερα, για λόγους τουριστικούς θα μπορούσε να αξιοποιηθεί "η Σήραγγα" αυτή.

2. Η σπηλιά "του Καλόγερου".

Στην αρχή του Πλατώματος του Τριποτάμου (νότια της γέφυρας Θερμοπυλών - κτήμα Γκαλαίτση) βρίσκεται ένας αποκομμένος, από τη γύρω περιοχή, βράχος με επίπεδη, σχεδόν επιφάνεια. Το ύψος του από το έδαφος είναι γύρω στα 15 μ. και το εμβαδό της επιφάνειας 40 με 50 τ.μ. Στη Β.Δ. πλευρά του ορογώνιου αυτού βράχου (και σε ύψος 2 μ. περίπου από το έδαφος) υπήρχε, μέχρι και τη δεκαετία του 1940, μια λαξευτή θολωτή σπηλιά. Σήμερα, διακρίνεται ελάχιστα. Υπάρχουν

σημάδια από την αφαίρεση του πετρώδους υλικού (πουρόπετρας) από λατόμους. Στη σπηλιά και σε ύψος κοντά στο ένα μέτρο υπήρχε λαξευτή κόγχη. Η οροφή της σπηλιάς ήταν καπνομαυρισμένη. Ελεγαν, γριούλες (ντόπιες) της απέναντι γειτονιάς (Αγ. Νικολάου και Αγ. Παρασκευής) ότι, όπως άκουσαν, πολλά χρόνια πριν έρθει το "Ελληνικό" (1912) στη σπηλιά αυτή ζούσε ένας Καλόγερος.

Πράγματι, η γύρω αυτή περιοχή του Τριποτάμου θυμίζει περιοχή της Σκήτης Τιμίου Προδρόμου του Αλιάκμονα. Θα μπορούσαν, συνεπώς, να υπήρχαν και εδώ ασκηταριά, σε κάποια εποχή. Εξάλλου, η Βέροια (και η περιοχή της) φημιζόταν και για τη μοναστική παρουσία της.

Θα μπορούσε να αξιοποιηθεί και σήμερα η σπηλιά αυτή. Συγκεκριμένα να ξαναλαξευτεί και να χτιστεί

1905. Τριπόταμος (αρχείο Γ. Καλλιγά και Yves le Mahieu).

έχουν να διηγηθούν η κάθε μία και μια ξεχωριστή ιστορία, που τις περισσότερες φορές μοιάζει σαν σε παραμύθι, αρκεί να τις προσέξει καλά, γιατί διαφορετικά μένουν σιωπηλές.

Ας πλησιάσουμε τρεις απ' αυτές, που βρίσκονται στη δυτική όχθη του Τριποτάμου και μπροστά από την Καμαρωτή ("Καραχμέτ"). Αυτές είναι:

1. "Η Σήραγγα". Πράγματι, η σπηλιά αυτή έχει τη μορφή σήραγγας. Έχει μήκος πάνω από 20 μ. Ξεκινάει από την αρχή του πλατώματος του Τριποτάμου (Μπομπόλης) και φτάνει λίγα μέτρα μπροστά από την Καμαρωτή γέφυρα (Καραχμέτ). Μπροστά από το σημείο εξόδου υπάρχει στενή διόδος του Τριποτάμου, που σχηματίζουν χαμηλά βράχια. Είναι τόση στενή, εκεί η κοίτη, ώστε μπορεί κανείς "μ' ένα πήδημα" να βρεθεί στην απέναντι όχθη (ανατολική). Λένε, ότι "η Σήραγγα" αυτή, χρησιμοποιήθηκε σαν κρυφό πέρασμα από τις δυνάμεις του Καρατάσου και του Ζαφει-

αφιέρωμα

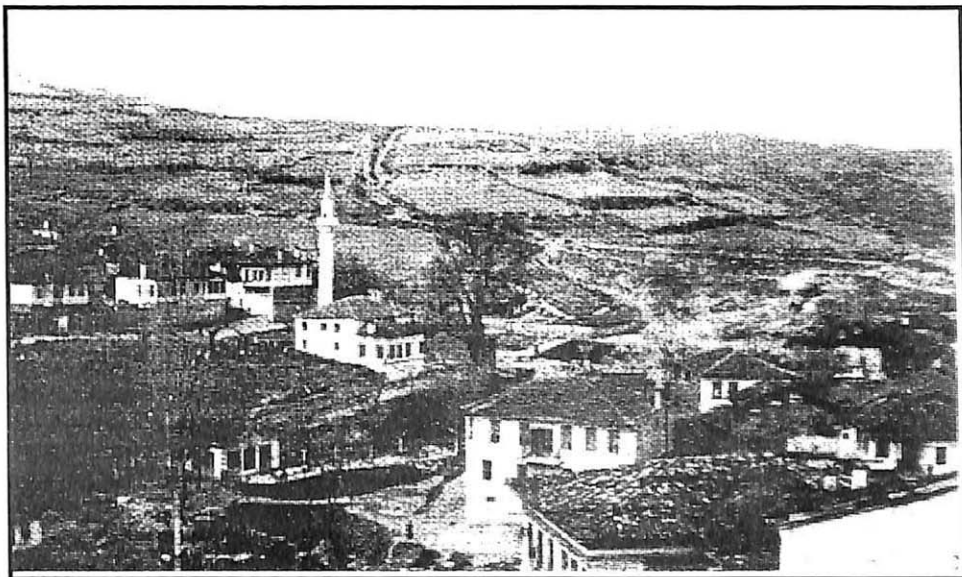
εκεί μια εκκλησίτσα, για να ανάβει το καντήλι. Θα είχαμε μια συνέχεια στην εκκλησιαστική παράδοση.

3. **Η σπηλιά "της Νεράϊδας".** Η σπηλιά βρισκόταν στη ρίζα ενός επιβλητικού βράχου. Το ύψος του έφτανε τα 20 μ. περίπου. Η σπηλιά ήταν θολωτή και στη βάση της είχε νερό, που το ύψος του έφτανε τα 0,20 μ. και πάνω. Το βάθος της, που έφτανε τα 2 μ., είχε σχισμή, απ' όπου φαινόταν ότι υπήρχε ελεύθερος χώρος. Εξωτερικά, μόλις διακρινόταν. Ήταν σκεπασμένη από ένα πυκνό παραπέτασμα φυτών. Την ονομασία της την πήρε, επειδή εκεί μέσα ζούσε μια Νεράϊδα, μια φορά κι έναν καιρό, πριν πάρα πολλά χρόνια, όπως έλεγε μια σεβάσμια κυρία, που ήξερε να πλάθει ιστορίες για τα παιδιά, μ' ένα ιδιαίτερο ξεχωριστό τρόπο. Μάλιστα, έλεγε και τα εξής: **"Η Νεράϊδα αυτή ήταν ξενόφερνη. Είχε έρθει απ' τον Αλιάκμονα σαν είδε το νερό που φούσκωσε και γέμισε τη σπηλιά της. Φοβήθηκε κι έφυγε. Ετσι, ύστερα από πολύ ψάξιμο κατέληξε σ' αυτήν τη σπηλιά. Η Νεράϊδα ήταν κλέφτρα. Να, έκλεβε υφαντά, πλεκτά, μαλλί και άλλα και τα έκρυβε στη σπηλιά της. Την πήραν μυρωδιά οι γυναίκες και παραφύλαγαν πότε να βγει (η Νεράϊδα) από την σπηλιά της, για να τα πάρουν πίσω".** Αυτή την ιστορία, έλεγε η μακαρίτισσα εκείνη κυρία και τα παιδιά την άκουγαν με ανοιχτό το στόμα.

Πράγματι, μεσα στη σπηλιά υπήρχαν τέτοια είδη και άλλα πολλά!! Δυστυχώς, την όμορφη αυτή ιστορία την ασχημύνει η παρακάτω "κρύα εξήγηση": Μπροστά από το άνοιγμα της Σπηλιάς, στην κοίτη του ποταμού, υπήρχε ένα στήθωμα (από Πέτρες), που διοχέτευε ένα μέρος του νερού στο μυλαύλακα. Η ορμή του νερού, με την κλίση που έπαιρνε, ξέβγαζε μέσα στο άνοιγμα της σπηλιάς ό,τι κατέβαζε. Τότε (μπροστά από σαράντα χρό-

νια), η Μπομπόλη (νότια από τη γέφυρα της οδού Θερμοπυλών), ήταν το μέρος όπου οι γυναίκες έκαμναν την υπαίθρια μπουγάδα τους. Ήταν επόμενο, κατά το ξέπλυμα ή το στέγνωμα να ξέφευγε και κανένα στο ποτάμι. Το νερό τότε τα παρέσερνε και οδηγούσε άλλα στη σπηλιά και άλλα ακόμα πιο μακριά. Η Νεράϊδα δεν τα έκρυβε συνεπώς! Το ποτάμι της τα έφερνε. Αρα, άδικα την κατηγορούσαν για κλέφτρα.

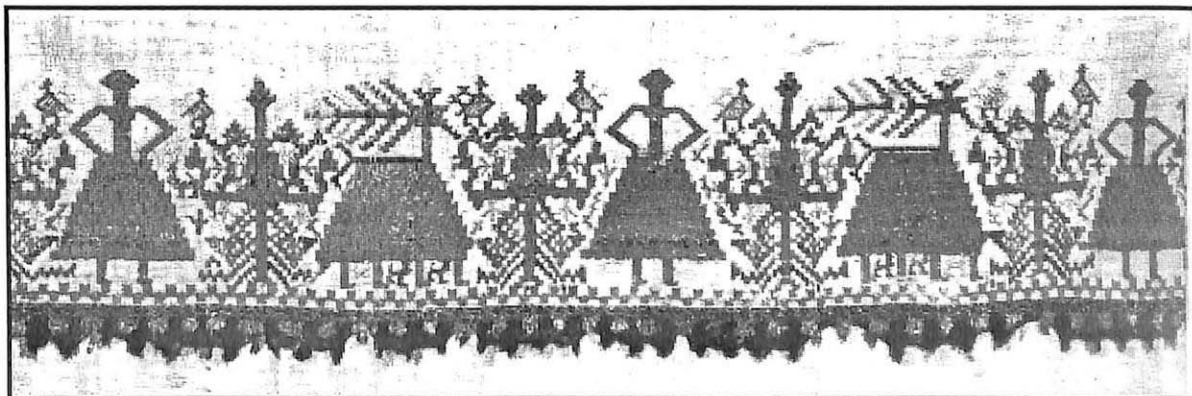
Ανεξάρτητα αν αυτό το παραμύθι της Νεράϊδας το δημιούργησε ή το άκουσε και στη συνέχεια το μετέπλασε (διαφοροποίησε) η μακαρίτισσα εκείνη κυρία, δεν παύει όμως, να διατηρεί μέσα του αρχέγονες δοξασίες για ποτάμιες θεότητες. Εξάλλου, είναι γνωστό, από την ιστορία, ότι και στην περιοχή της Βέροιας (εκτός από τους δώδεκα Θεούς) λατρεύονταν και άλλες θεότητες μικρότερες, όπως οι νηρηίδες

Βέροια. Αποψη της πόλης αρχές του αιώνα.

και οι μούσες.

Σήμερα, η σπηλιά "της Νεράϊδας", είναι ξεχασμένη κάτω από τα μπάζα, όπως και το όμορφο παραμύθι της.

αφιέρωμα

ΒΕΡΟΙΩΤΙΚΗ ΦΟΡΕΣΙΑ

Λύκειο Ελληνίδων Παράρτημα Βέροιας

Είναι μια αρχοντική πλούσια Βυζαντινή στολή που με το πέρασμα του χρόνου υπέστη μετατροπές. Διαχώρησε όμως όλη την αρχοντιά και τον πλούτο ακόμη και σ' αυτά τα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Γιατί η Βέροια όπως και η περιοχή της, ήταν μια πλούσια πόλη με αντεπτυγμένη τη γεωργία, την κτηνοτροφία και το εμπόριο. Οι πλούσιοι έμποροι, έφερναν μεταξωτά απ' την Κων/πουλη όπως και κοσμήματα. Έτσι οι γυναίκες της Βέροιας μπορούσαν να ντύνονται με πολυτελή ρούχα και να φορούν πολλά και πολύτιμα κοσμήματα. Τα βράδια που συγκεντρώνονταν στα διάφορα σπίτια για τις βεγγέρες χόρευαν στητές και αλύγιστες σαν καρυάτισες τους Βεροιώτικους χορούς από τους οποίους μερικοί όπως ο συγκαθιστός είναι Βυζαντινοί. Οι χοροί αυτοί που είναι αργοί, ήταν κατάλληλοι για να επιδείξουν τις πολυτελείς τους φορεσιές και τα κοσμήματά τους.

Το Φόρεμα είναι μακρύ μεταξωτό με πτυχές όπως με πτυχές είναι και η ποδιά. Γύρω από το λαιμό και μπροστά στο στήθος είναι η τραχηλιά μεταξωτή με ύφασμα που ύφαιναν οι γυναίκες που εξέτρεφαν μεταξωσκόληκες. Το ύφασμα λέγεται κισμιρί τα μανιέτια είναι τα ίδια με την τραχηλιά.

Ζωνάρι μεταξωτό στο λαιμό σειρές από μαργαριτάρια και φλουριά, πολλά δαχτυλίδια και σκουλαρίκια.

Αποκορύφωμα της κομψότητας το κεφάλι με το φακιόλι (το φορούσαν μόνο οι παντρεμένες) πάνω από το φόρεμα φορούσαν το μακρολέμπαντο μακρύ επανωφόρι χρυσοκέντητο μαύρο, ή τη σαλατάρκα ένα είδος γιλέκου χρυσοκέντητο κι αυτό και επίσης μαύρο.

Το χειμώνα φορούσαν το τζουμπέ ή το κοντογούνι που είναι φοδραρισμένα με γούνα.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΒΕΡΟΙΩΤΙΚΕΣ ΠΑΣΧΑΛΙΝΕΣ ΘΥΜΙΣΕΣ

Αδαλόγλου Μιχάλης. Δάσκαλος - Τελειόφοιτος Θεολογίας - Δημοτικός Σύμβουλος Βέροιας.

Η λέξη παράδοση στην καθημερινή χρήση, σημαίνει κάθε τι που παραδίδεται από τη μια γενιά ανθρώπων στην άλλη, όπως ο παραδοσιακός πολιτισμός, οι συνήθειες κατά παράδοσιν, η οικογενειακή μας παράδοση, η θρησκευτική μας παράδοση.

Η παράδοση, σαν μέρος της επιστήμης της Λαογραφίας, σαν εμπειρία και σαν νοσταλγία ζωής, στηρίζεται στην ανιστόρηση των παλιών. Και η ανιστόρηση αυτή, όπως γίνεται από λεπτομέρεια σε λεπτομέρεια, από θύμηση σε θύμηση και από έκλαμψη σε έκλαμψη περασμένης ζωής, είναι εκείνη που φανερώνει την ταυτότητα, την ειδοποιό διαφορά ενός τόπου και των ανθρώπων της.

Από την άποψη αυτή, κρίνεται σκόπιμο να εξετάσουμε τα ήθη και έθιμα των αγίων ημερών του Πάσχα, σε συνδυασμό με τη λατρευτική ψυχολογία του λαού μας, τις τοπικές συνθήκες και συνήθειες, καθώς και τις θύμισες γνωστών λαογράφων της πόλης μας.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Η Μεγάλη Εβδομάδα είναι για όλο τον ελληνορθόδοξο κόσμο η ιερότερη εβδομάδα του έτους.

Ο ελληνικός λαός βλέπει σε κάθε Μεγάλη Εβδομάδα, όχι μια επέτειο τυπική, όπως ο Ευρωπαίος, αλλά μια ολοζώντανη επανάληψη του θείου Μαρτυρίου.

Γι' αυτό η Μεγάλη Εβδομάδα δεν αποτελεί για τον πιστό, απλή ανάμνηση γεγονότων, αλλά δημιουργία αληθινού και νωπού θρησκευτικού βιώματος, που κάθε χρόνο και με τον ίδιο ψυχικό τρόπο, το ξαναζεί.

Το βράδυ της Κυριακής των Βαΐων, μονομιάς όλα αρχίζουν ν' αλλάζουν. Μαύρες κορδέλες στις καντήλες, πένθιμο ντύσιμο οι παπάδες, πένθος βαρύ και άμεσο γεμίζει γύρω τον ιερό χώρο. Το εκκλησίασμα κρατάει κεριά αναμμένα, ενώ η κατανυκτική πομπή της εικόνας κάνει τρεις γύρους μέσα στην

εκκλησία. Είναι η στιγμή που αναπαριστάνεται η άφιξη του Νυμφίου της ευαγγελικής παραβολής.

Απο τη Μεγάλη Δευτέρα η αναπαράσταση των πραγμάτων μετατρέπεται σε βίωμα. Ιδίως το βράδυ της Μεγάλης Πέμπτης, την ώρα που βγαίνει ο Εσταυρωμένος, κάποιες γυναίκες χαρίζουν στο σταυρό ένα διαλεχτό και ολόλευκο σεντόντι.

Επιπεδόγλυφη παράσταση της Σταύρωσης από ξύλινα εικονοστάσια.

Πένθος βαθύ, πρόσωπα θλιμμένα, οι δουλειές παύουν όλες και οι στοχασμοί ανήκουν αποκλειστικά στο μέγα δράμα. Την ώρα που στολίζουν τον επιτάφιο, είναι σαν να στολίζουν αληθινό νεκρό. Για τούτο πίνουν τότε και μοιρολογούν το Χριστό. Η εκκλησία έχει το δικό της επίσημο θρήνο (η ζωή εν τάφω...) και ο λαός το δικό του μοιρολόγι της Παναγίας:

**"Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα,
σήμερα αποχωρίζεται υιός από τη μητέρα.**

**Σήμερα βάλανε βουλή οι άνομοι Εβραίοι
για να σταυρώσουν το Χριστό, των πάντων Βασιλέα..."**

Το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής στην περιφορά των επιταφίων, παλαιότερα, αν θα τύχαινε να συναντηθούν οι επιτάφιοι, τότε πάλευαν μεταξύ τους, γιατί ο λαός πίστευε πως ένας είναι ο νεκρός, ο μεγάλος και αληθινός, ο δικός του.

ΤΟ ΠΑΣΧΑ

Την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του ελληνικού Πάσχα, της μεγαλύτερης γιορτή του ελληνικού λαού, την αποτελούν πολλά και διαφορετικά έθιμα, που έχουν

αφιέρωμα

τις ρίζες τους μέσα σε παράδοση αιώνων ή ακόμα και χιλιετηρίδων.

Οι πασχαλινοί χαιρετισμοί: "Χριστός Ανέστη", "Αληθώς Ανέστη" ή "Αληθώς ο Κύριος". Η συμβολική από εθνική πλευρά "καλή ανάσταση", που σημαίνει τον εθνικό ξεσηκωμό εναντίον κάθε εχθρικής τυραννίας.

Τα κουλούρια, τα τσουρέκια, τα κόκκινα αυγά και οι μεγάλες κουλούρες. Όλα δώρα ιερά, που συνηθίζουν οι Έλληνες να χαρίζουν ο ένας στον άλλον. Περικλείουν το συμβολικό νόημα της ευτυχίας.

Τέτοια χαρίζουν ακόμα και στους τάφους των νεκρών, όταν τη Δευτέρα της Λαμπρής, πηγαίνουν και αποθέτουν πλάι στο μαρμάρινο σταυρό λίγα κόκκινα αυγά, για να "κάνουν Πάσχα" και οι νεκροί.

Ο περίφημος οβελίας. Είναι το ιερό σφάγιο της οικογένειας, που γύρω του θα συγκεντρώσει τις θερ-

μές ευχές των στενών συγγενών και φίλων, σ' ένα είδος θυσίας και σπονδής, ουσιαστικά πάρα πολύ όμοιο με τις αρχαίες οικογενειακές θυσίες και τις σπονδές οίνου.

Το "άγιο φως", το "νέο φως", το "ακοίμητο φως". Είναι το φως της Αγίας Τράπεζας, γεμάτο ιερή δύναμη, ικανή να προκαλεί αποτελεσματικούς καθαρμούς.

Το άγιο αυτό φως χρησιμοποιείται στα δένδρα, στα ζώα, που τα τσουρουφλίζουν λίγο με τη λαμπάδα και προπαντός στο σπίτι, που όλοι κάνουν πάνω στο ανώφλι της πόρτας του σπιτιού, ένα σταυρό. Αυτό δίνει το νέο χρόνο υγεία, ευτυχία, γούρι.

Το έθιμο της αγάπης που γίνεται στη δεύτερη ανάσταση, το πρωί της Κυριακής στη Βέροια ή το απόγευμα της ίδιας μέρας σε άλλα μέρη. Το έθιμο τούτο εκφράζει ψυχική ανωτερότητα και υψηλό ανθρωπισμό. Αποτελεί μεγάλη θρησκευτική ευκαιρία για ν' αγαπηθούν μεταξύ τους όλοι όσοι έτυχε να έχουν ψυχραθεί.

"φιληθείτε γλυκά, χείλη με χείλη,

πέστε Χριστός Ανέστη, εχθροί και φίλοι".

Την ημέρα του Πάσχα όλοι γίνονται αδελφοί, σύμφωνα με το πασχαλινό κείμενο: "Είπωμεν αδελφοί..." και "αλλήλους περιπτυσώμεθα..."

ΠΑΣΧΑΛΙΝΕΣ ΘΥΜΗΣΕΙΣ

Ο **Στέφανος Ζάχος**, στο βιβλίο του "Αναμνήσεις ενός Βεροιώτη", γράφει για τις ημέρες της Σαρακοστής και του Πάσχα, αναφερόμενος στην προπολεμική Βέροια των παιδικών του χρόνων:

"Όλη τη σαρακοστή νηστεύαμε απο κρέας, γάλα, τυρί, αυγά, μόνον τις μέρες του Ευαγγελισμού και των Βαΐων τρώγαμε ψάρι.

Καθαρή εβδομάδα και Μεγάλη εβδομάδα αυστηρή νηστεία και μόνον την Μεγ. Πέμπτη λαδερό μετά την κοινωνία.

Ανήμερα των Βαΐων, ημείς οι μικροί τραγουδούσαμε:

"Βάγια, Βάγια του Βαγιού, πότ' ναρθεί η Πασχαλιά, τσιάκ τσιάκ τ' αυγό, μαμ μαμ το τσιτσι (κρέας).

Φαντασθείτε με τι αγωνία περιμέναμε το Πάσχα και το Χριστός Ανέστη για να τσουγκρίσουμε τ' αυγά.

Ημείς οι μικροί δοκιμάζαμε μεγάλη χαρά όταν την Μεγ. Πέμπτη ή Παρασκευή μας έπαιρναν οι γονείς μας και γυρίζαμε τα χάνια για να πάρουμε τ' αρνί, και το οποίον ως να σφαχτεί την επομένη μαρτυρούσε από τα χάδια μας.

Μετά το Χριστός Ανέστη, όπως γίνεται και σήμερα, φεύγαμε για το σπίτι και αφήναμε στην εκκλησία μόνον τους γονείς και η λειτουργία ήταν σύντομη και ψάλλονταν ωραία αναστάσιμα τροπάρια. Τα ψητά στους φούρνους που διανυκτέρευαν το Σάββατο και διημέρευαν σχεδόν την ημέρα του Πάσχα.

Σουβλιστό αρνί ήταν άγνωστο, αργότερα το έθιμο αυτό, που γενικεύτηκε σχεδόν, μας το έφεραν οι καταγόμενοι από την Παλιά Ελλάδα".

Ο **Στέλιος Σβαρνόπουλος**, στο βιβλίο του "Βεροιώτικη νοσταλγία" μας θυμίζει το έθιμο των "αυγουλάδων":

"Την Κυριακή του Πάσχα που όλα είναι κλειστά κι όλοι οι νοικοκυραίοι γιορτάζουν στα σπίτια τους ή στις εξοχές μια ασυνήθιστη κίνηση παρουσιάζεται από νωρίς στον πληγωμένο πλάτανο της Πλατείας Ρολογιού. Είναι οι "αυγουλάδες" που ήρθαν να αναμετρηθούν και ν' αποδείξουν τη δύναμη του γερού αυγού τους που θα κερδίσουν απ' τους αντιπάλους.

Άλλος λέει έχει αυγό από φραγκόκοτα, άλλος έχει πουλάδα ταισμένη ειδικά για να κάνει γερά αυγά, οι ζαβολιάρηδες έχουν τα ξύλινα ή γύψινα αυγά για να σπάζουν συνέχεια...

Πριν την αναμέτρηση σύμφωνα με τον κανονισμό οι "μάννες" μπορούν να ελεγχθούν για τη γνησιμότητά τους στα δόντια του αντιπάλου τσικ - τσικ - τσικ.

Τσούρμιο μεγάλο μικροί και μεγάλοι και τα σπασμέ-να αυγά κόκκινα, γαλάζια, πράσινα, κίτρινα, καφέ,

αφιέρωμα

μωβ γεμίζουν τα καλάθια των νικητών που θα τ' ανταλλάξουν μισή δραχμή το ένα στην ταβέρνα και θα τα οικονομήσουν... Εκμετάλλευση".

Ο **Γιάννης Αλεξιάδης**, στο βιβλίο του "Βεροιώτικες αράδες", γράφει για την Πασχαλιά και τα Χάνια:

"Απο τη Μεγάλη Τρίτη γέμιζε η πλατεία Αγίου Αντωνίου με αρνάκια, βαμμένα όμορφα με κόκκινο χρώμα.

Πασχαλιόνικα. Και οι αγοραστές στη σειρά, πάτημα στον ώμο, κρέμασμα από τα πόδια, γιατί το αγόρασμα γινόταν στο "κουτουρού". Και στα "χάνια" της Βέροιας, που ήταν αρκετά, εκεί μέσα έφταναν οι χωρικοί από το βράδυ από τα μακρύτερα χωριά, και πολλοί κουβαλούσαν και τις προβατίνες τους. "Καλώς όρσε τε" και αμέσως η μπουκάλα το γάλα στον "Χαντζή" (ιδιοκτήτη του χανιού), και σαν να μην έφτανε αυτό περίμενε και την προβατίνα να αρμέξει, όσο γαλατάκι κι αν είχε. Ήταν το πασχαλιάτικο ριζόγαλο της νοικοκυράς. Αυτό βέβαια και κάτι αυγουλάκια, ίσως και καρύδια από τα ορεινά ήταν το "μπαξίσι" του χωριάτη στον χαντζή για την μεγάλη εξυπηρέτηση που του έκανε όλο το χρόνο... Και πολλά τα χάνια, κάθε ένα είχε και την περιοχή του... Και μας έλεγε μια γερόντισσα "Χατζού": "Ξέρεις τι θα πει χάνι; Οποιος μπει μέσα χάνει!!" ... Και έτσι έφτανε σε λίγες ημέρες το Πάσχα, το τερπνόν. Και οι προβατίνες έδιναν τα παιδιά τους στη σφαγή για να γιορτάσουν οι άνθρωποι την ανάσταση του Θεού τους".

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κάθε Πασχαλιά ξυπνούν οι παλιές ωραίες παιδικές μνήμες, που οι ανυπόμονες καρδιές μας μετρούσαν μια - μια τις μέρες για το ερχομό της μεγάλης γιορτής. Ολοι πανέτοιμοι, πλούσιοι και φτωχοί, με κάποιο ρούχο γιορτινό ή καινούργια παπούτσια που πάντα πλήγωνα τις φτέρνες και τις μύτες, αλλά πρωταρχικά με τα διάφορα αυτοσχέδια πυροτεχνήματα, που χαλούσαν τον κόσμο με τους κρότους και τις φωτιές, μόλις έλεγε ο παπάς το "Χριστός Ανέστη"! Λέγεται πως το έθιμο αυτό έχει τις ρίζες του στα χρόνια της Τούρκικης σκλαβιάς. Τότε οι "ραγιάδες" με αφορμή τη θρησκευτική γιορτή, εκδήλωναν με πυροβολισμούς τον πόθο για ξεσηκωμό και λευτεριά που κρυφόκαιγε τις καρδιές τους.

Αλλά το ελληνικό λαογραφικό υλικό της Πασχαλιάς, πλούσιο, διάσπαρτο και ποικίλο, και η Παράδοση ζω-

ντανή και συγκινητική, δεν είναι δυνατόν να συνοψισθούν στο παρόν θέμα μας.

Ας ετοιμαστούμε, λοιπόν, να δεχθούμε το χαροποίο άγγελμα που διαλαλούν οι καμπάνες, που ψέλνουν τα πουλιά, που τραγουδούν νέοι και γέροι. Ας χαρούμε την Ανάσταση κοντά στη φουντωμένη άνοιξη της πόλης ή του χωριού, στα πολύχρωμα ευωδιαστά λουλούδια. Ας βρεθούμε κοντά στο θυμάρι, στο έλα-

Βαϊοφόρος. Τοιχογραφία από την Αγία Άννα.

το, στο προαύλιο της Εκκλησίας, για να πούμε: "Χριστός Ανέστη" και να νιώσουμε σφρίγος, ζωή και ανάσταση στις ψυχές μας...

ΠΗΓΕΣ - ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ:

- α) Η μάνα του Χριστού, Βάρναλης Κων/νος
- β) Αρατε πύλας, Μωραϊτίδης Αλέξανδρος
- γ) Στου Οσιου Λουκά το μοναστήρι, Σικελιανός Αγγελος
- δ) Η λήθη, Μαβίλης Λορέντζος
- ε) Γιορτές της Ρωμιοσύνης, Τσώλης Μιχάηλ
- στ) Αναμνήσεις ενός Βεροιώτη, Ζάχος Στέφανος
- ζ) Βεροιώτικη νοσταλγία, Σβαρνόπουλος Στέλιος
- η) Βεροιώτικα χρονικά, Σβαρνόπουλος Στέλιος
- θ) Βεροιώτικες αράδες, Αλεξιάδης Ιωάννης
- ι) Ελληνική λαογραφία, Κυριακίδης Στίλπων.

παρουσιάσεις

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΠΕΤΑΓΜΑ

Χρονογράφημα

Αγγέλογλου Ι. Θαλής.

Εκαμε δυο τρία σπαθισμένα πετάγματα μπροστά από μία φωλιά που ήταν ένα συμπαθητικό καταφύγιο χτισμένο με μαεστρία στη γωνιά του πατρικού μας σπιτιού, φάνηκε ότι κάτι ψιθύριζε η χελιδόνα μάνα και κάθησε στο απέναντι ηλεκτρικό καλώδιο της ΔΕΗ.

Το καλώδιο κυμάτισε ένα δυο φορές όπως το τετνωμένο σχοινί ισορροπιστού σε τσίρκο και η χελιδόνα τίνανε τα φτεριά της λες και ήθελε να διώξει τις δροσοσταλίδες από πάνω της.

Βγήκαν τρία μικρά κεφαλάκια από τη μικρή σχισμή της φωλιάς, το ένα έσπρωχνε το άλλο, για να πιάσει μια πιο καλή θέση μπροστά στην απεραντωνσύνη που έδειχνε το γαλάζιο του ουρανού και το πράσινο του κάμπου με τις λεμονιές και τις πορτοκαλιές.

Η χελιδόνα τίνανε τα φτερά της απ' την απέναντι μεριά και έβγαζε διακεκομμένα μικροσφυρίγματα σαν κωδικοποιημένα συνθήματα διαταγών μάχης.

Εμπρός!!! βγείτε και πετάξτε!!! Πήρε σειρά το πιο τολμηρό, έδειξε πως δειλίασε, όμως τινάχτηκε και πήδηξε σαν σε όνειρο για τη ζωή, όπως ένας αλεξιπτωτιστής που πέφτει με το αλεξίπτωτό του για τη μάχη!! Τρεμουλιαστό το πέταγμα σαν ξερό φύλλο που πέφτει από το φύσημα του αέρα... έπεφτε... έπεφτε... μόλις έφτανε στα μισά της απόστασης μεταξύ φωλιάς και γης... τρόμαξα, τρόμαξα μήπως το τρυφερό του κορμάκι θα χτυπούσε σαν τόπο στο πλακόστρωτο της αυλής... ψύχραιμα η χελιδόνα πέταξε και το έφερε στα φτερά της.

Τιτιβίσματα ακούστηκαν πολλά, ίσως να το μάλωνα για τη δειλία του, ίσως να του διασκέδαζε το φόβο του, ίσως και να ήταν η πρώτη προσχεδιασμένη φάση για το πρώτο πέταγμα στη ζωή. Ήταν μια σκηνή που μου προκάλεσε ξεχωριστή συγκίνηση και πλήρη ευδαιμονία.

Ο καταγάλανος ελληνικός ουρανός γέμισε σπαθίσματα και τιτιβίσματα χαράς από πολλά συνεχιζόμενα πετάγματα από τις τριγύρω φωλιές λες και βρισκόμουν στο διάλειμμα σε προαύλιο Γυμνασίου.

Ο παράδεισος της ζωής είχε συντελεσθεί. Ήταν μια νίκη!!

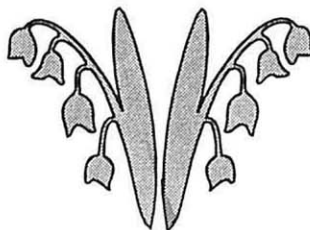
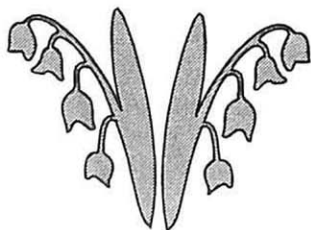
Αρχές του Οκτώβρη.

Κι εγώ πιστός στην ιεραρχία και στη παντοδυναμία της φύσης παρακολούθησα το ξεσηκωμό.

Ο ουρανός μαύρισε... τα χελιδόνια είχαν μαζευθεί και θάφευγαν. Μετανάστευση για μια καινούργια ζωή με ελπίδες και νοσταλγίες για επιστροφή του χρόνου στη φωλιά που άφησαν για τη διαιώνιση του είδους για την ερχόμενη άνοιξη.

Πολλά αδύναμα και γέρικα έμειναν για να συμπληρώσουν και να κλείσουν το κύκλο της Ζωής τους... έμειναν παρ' όλη τη γιγαντιαία ψυχή τους ανίσχυρα και υπνωτισμένα σ' ένα ύπνο αμβρόσιο και σ' ένα όνειρο υπέρτατο για τη Ζωή και το Θάνατο...

Γιατί η Ζωή και ο Θάνατος έχουν πάντα το δικό τους τρόπο για να επιβάλλουν τη νίκη τους.

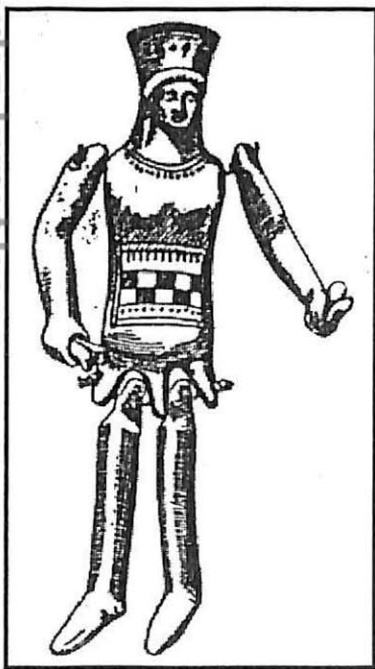
ΟΤΑΝ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΗΓΑΙΝΕΙ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ "Θ. ΖΩΓΙΟΠΟΥΛΟΥ"

Κότσαλου - Πάπαρη Βούλα. Βιβλιοθηκονόμος Δημοτικής Βιβλιοθήκης "Θ. ΖΩΓΙΟΠΟΥΛΟΥ"

Στα πλαίσια της ευαισθητοποίησης του αναγνωστικού κοινού για τα πολιτιστικά και προ-σπαθώντας να προσφέρει όσο το δυνατόν περισσότερο στους εκπαιδευτικούς και τους μαθη-τές της πόλης η Δημοτική Βιβλιοθήκη ξεκίνησε μια προσπάθεια παρέμβασης μέσα στο χώρο των δημο-τικών σχολείων. Η πρώτη απόπειρα ήταν το πρό-

Κούκλα ή νευρόσπαστο.

γραμμα "Μ' ένα βιβλίο πετώ" που μας έδω-σε και το εναρκτήριο λάκτισμα να ξε-κινήσουμε και να συ-νεχίσουμε τις παρεμβάσεις μας και με άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που α-πευθύνονται κυρίως σε εκπαιδευτικούς και μαθητές και που οι περισσότεροι δεν γνωρίζουν καν την ύπαρξή τους ή δεν τα ξέρουν πως μπορούν να τα υλοποιήσουν στην αίθουσα διδα-σκαλίας ή αδιαφο-ρούν - αν τα γνωρίζουν φυσικά -

βολευόμενοι στην προ-φορική διδασκαλία. Η διδασκαλία όπως όλοι γνωρίζουμε γίνεται με τον προ-φορικό λόγο. Αλλά η εικόνα ειδικά η έγχρωμη - σε μορ-φη κάρτας, αφίσας, ή διαφάνειας - βοηθάει σήμερα τον εκπαιδευτικό να εντυπώσει στο μυαλό των παιδιών και μάλιστα γρηγορότερα και ευκολότερα θέματα και μορφές που καμία περιγραφή δεν μπορεί να καλύψει πλήρως.

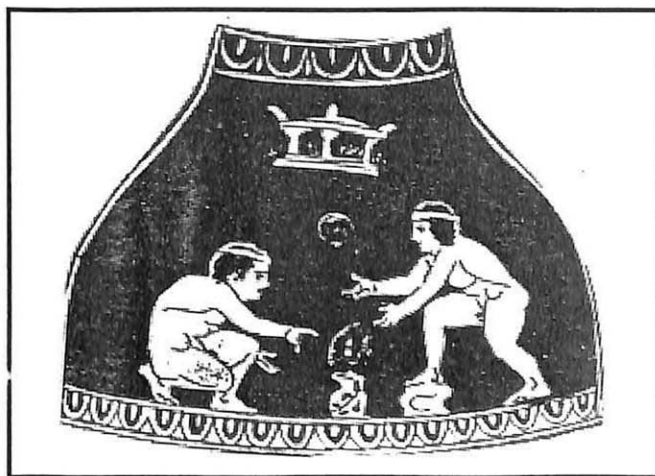
Πολλές φορές η γνώση και η δημιουργικότητα είναι αδύνατο να μεταδοθούν μόνο με τον απλό λόγο. Μπορούν όμως να ενεργοποιηθούν μέσω αντικειμέ-νων και δραστηριοτήτων του μαθητή καθώς το παιδί ασχολείται δυναμικά με αντικείμενα πρωτότυπα ή α-ντίγραφα, εξάλλου ας μην ξεχνάμε ότι ζούμε στην εποχή της εικόνας και κάθε εικόνα ισοδυναμεί με 1000 λέξεις.

Οι ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΜΟΥΣΕΙΟΣΚΕΥΕΣ δημιουρ-γήθηκαν αρχικά για να καλύψουν τις ανάγκες των σχολείων απομακρυσμένων περιοχών που δύσκολα μπορούν να επισκεφθούν το ίδιο το Μουσείο. Έτσι όταν το σχολείο δεν πηγαίνει στο Μουσείο τότε το Μουσείο πηγαίνει στο σχολείο.

Με τον όρο "ΕΠΟΠΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥ-ΤΙΚΟ" εννοούμε ένα σύνολο έντυπου ενημερωτικού υ-λικού που το μουσείο έχει συντάξει ειδικά για τους εκπαιδευτικούς.

Το υλικό αυτό δανείζεται ή διατίθεται δωρεάν. Τα έντυπα αυτά κείμενα καλύπτουν ένα συγκεκριμένο θέμα και περιέχουν υλικό που μπορεί να ανήκει στις παρακάτω κατηγορίες: 1. ΦΥΛΛΑΔΙΑ του Μουσείου, οδηγίες που διευκολύνουν την επίσκεψη στο μου-σείο, ειδικά κείμενα που έχουν γραφτεί από το τμήμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, βιβλιογραφίες κ.λ.π. 2. ΔΙΑΦΑΝΕΙΕΣ, ΤΑΙΝΙΕΣ ΒΙΝΤΕΟ, ΧΑΡΤΕΣ κ.λ.π. που εικονογραφούν τα παραπάνω κείμενα. 3. ΕΚΔΟΣΕΙΣ που το τμήμα του μουσείου έχει αξιολογήσει ότι θα βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό π.χ. καταλόγους του μουσείου κ.λ.π. 4. Προτάσεις για ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ με οδηγίες χρήσης και εφαρμογής τους μέσα στην αί-θουσα διδασκαλίας κ.λ.π.

Το υλικό έχει συνταχθεί έτσι ώστε ν' απευθύνεται ειδικά στον εκπαιδευτικό, που θέλει να κάνει το μά-

Σφαίρα.

θημα της διδασκίας ύλης στο σχολείο με τη βοήθεια του εποπτικού υλικού, όσο και σ' αυτόν που θέλει να προετοιμάσει τους μαθητές του πριν από την επί-σκεψή του στο μουσείο.

παρουσιάσεις

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη σε συνεργασία πάντοτε με τον Σύλλογο Δασκάλων και Νηπιαγωγών και με την βοήθεια και της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης έδωσε τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς που ενδιαφέρθηκαν και στους μαθητές τους να γνωρίσουν και να υλοποιήσουν την εκπαιδευτική μουσειοσκευή, ή τη "βαλίτσα" αν θέλετε με τα ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ. Η "βαλίτσα" είχε δημιουργηθεί από το ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ - ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ. Στόχος της είναι τα παιδιά να μάθουν τις ρίζες και την εξέλιξη διαφόρων παιχνιδιών, ποιά ήταν δηλαδή η αρχική τους μορφή και πως εξελίχθηκαν με το πέρασμα των αιώνων, γιατί ας μην ξεχνάμε ότι πολλά από τα παιχνίδια της αρχαιότητας που αρέσουν και σήμερα στα παιδιά, όπως οι σβούρες, οι κούκλες, τα γιογιό, η μπάλα κ.α. είναι ήδη γνωστά από την αρχαιότητα. Τα περισσότερα αναφέρονται στα κείμενα των αρχαίων συγγραφέων, του Ομήρου, Ησίοδου, Ξενοφώντα και πολλών άλλων, καθώς και σε παραστάσεις μελανόμορφων αγγείων.

Η μουσειοσκευή είναι οργανωμένη σε δυο ενότητες: το ενημερωτικό υλικό που απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς και περιέχει αναλυτικά στις πληροφορίες για κάθε παιχνίδι χωριστά, ποιά ήταν δηλαδή η ονομασία του στην αρχαία Ελλάδα, με ποιο όνομα επιβίωσε στις μέρες μας, τους κανόνες του κ.λ.π. Τα κείμενα συνοδεύονταν από μια σειρά από διαφάνειες καθώς από προτάσεις για κατασκευές και χειροτεχνίες. Αντικείμενα που τα παιδιά μπορούν να περιερ-

Αστράγαλοι: Από τα πιο αγαπητά παιχνίδια στην αρχαία Ελλάδα. Η ονομασία του παιχνιδιού προέρχεται από τους αστραγάλους μικρών ζώων (αρνιών, κατσικιών) που μάζευαν τα παιδιά για να παίζουν. Οι αστράγαλοι ήταν δυνατόν να αντικατασταθούν από βότσαλα, καρύδια, φουντούκια κ.α.

γαστούν στην συνέχεια με την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών και να εφαρμόσουν τα διάφορα παιχνίδια που περιγράφονται στο ενημερωτικό έντυπο όπως οι αστράγαλοι, πλειστοβολίνδα πεντέλιθα (πεντόβολα), σφαίρα, στρόβιλος ή σβούρα, νευρόσπαστα κ.λ.π.

Η "βαλίτσα" με τα παιχνίδια της αρχαιότητας βρισκόταν στην πόλη μας από τις 4 έως και τις 18 Μαρτίου. Προθεσμία που όπως αποδείχτηκε ήταν μικρή

για να καλύψει το σύνολο των ενδιαφερόμενων σχολείων και εκπαιδευτικών.

Την εκπαιδευτική μουσειοσκευή παρέλαβαν και υλοποίησαν συνολικά 9 σχολεία της Βέροιας (1ο, 2ο, 4ο, 5ο, 9ο, 10ο, 13ο, 14ο, 16ο), έτσι ένα συνολο πάνω 1500 παιδιά της πόλης μας γνώρισαν και αναγνώρισαν παιχνίδια που παίζονται και σήμερα μέσα από

τις διαφάνειες και το εποπτικό υλικό που περιστροφική κίνηση του αντικειμένου και στα διάφορα σχήματα, χρώματα ή ήχους που παράγει με τη σύγχρονη κίνηση τω χειρών.

Μανικέ ρόδα: Η ιδέα της "μαγικής ρόδας" (του σκινιοτροχού πιθανόν όπως αναφέρει ο Ησίοδος στα "Εργα και Ημέραι") βασίζεται στην περιστροφική κίνηση του αντικειμένου και στα διάφορα σχήματα, χρώματα ή ήχους που παράγει με τη σύγχρονη κίνηση τω χειρών. σχολείο. Βέβαια υπήρχαν και σχολεία που ενώ προγραμματίστηκε να δανειστούν τη μουσειοσκευή τελικά δεν την υλοποίησαν λόγω κωλυμάτων ή και γιατί δεν ευαισθητοποιήθηκαν εγκαίρως. Οι πρώτες εντυπώσεις όσων δούλεψαν όμως με το εποπτικό υλικό και την "βαλίτσα των παιχνιδιών" είναι πολύ ενθαρρυντικές και μας παροτρύνουν να συνεχίσουμε να προσφέρουμε εκπαιδευτικά προγράμματα στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές τους. Τελικά τίποτα δεν είναι δύσκολο όταν υπάρχει διάθεση και ενδιαφέρον. Ισα - ίσα που το μάθημα γίνεται πολύ πιο εύκολο και κατανοητό για τους μαθητές και υπάρχουν ευκαιρίες και για καλλιτεχνική δημιουργία είτε με ζωγραφική, στην ώρα της ιχνογραφίας, είτε για χειροτεχνία στην ώρα της χειροτεχνίας. Ελπίζουμε ότι και στο μέλλον θα μπορέσουμε να βοηθήσουμε το δύσκολο έργο των εκπαιδευτικών μας και θα τους προσφέρουμε την αμέριστη συμπαράστασή μας και τη βοήθειά μας και με τις εκπαιδευτικές μουσειοσκευές που μπορούν να δανείζονται από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Θ. Ζωγιοπούλου.

βιβλιοπαρουσιάσεις

Κότσαλου - Πάπαρη Βούλα. Βιβλιοθηκονόμος Δημοτικής Βιβλιοθήκης "Θ. Ζωγιοπούλου".

Φακίνος Αρης "Το κάστρο της μνήμης"

(Καστανιώτης)

Την άνοιξη του 1792 το πανίσχυρο οθωμανικό στράτευμα λαμβάνει εντολή να καταστρέψει το επι αιώνες ανυπόταχτο Παλιόκαστρο. Η εντολή δεν έχει σαν στόχο την υποταγή και μόνο της πόλης, αλλά την εξολοκλήρου καταστροφή του. Την εξόντωση των κατοίκων του, την ανασκαφή και ισοπέδωση του κοιμητηρίου και την εξάλειψη και του παραμικρού ίχνους που θα μπορούσε να αποκαλύψει την ύπαρξη αυτής της πόλης στους μεταγενέστερους Έλληνες. Μα τί κίνδυνο μπορεί να αποτελεί το Παλιόκαστρο για την Οθωμανική αυτοκρατορία; Μετά από δύο αιώνες ο συγγραφέας - αφηγητής θα ξεκινήσει μια συναρπαστική έρευνα, και θ' αναστήσει έτσι το παρελθόν της αφανισμένης πόλης.

Ζωγράφου Λίλη "Η αγάπη άργησε μια μέρα"

(Αλεξάνδρεια)

Μια μεταπολεμική ιστορία που ξεκινάει τα χρόνια της κατοχής και ξετυλίγεται σαν μαγικό παραμύθι. Οι γυναίκες που ζούν με την ελπίδα με την προσμονή του μεγάλου έρωτα που δεν έρχεται. Η νεαρή ηρωίδα που παραδίδεται - έρμαιο του ενστίκτου της - στην αγκαλιά του αγγέλου που την περιμένει στο υπόγειο του σπιτιού της. Η μικρή ανηψιά που τολμά να ζήσει συναρπαστικές περιπέτειες μέσα στην αθωότητα των νιάτων της και να κατακτήσει την πιο ουσιαστική ελευθερία, την ατομική αγνοώντας τις εξωθεν απογορεύσεις.

Τα βιβλία που παρουσιάζονται μπορείτε να τα βρείτε στη ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ "Θ. ΖΩΓΙΟΠΟΥΛΟΥ".

Ευθυμιάδη Νένη "Οι πολίτες της σιωπής"

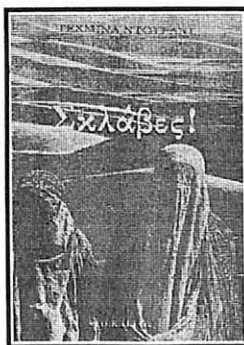
(Καστανιώτης)

Ενα κατοικημένο κτίριο πρόκειται να ανατιναχθεί. Υποψήφια δράστης μια γυναίκα που το παρακολουθεί καθημερινά καλυμένη πίσω από τη βιτρίνα του ανθοπωλείου της. Υποψήφια θύματα άνθρωποι απλοί που αντιπροσωπεύουν την μεσοαστική τάξη. Κάποια στιγμή οι υποψίες μιας δωδεκάχρονης θα γίνουν η αφορμή για ένα παιχνίδι παράδοξο, με αμοιβαίες παρακολουθήσεις, καταστάσεις αγωνιώδεις, με κατάληξη αμφίβολη. Ενας διασκεδαστικός διάλογος μεταξύ αστών και τρομοκρατών, αλλά και ένας διάλογος ύπουλος μεταξύ θυμάτων και θυτών που συνεχώς συγχέονται.

Ντουράνι Τεχμίνια "Σκλάβες"

(Κλειδί)

Η Τεχμίνια Ντουράνι παντρεμένη με τον κατά 20 χρόνια μεγαλύτερό της Μουσταφά Χαρ επί δέκα τέσσερα χρόνια θεωρούνται ιδανικό ζευγάρι. Εκείνος ένας από τους πιο σημαντικούς πολιτικούς του Πακιστάν και η σύζυγός του υπόδειγμα σύγχρονης μουσουλμάνας. Η πραγματικότητα όμως είναι τελείως διαφορετική. Η ζωή είναι κόλαση. Ο άντρας-αφέντης που την δέρνει με πρωτόγονη αγριότητα, την ταπεινώνει, την απατά με την αδερφή της, τη βιάζει... Όσπου μια μέρα επαναστατεί... και τολμά να σπάσει τον νόμο της σιωπής.

Φισκ Πολίν "Το χρώμα της νύχτας"

(Πατάκης)

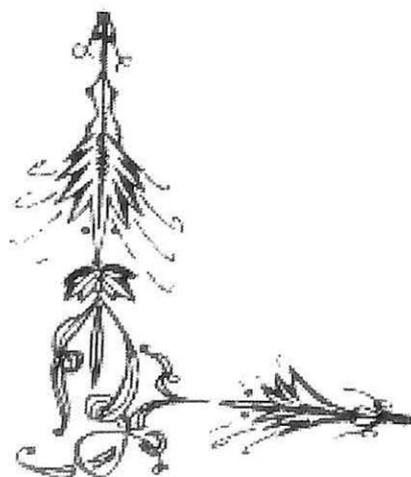
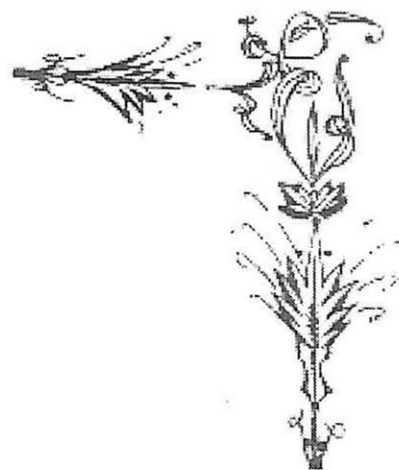
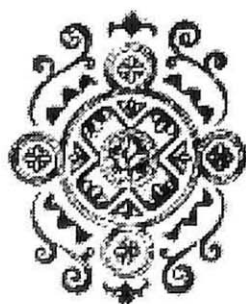
Καταξιωμένη και εξαιρετική συγγραφέας η Φισκ μας παρουσιάζει μια πλούσια και σύνθετη ιστορία γραμμένη με αριστοτεχνικό τρόπο. Η συνεχής διαμάχη μεταξύ καλού και κακού παρουσιάζει με έναν πολύ πρωτότυπο τρόπο. Ενα συναρπαστικό βιβλίο γεμάτο μυστήριο που προκαλεί έντονα συναισθήματα, γεμάτο με ζωηρές περιγραφές και όμορφες εικόνες, που διατηρούνται για καιρό στην μνήμη του αναγνώστη.

Το βιβλίο έχει κερδίσει το αγγλικό βραβείο SMARTIES.

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ**

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1995

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Κυριακή 2
8.30 μ.μ.

Συναυλία της Μικτής Χορωδίας ΔΕΤΟΠΟΚΑ και της Χορωδίας Κιλκίς Είσοδος Ελεύθερη

Σάββατο 8
8.30 μ.μ.

Συναυλία Παιδικής Χορωδίας ΔΕΤΟΠΟΚΑ Είσοδος Ελεύθερη

Κυριακή 9
8.30 μ.μ.

Συναυλία Κιθάρας με τον Gerharb Reichenbach Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

Δευτέρα 19
8.30 μ.μ.

Μαθητική επίδειξη κιθάρας Τάξης κ. Μπέκιου Λάμπρου Είσοδος Ελεύθερη

Τρίτη 11
8.30 μ.μ.

Συναυλία με το Τρίο Αθηνών στα πλαίσια των 23ων Διεθνών Μουσικών Ημερών της Δ.Ε. Θεσσαλονίκης και τον Ρ/Σ Κοζάνης της Ελληνικής Ραδιοφωνίας Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

Τετάρτη 12
8.30 μ.μ.

Συναυλία Τμήματος Αρμονίου ΔΕΤΟΠΟΚΑ τάξης κ. Σωτηρίου Δημήτρη Είσοδος Ελεύθερη

Παρασκευή 14
11.00 π.μ.

Απονομή Θεατρικών βραβείων Γ' Σχολικού Θεατρικού Διαγωνισμού

Παρασκευή 14
8.30 μ.μ.

Συναυλία με Παραδοσιακά Τραγούδια Πόλης και Μικράς Ασίας Γενική Είσοδος 1500 Δρχ.

Κυριακή 16
8.30 μ.μ.

Συναυλία Πιάνου της κ. Λητώς Θώμου Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Κυριακή 2
11.30 π.μ.

Εκδήλωση - ομιλία από τον κ. Π. Πυρινό και Συναυλία της Χορωδίας Παλ. Προσκόπων κ. Οδηγών Βέροιας της Λέσχης Lions Βέροιας

Κυριακή 9
11.00 π.μ.

Εκδήλωση - Ομιλία του Καθηγητή του Α.Π. Θεσσαλονίκης κ. Τσολάκη με θέμα την Επιμόρφωση Καθηγητών Μ.Ε. σε συνεργασία με την ΕΛΜΕ Ν. Ημαθίας

Κυριακή 16
11.00 π.μ.

Ομιλία του κ. Βασίλη Κοντή με θέμα: "Ελληνισμός της Β. Ηπείρου" σε συνεργασία με τον Σύλλογο Ηπειρωτών Ν. Ημαθίας

Τετάρτη 26
8.30 μ.μ.

Ομιλία για την Υγιεινή Διατροφή με την συμμετοχή Πανεπιστημιακών

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ - ΕΚΘΕΣΕΙΣ

5-16 Απριλίου

Εκθεση Ξυλογλυπτικής Αγιογραφίας κ. Θεοδωροπούλου

Γ' ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Σάββατο 1 Απριλίου 9.00 μ.μ. 1ο Γυμ. Αλεξάνδρειας - **Κυριακή 2** Απριλίου 9.00 μ.μ. Τ.Ε.Λ. Αξιούπολης (1) - **Τρίτη 4** Απριλίου 9.00 μ.μ. 1ο Λύκειο Αλεξανδρείας - **Τετάρτη 5** Απριλίου 9.00 μ.μ. 1ο Λύκειο Νάουσας - **Πέμπτη 6** Απριλίου 9.00 μ.μ. 4ο Γυμ. Βέροιας - **Σάββατο 8** Απριλίου 4.00 μ.μ. Τ.Ε.Λ. Γρεβενών (1) - **Τετάρτη 12** Απριλίου 4.00 μ.μ. Γυμνάσιο Καβασιλών (1) - **Πέμπτη 13** Απριλίου 4.00 μ.μ. Κατερίνης Θέατρο Άλσους (2)

(1) Η παράσταση θα δοθούν στο Συνοικιακό Θέατρο Καλλιθέας.

(2) Η παράσταση θα δοθεί στο Δημοτικό Αμφιθέατρο "Μ. Μερκούρη" (Άλσος)

ΜΑΪΟΣ

**Παρασκευή 5 - Σάβ-
βατο 6 - Κυριακή 7**
9.00 μ.μ.

Θεατρική Παράσταση από την Ερασιτεχνική Ομάδα ΕΚΦΡΑΣΗ "ΠΡΟΒΑ ΝΥΦΙΚΟΥ" Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

Δευτέρα 8
6.00 μ.μ.

Επίδειξη μαθητών Κιθάρας και Βιολιού τάξεων κ. Ρίστα Πέτρου και κ. Βλάχου Γιάννη Είσοδος Ελεύθερη

Τρίτη 9
6.00 μ.μ.

Επίδειξη μαθητών Βιολεντσέλλου τάξης κ. Καιλόγλου Δαμιανού Είσοδος Ελεύθερη

**Παρασκευή 12
Σάββατο 13**
9.00 μ.μ.

Θεατρική Παράσταση από την Ερασιτεχνική Ομάδα "ΕΚΦΡΑΣΗ" "Η Ελλάδα των Γυναικών"
Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

Κυριακή 14
6.00 μ.μ.

Θεατρική Παράσταση από την Ερασιτεχνική Ομάδα "ΕΚΦΡΑΣΗ" "Η Ελλάδα των Γυναικών"
Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

Τετάρτη 17
9.00 μ.μ.

Παράσταση Παιδικών τμημάτων Εκμάθησης Παραδοσιακών Χορών Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

**Σάββατο 20 και
Κυριακή 28 9.00 μ.μ.**

Επίδειξη Τμημάτων Ρυθμικής - Μοντέρνου Χορού και Αερόμπικ τάξεων κ. Σ. Αντωνιάδου και κ. Μ. Κοσμίδου με την συμμετοχή της Ομάδας Χορού "ΧΟΡΟΣΤΑΣΙ" Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

Κυριακή 21
11.00 π.μ.

Συναυλία Νέων Μουσικών Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

Παρασκευή 26
9.00 μ.μ.

Επίδειξη Τμημάτων Ενηλίκων Εκμάθησης Παραδοσιακών Χορών τάξεων κ. Ασπας Δεληγιώργη και κ. Σάκη Σταυρίδη Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

Σάββατο 27
6.00 μ.μ.

Επίδειξη μαθητών Πιάνου Τάξης κ. Κοκοζίδου Είσοδος Ελεύθερη

Κυριακή 28
11.00 π.μ.

Συναυλία Μπάντας και Ορχήστρας Φιλαρμονικής ΔΕΤΟΠΟΚΑ Δ. Βέροιας Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

Δευτέρα 29
6.00 μ.μ.

Επίδειξη μαθητών Πιάνου, τάξης κ. Ρεπάνη

Τετάρτη 31
9.00 μ.μ.

Ρεσιτάλ Πιάνου κ. Εριέττας Αλαγκιοζίδου Γενική Είσοδος 500 Δρχ.

ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Κυριακή 7
11.00 π.μ.

Ομιλία του Υπουργού Οικονομικών κ.Αλ.Παπαδόπουλου σε συνεργασία με τον Σύλλογο Ηπειρωτών Ν. Ημαθ.

Δευτέρα 15
9.00 μ.μ.

Θεατρική Παράσταση 14ου Δημοτικού Σχολείου

Τετάρτη 24
9.00 π.μ.

Τετάρτη 24 9.00 μ.μ. Εκδήλωση - Ομιλία με θέμα το "Άγιο Ζευγάρι" σε συνεργασία με τον Ιατρικό Σύλλογο

ΜΑΪΟΣ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ - ΕΚΘΕΣΕΙΣ

**Τετάρτη 3 -
Κυριακή 7**

Εκθεση ψηφιδωτού Σχολής ΟΑΕΔ Βεροίας

**Δευτέρα 8 -
Σάββατο 20**

Εκθεση αυθεντικών Χαρτών: 16ος - 19ος Αιώνας: Η Ελλάδα σε Χάρτες και Χαρακτικά έργα Ευρωπαϊκών Περιηγητών (Σύλλογος Ιονικής Τράπεζας)

**Κυριακή 21/5 -
Κυριακή 11/6**

Εκθεση μαθητών Ζωγραφικής ΔΕΤΟΠΟΚΑ

ΙΟΥΝΙΟΣ

**Παρασκευή 2
6.00 μ.μ.**

Επίδειξη μαθητών Πιάνου τάξεων κ.κ. Λένης Βλασιάδου και Νάπιος Τζήμα Είσοδος Ελεύθερη

**Σάββατο 3
9.00 μ.μ.**

Ρεσιτάλ Πιάνου του Γιώργου Τροχόπουλου Είσοδος Ελεύθερη

**Κυριακή 4
6.00 π.μ.**

Επίδειξη μαθητών τάξης κ. Φιρτινίδου για 2 Πιάνα Είσοδος Ελεύθερη

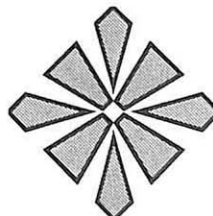
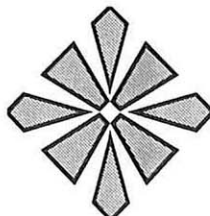
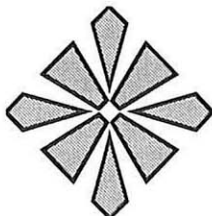
**Παρασκευή 9
6.00 μ.μ.**

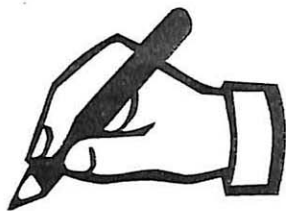
Επίδειξη μαθητών Πιάνου τάξης κ. Βαλεντίνης Φωκά Είσοδος Ελεύθερη

ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

**Σάββατο 10
9.00 μ.μ.**

Παρουσίαση Βιβλίου κ. Γιάννη Μελετίδη σε συνεργασία με τον Μορφωτικό Σύλλογο Προμηθέα.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ - ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ - ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

★ Η συντακτική επιτροπή ευχαριστεί τη Δημόσια Βιβλιοθήκη Βέροιας, το ιστορικό αρχείο και το κ. Γ. Καλλιγά για τις φωτογραφίες που πρόθυμα έδωσαν για την φωτογραφική κάλυψη της ύλης του τεύχους.

★ Το τεύχος αυτό έκανε μια μικρή αναφορά στο μεγάλο θέμα της Λαογραφίας αναφορικά με την πόλη της Βέροιας. Αφορμή υπήρξε η σχεδιαζόμενη δημιουργία σύγχρονου Λαογραφικού Μουσείου στη Βέροια. Ελπίζουμε να επανέρθουμε στο μέλλον σ' αυτό το τόσο ενδιαφέρον θέμα με περισσότερα άρθρα.

★ Στο αφιέρωμα "Λαϊκή Αρχιτεκτονική της Βέροιας" αρ. τευχ. 9 δεν δημοσιεύτηκε εκ παραδρομής ότι το κείμενο του Καλογήρου Νίκου "Ο Αστικός χώρος της Βέροιας" προέρχεται από το βιβλίο "Βέροια" του ίδιου συγγραφέα. Παρουσιάσαμε το κείμενο μετά από προτροπή του κ. Ν. Καλογήρου.

★ Στην προσπάθειά της η συντακτική επιτροπή να καλύψει θέματα - αφιερώματα που αφορούν την πόλη της Βέροιας απευθύνεται σε ειδικούς επιστήμονες. Ορισμένες φορές οι ίδιοι μας παραπέμπουν σε κείμενά τους που ήδη έχουν δημοσιευθεί αλλά δεν είναι γνωστά στο ευρύτερο κοινό της πόλης. Κρίνουμε λοιπόν ότι ορισμένες αναδημοσιεύσεις διατηρούν το ενδιαφέρον τους για τους περισσότερους από εμάς.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

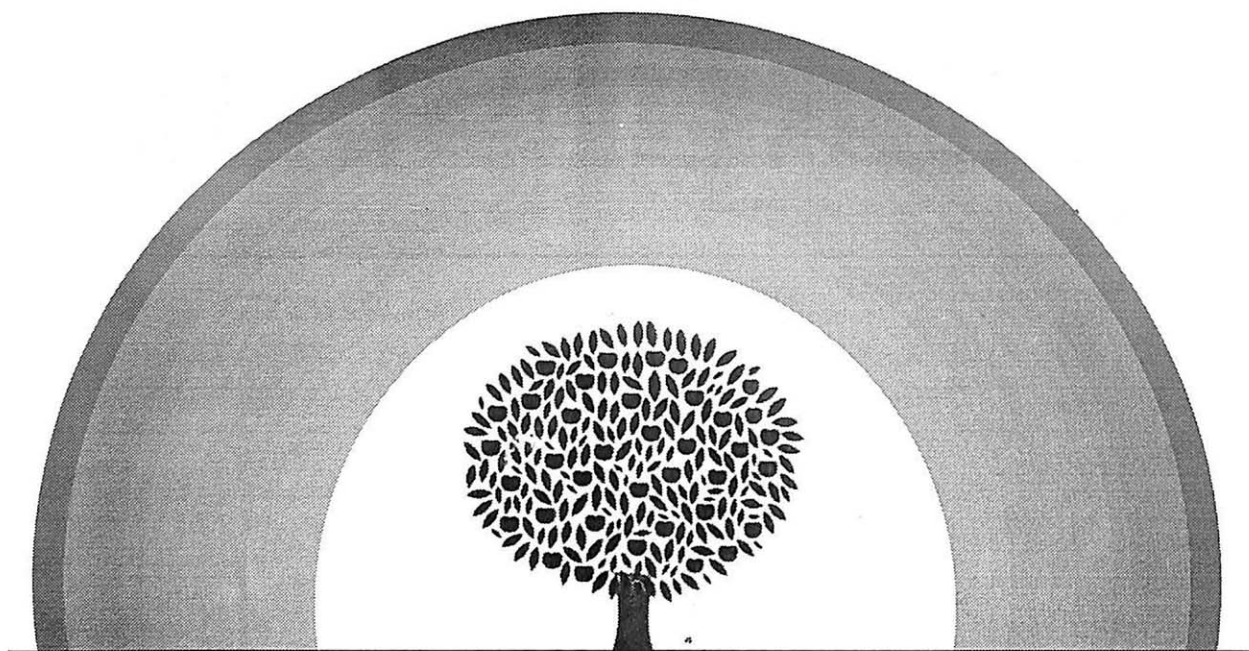
ΕΛΗΑΣ

Εστιατόριο-Καφετέρια

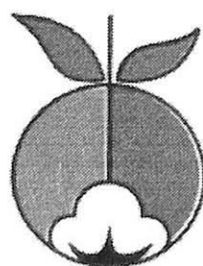
**Η αίθουσα διατίθεται για χορούς, γάμους,
βαφτίσεις και διάφορες εκδηλώσεις**

Κατά τη χειμερινή περίοδο υπάρχει ζωντανή ορχήστρα

ΡΕΖΕΡΒΕ: 71015 _ 24676

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΔΑΦΟΛΟΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΦΥΛΛΟΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ

Ε.Α.Σ. ΒΕΡΟΙΑΣ

ΕΔΡΑ: ΜΑΚΡΟΧΩΡΙ ΗΜΑΘΙΑΣ, ΤΗΛ. 0331-43.280 ΦΑΞ: 42.490

Αναλύσεις δειγμάτων: εδάφους, φύλλων
νερού, λιπασμάτων

Με εξειδικευμένο προσωπικό και τον πιο σύγχρονο
τεχνολογικό εξοπλισμό στον χώρο της Βορ. Ελλάδας

Ε.Α.Σ. ΒΕΡΟΙΑΣ

ΕΝΩΣΗ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΒΕΡΟΙΑΣ

Είμαστε μια αλυσίδα 134 συνεταιριστικών πρατηρίων τροφίμων στο χώρο της Β. Ελλάδας με τη φήμη "ΕΝΩΣΗ". Τα 134 συνεταιριστικά πρατήρια τροφίμων της "ΕΝΩΣΗΣ" κάνουν μαζικές προμήθειες και προσφέρουν προϊόντα ελεγμένης ποιότητας σε ανταγωνιστικές τιμές. Γνωρίστε τις προσφορές μας στις συσκευασίες με την φήμη "ΕΝΩΣΗ". Πραγματικά συμφέρουν.

ΣΟΥΠΕΡ ΜΑΡΚΕΤ ΕΑΣ ΒΕΡΟΙΑΣ, Βενιζέλου 37 Βέροια

Η ΕΑΣ Βέροιας μπήκε δυναμικά και στον χώρο της εμπορίας κρεάτων για να προσφέρει:

- ΝΤΟΠΙΑ ΚΡΕΑΤΑ, από του παραγωγούς μας
- ΥΓΙΕΙΝΑ, γιατί η σφαγή των ζώων γίνεται με τους πιο αυστηρούς κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ΙΔΙΟΚΤΗΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΒΙΟ-ΜΗΧΑΝΙΚΑ ΣΦΑΓΕΙΑ ΜΑΣ ΣΤΟ ΤΑΓΑΡΟΧΩΡΙ ΒΕΡΟΙΑΣ
- ΦΘΗΝΑ γιατί προσφέρουμε την ΔΙΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

ΠΡΑΤΗΡΙΟ ΚΡΕΑΤΩΝ ΕΑΣ ΒΕΡΟΙΑΣ, Κονίτσης 25 (Πάροδος Ελ. Βενιζέλου)

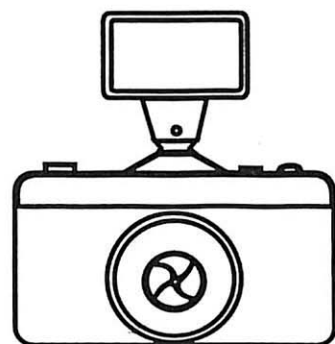
ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΑ - ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ - ΣΠΟΡΟΙ - ΓΕΩΡΓ. ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Η ΕΑΣ Βέροιας με 4 πρατήρια φυτοφαρμάκων και 2 αποθήκες λιπασμάτων - γεωργικών εφοδίων είναι δίπλα σας με φυτοφάρμακα και λιπάσματα εγγυημένης σύνθεσης. Πίστωση με το χαμηλότερο επιτόκιο της αγοράς. Για μας το ΚΕΡΔΟΣ είναι η ΣΩΣΤΗ ΦΥΤΟΠΡΟΣΤΑΣΙΑ των καλλιεργειών γιατί ΕΜΕΙΣ ΕΜΠΟΡΕΥΟΜΑΣΤΕ ΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΜΑΣ για λογαριασμό σας.

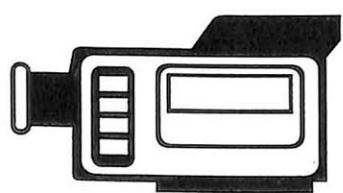
**Πρατήρια Φυτοφαρμάκων: ΒΕΡΟΙΑ (Τρεμπεσίνας 2),
ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΜΕΛΙΚΗ, ΞΕΧΑΣΜΕΝΗ
Αποθήκες λιπασμάτων: Σ.Σ. ΒΕΡΟΙΑΣ**

ΦΩΤΟ ΚΕΧΑΟΥΓΛΟΥ

Φωτογραφίες

Βιντεοσκοπήσεις

Τηλ. (0331) 67.152 - οικίας 27.259 - 70.126

Μ. Αλεξάδρου 2 - ΒΕΡΟΙΑ

ΠΡΑΤΗΡΙΟ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑΣ

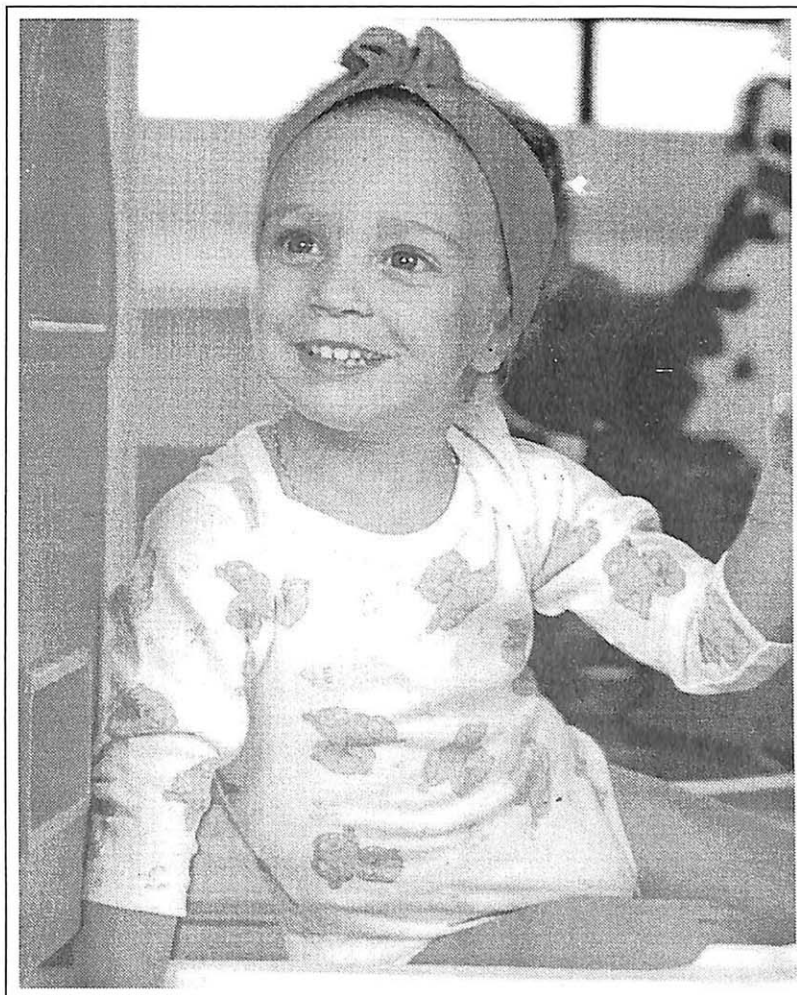
ΦΙΛΙΠΠΟΥ 27 - ΒΕΡΟΙΑ

ΔΙΠΛΑ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ
ΤΗΛ. 25.303

Π Ρ Ο Σ Ο Χ Η ! ! !
ΜΟΝΑΔΙΚΕΣ ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ

Κ
Α
Ι

Π
Ο
Λ
Λ
Ε
Σ

Ε
Κ
Π
Λ
Η
Ξ
Ε
Ι
Σ

Όλα τα είδη είναι ΔΙΚΗΣ ΜΑΣ
παραγωγής με ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ προδιαγραφές

ΕΛΑΤΕ ΟΛΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΤΕ
τα υπέροχα μπλουζάκια
ΤΗΣ ΛΑΜΨΗΣ

Εκκαρα

Π
ρ
ω
τ
ο
π
ο
ρ
ε
ί

Π
ρ
ω
τ
ο
π
ο
ρ
ε
ί

και στο

ΠΑΙΔΙΚΟ ΝΤΥΣΙΜΟ

Για το γούστο και το συμφέρον σας